

אסיפת אמרי"ם

ליקוט דברי תורה דברי התעוררות
ומאמרים מספה"ק לפרשת השבוע

אמרות טהורות וסיפורי צדיקים
המעוררים לעבודת השי"ת

פרשת שופטים - תשפ"ו

קונטרס זה
נערך ונאסף ע"י
אחד מבני החבורה
למען זיכוי הרבים

בכל עניני קונטרס זה
להערות והערות
ניתן לפנות למייל

R5708580@gmail
kolmenachem12@gmail.com

פרשת שופטים

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אמר: הפרשיות שלפני ראש השנה פועלות באדם וכל סדרה וסדרה עושה את שלה. פרשת עקב פועלת לראיה, שופטים להריח ביראת ה' שנא' 'לא למראה עיניו ישפוט רק והריחו ביראת ה' - וזהו טהרה וטהרה זהו ריח כמ"ש מיום שבטלה טהרתן של ישראל נטלה טעם וריח.

הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר: איתא בקדמונים שאנשי כנסת הגדולה תקנו לקרות בפרשיות שעוסקים בעניני מלחמה סמוך לימים הק' הבעל"ט - רומז על מלחמת היצר, וכן עניני מלוכה, רומז על מלכותו ית"ש.

הרה"ק מקוז'ניץ זי"ע בספרו "עבודת ישראל" כותב: אשר פרשה זו נקראת תמיד בתחילת חודש אלול, שבו צריך האדם להכין את עצמו לקראת הימים הנוראים, להתעורר לתשובה ולהכנה ליום הדין שיוכל לנצח את היצה"ר, לכן נרמזו בה עניני התשובה ובהעבודה שצריכים לעשות בימים אלו.

הרה"ק רבי יעקב משה מקומרנא זי"ע אמר ששמע מפ"ק של המגיד הרה"ק מטריסק זי"ע ששמע מזקינא ה"מאור עינים" זי"ע בשם הבעש"ט הק' זי"ע שקיבל מרבו אחיה השילוני:

שמים ט"ו באב עד ראש השנה, בכל פעם ופעם שאדם מברך לחבירו בברכת כוח"ט, נברא תיכף מלאך מליץ אחד שימליץ על המברך הזה טובות, ובבוא ימי ר"ה אשר כל באי עולם עוברים לפניו בבני מרון, יהיו לו אז הרבה מליצים טובים בשמים אשר ילמדו עליו זכות.

כותב הרה"ק ה"תורת אמת" מלובלין זי"ע: מצד כוחנו אין בידינו להכיר אמיתת המשפט, כמו שכתוב 'כי המשפט לאלקים הוא', רק ה' ית' הוא המשפיע לנו קדושת המשפט... ולזה קורין הסדרה הזאת בתוך שלשים יום שלפני ר"ה, ע"ד אומרם ז"ל כשיש דין למטה אין דין למעלה.

וע"י שאנו קורין פרשת המשפט וידוע [מנחות קי:] כי כל העוסק בתורת עולה כו' כאילו הקריב כו', השי"ת משפיע לנו קדושת המשפט, ועי"ז יהיה נשפע לנו

בראש השנה הבא לקראתנו, התגלות מלכותו ית', ושפע החסד והרחמים, וחיים וישועה וכל טוב, אמן כן יהיה רצון.

עוד כותב בספרו "אמרי אמת": 'אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי' וי"ל שרומז לסדרה זו [שופטים], אשר מנין הפסוקים שבה, הם במספר צ"ז, גימטריה "טוב וחסד" עם ב' התיבות.

הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע כותב: בשבת וביחוד בשבת זו שקוראים [בהפטרה] 'התנערי מעפר' השבת מסייע להתגבר על עצלות ושאר מידות שיסודם מעפר, ובפרט ש"ק מסייע הרבה לזה. דאיתא בשערי קדושה דעצלות בא מן יסוד העפר, ובפרשה זו 'התנערי מעפר' שע"י ניצוץ הארת הגאולה, ישיג יסוד העפר ג"כ לעבוד הבורא יתברך, ומעין זה בכל שבת קודם, לכן מעתירים בהכנסת ש"ק 'התנערי מעפר'.

שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק: (טז יח) אמר הגה"צ מבילגורייא זצ"ל: אמר א"ז כ"ק מרן מהר"ש [מבעלזא] זי"ע: "כי לשעבר בזמן שביהמ"ק היה קיים, היו שואלין עצות בקרבנות ובחיי עולם, ואחר כך ע"י כובד הגלות והצרות, שואלים מהשופטים עצות בענינים של עגמת נפש וצרות, וזהו: 'השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו בבתחילה' - ששאלות העצה יהיו בבתחילה, על ידי 'והסר ממנו יגון ואנחה' וכו' שיוציאו מעול הגלות". אדק"ז"ל. ודו"ק.

וזה יש לפרש סמיכות הפסוקים: בסוף הפרשה הקודמת לתחילת פרשתינו: 'איש כמתנת ידו בברכת ה' אלקיך אשר נתן לך', וסמך ליה: 'שופטים ושופטים תתן לך וגו' ושפטו את העם משפט צדק', והיינו, כי בזמן שביהמ"ק היה קיים והקריבו קרבנות זכו לברכת ה', ולא באו אל השופט כי אם בענייני משפט וצדק, ולא בענייני צער ועגמת נפש, משא"כ עתה בגלות, כאמור.

בספה"ק "תולדות יעקב יוסף" כותב: 'לך', לעצמך, קודם כל תשפוט את עצמך, קשוט עצמך תחילה, ובאותה מידה שאתה מודד לעצמך תמדוד גם לאחרים, שלא תהא מקל לעצמך ומחמיר לאחרים, מוחל וותרן לעצמך - ומדקדק עם אחרים כחוט השערה, דורש

מהם מה שאינך מקיים בעצמך. 'בכל שעריך' – בכל השיעורים והמדות שלך.

אומר ה"שבט מוסר": פרשת ראה מסתיימת 'איש כמתנת ידו', וסמך ליה 'שופטים' ושוטרים תתן לך, נראה לומר למה סמך צדקה עם הדיינים, שבא לרמוז שחילוק צדקה יהיה ע"י השופטים שיודעים לחלקה לראוי לה, אם מעט ואם הרבה, לכל אחד הראוי לו. כמאמרם ז"ל שאמר רבי יוסי יהי חלקי עם גבאי צדקה ולא עם מחלקיה, משום שהמחלקים אפשר שטועים, לכן ראוי להיות חילוק הצדקה ע"י השופטים שבקיאם לחלקה, ולרמז זה סמך צדקה לשופטים.

כתב הבעל הטורים: שעל תיבת שופטים יש תגים למעלה ולמטה, לרמז על מה שאמרו חז"ל יראה הדין כאילו חרב מלמעלה וגיהנם פתוחה מלמטה ע"כ.

במהר"ם שיף בסנהדרין ז. כתב דבר פלא וז"ל: עכשיו שותים יין שרף במקום גיהנום פתוח וכו'. ע"כ. והדברים סתומים בלא הבנה.

בספר "ליקוטי אש" מהגה"ח ר' אברהם מאוסטרלנקה זצ"ל, מביא בשם הרבי ה"בית ישראל" זי"ע דבר נפלא: שהנה אמרו חז"ל יין ניתן בשבעים אותיות, וסוד ניתן בשבעים אותיות [סוד בגימ' שבעים] נכנס יין יצא סוד. ובתוס' [ד"ה נכנס] ביארו עפ"י דברי חז"ל: כל המתיישב ביינו יש בו מדעת שבעים זקנים, שר"ל שאם הסוד מתגבר על היין ואין האדם מוציא מפיו הסוד החוצה אפילו ששתה יין, הרי זה מוכיח שיש בו מדעת קונו ע"ש.

וזה הפירוש במהר"ם שיף הנ"ל: שע"י ששותים י"ש ומתיישב האדם ממנו, עי"ז יש לו מדעת זקנים ויכול להוציא הדין לאמיתו וממילא אינו צריך לפחד מהגיהנום. עכ"ד.

השל"ה הק' מביא את דברי ספר יצירה וכן הביאו בכל ספרי החסידות ובנחל קדומים מהחיד"א הביא בשם ר"ח ויטאל זצ"ל: שבע שערים בנפש. וה"שערים": שתי אזנים, שתי עינים, שני נחירי האף, והפה – שדרכם עוברים הרשמים החיצונים לתוך תוכו של האדם. ואומר על זה הכתוב: 'שופטים' ושוטרים תתן לך בכל שעריך, תשים לב, שדרך השערים הללו לא יעברו

כל דברי תיעוב וניבול. האזנים לא ישמעו דברי בלע, העינים לא יראו ברע, והפה לא ידבר תהפוכות.

הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע אומר: כי הנה אנו עומדים עתה סמוך לראש השנה, אשר בו ממנים בשמים שופטים לשפוט את כל איש ישראל מה יהיה עמו במשך השנה הבאה, ואנו זקוקים לעורר רחמים שיהיו לנו שופטים ופרקליטים טובים אשר ישפטו אותנו בחסד וברחמים, וכתב שבאמת נמסר בידינו ההרשאה למנות השופטים בשמים, כי באתערותא דלתתא איתער איתערותא דלעילא, ממילא אם נאחז אנו במדת החסד והרחמים ונשפוט כל אחד את חברו בצדק – נעורר בזה חסד ורחמים מן השמים שיתנהגו גם עמנו בחסד וברחמים וידונו וישפטו אותנו לכף זכות להצדיק אותנו למעלה ביום הדין, כי במדה שאדם מודד מודדין לו.

וזהו שאמר הכתוב: 'שופטים' ושוטרים תתן לך בכל שעריך, ר"ל כל אדם מישראל יש לו את היכולת למנות לעצמו את השופטים שישפטו אותו למעלה ביום המשפט בראש השנה, והרי צריכים אנו לשופטים טובים שישפטו אותנו לכף זכות, לכן 'ושפטו את העם משפט צדק', יראו לדון כל אחד את חברו לכף זכות, ובכח זה יזכו למנות לעצמם ולכל ישראל שופטים טובים למעלה ויצאו זכאים בדין.

ב"תולדות יעקב יוסף" כתב עפ"י מה שכתב היעב"ץ ז"ל בפירוש המשנה באבות: אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, שלא תשפוט ותדון את חברך על איזה רעה שגמל אותך עד שתשפוט עצמך תחילה אם אתה במקומו היית מתנהג טוב ממנו, לדוגמא אם ביזה אותך איש אחד על איזה דבר שעשית לו, תעמוד ותתבונן ותחשוב לעצמך אילו היה הוא עושה לך מה שעשית לו, האם לא היית מחרף ומבזה אותו כך או יותר, וזה כלל גדול להתמדת השלום, כי כאשר יחשבו בני אדם כן ישכון השלום בינותם.

וזהו שאמר הכתוב: 'שופטים' ושוטרים תתן לך, כלומר לפני שאתה חורף המשפט על חברך, תצייר לעצמך כיצד היית שופט את עצמך אילו עשית אתה מעשה זה, ואותו המשפט שהיית שופט בו את עצמך כן תשפוט את חברך, עי"כ תוכל להוציא המשפט על חברך לטובה, והכל על מקומו יבוא בשלום.

הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע מפרש: כי כשהקהילה רוצה לקבל עליהם רב מורה דרך ה', יש טוענים, מה אהנו לי רבנן, הא בלאו הכי אני הולך תמים משנים קדמוניות, ומה יתן ומה יוסיף רב זה אומץ ויר"ש בלבי, ובפרט אם הוא מן הזקנים אשר כבר עברו לו רוב שנותיו בלא חטא ובדאי שוב לא יחטא.

אך ע"ז יש להשיב, הן אמת שאתה מתנהג בדרך הישר, אבל מה יעשו דלי המעש ורשי השכל, והרי כל ישראל ערבים זה לזה, וזש"כ: 'שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך' – והגם שישנם כאלה שאינם זקוקים להם, אבל 'ושפטו את העם משפט צדק' – כי פחותי הערך זקוקים להם.

עו"א: מפני מה פותח פסוק זה בגוף שני, 'תתן לך', ומסיים בגוף שלישי 'את העם', היה ראוי להאמר: 'תתן לך ושפטו אותך משפט צדק' או 'תתן להם ושפטו את העם משפט צדק'.

ויש ליישב דרכו של עולם, כשרואים פשוטי העם כי חשובי הקהל שומעים בקול הרב או הדיין ומכבדים הם אותם ומצייתים לפסקיהם, ברם, כשדברי הרב אינם נשמעים ע"י החשובים – אף ההדיוטות מזלזלים בהם. וכך יתפרש הפסוק: 'שופטים ושוטרים תתן לך' וגו' – הדברים הללו נאמרו לגדולי העם: 'שופטים ושוטרים תתן לך' – אם תמנה עליך שופט ושוטר, ותציית לכל דבריו, בסופו של דבר יתקיים: 'ושפטו את העם' – יהיו הללו מסוגלים לשפוט אף את פשוטי העם.

אומר הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל: אם תמנה שופטים בכל מקום ומקום, יוכלו להיות מתונים בדין ולשפוט את העם משפט צדק. אבל אם יהיו בתי דין רק במספר מקומות, יצטרפו הרבה משפטים במקום אחד והשופטים יהיו נאלצים להוציא פסקי דין בחפזון, ולא יהיה משפט צדק.

הרה"ק ה"אמרי שאול" זי"ע ממודז'ץ אומר: אומרים בתפילה - השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה, מהו "כבראשונה" ומהו "כבתחילה"? בתחילה כאשר השופט או המנהיג עולה ויושב על כסא ההתמנות וההנהגה, כוונותיו נאמנות וטהורות לשרת את העם בנקיון כפים, אבל בהדרגה הוא מתרפה והולך בתפקידו מתוך פניות וגזירות אישיות.

וע"ז אנו מתפללים: השיבה שופטינו "כבראשונה", שהשופטים שלנו ישובו להתנהג כבראשונה, כמו בשעת בחירתם, וכן יועצינו יהיו "כבתחילה" – כמו שנהגו לפני שהתחילו לשמש בתפקידם.

בשם הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל על הסמיכות של 'שופטים ושוטרים תתן לך' ל'לא תטע לך אשרה וגו' אצל מזבח ה' אלוהיך', מה ענין מזבח אצל דיינים? אלא, רמז יש כאן, מה מזבח תוכו עפר – 'מזבח אדמה תעשה לי' – וציפוי נחושת, כך צריך להיות דיין ושופט בישראל, עליו להיות ענוותן ושפל ברך מבפנים, בחינת עפר ואפר, נחושת – בעל מצח נחושה ועוז רוח כלפי חוץ, כשבא להגן על קדשי האומה נגד אלה הרוצים להתנקש בהם.

בשם הרבי ר' ברוך ממז'בוז' זי"ע: מנה שופטים כאלה, אשר נותנים לך את ה' אלקיך, המכניסים בקרבך רוח אלקים.

בשם הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע: אל יאמר הת"ח ומכובד שהתורה מצווה זאת רק לפשוטי עם, אבל איש כמוהו אינו צריך לקבל מרות מרב ומוכיח, אלא 'שופטים ושוטרים תתן לך' – לשון יחיד, שכל אחד מחוייב להיות נכנע לרב המוכיח ולקבל תוכחתו כמ"ש באבות "עשה לך רב".

ה"חתם סופר" זצ"ל מביא פי' נפלא: דר"ל, דגם אותו אדם שמינה בעצמו את השופטים – גם אותו הם ישפטו בצדק ולא ישאו לו פנים, וכה"ג בטוחים אנו שאותם שופטים הם שופטי צדק. וכן מכאן אזהרה לפרנסי הדור, הממנים את הרבנים והדיינים, שאף הם עצמם יכבדו את המתמנים בכל הכבוד הראוי, יסורו למשמעתם ויצייתו לדינם, 'תתן לך' – ראשונה ואז 'ושפטו את העם משפט צדק' – יהיו דבריהם נשמעים ומתקיימים בידי העם, כי קול המון כקול פרנס...

הגה"ק ה"זרע שמשון" זצוק"ל [יו"ד ו' אלול] שואל: היה לו לומר 'ושפטו אותך', כמו שהתחיל 'תתן לך'. ועוד, שהוא לשון מיותר, דהיל"ל 'ושפטו צדק' – דפשיטא שישפטו את העם, דאת מי ישפטו אם לא את

העם, ואם ישפטו צדק, פשיטא שיעשו משפט?

ו"ל, שיש לפעמים שהדיין אינו שופט צדק, שהוא חייב לשפוט שלא כפי שורת הדין, כדאמרין במס' בבא מציעא בעובדא דמרי בר איסק, שרב חסדא א"ל שהוא יביא עדים, דהכי דיינין לך ולכל אלמי חברך.

וזשה"כ: 'ושפטו את העם' – היינו האלימים והפחותים שב ישראל, כמו שמורה שם 'עם' כידוע, והוסיף מלת 'משפט' – כלומר משפט כמו שהוא, אף שלא בדין, כדי שיבוא לאור הדין צדק. ועיי"ש עוד כמה תירוצים.

ברש"י: שופטים – דיינים הפוסקים את הדין.

בספר "זכותא דאברהם" מביא בשמו של הרה"ק רבי אברהם מפריסוב זי"ע שאמר לפרש: דיינים – אלו הצדיקים הפוסקים, – אם רואים דינים ח"ו על בר ישראל הם פוסקים – כלומר מפסיקים, מסירים את הדין ממנו. כמו שאמרו מדודי הרבי ר' נחמיה'לי מביכוב זי"ע נכד היהודי הקדוש מפרשיסחא זי"ע, כשהיה רואה איזה דינים על בר ישראל, היה מקנטרו או מקלל אותו ובזה היה מסיר את הדינים ממנו.

לא תטה משפט ולא תכיר פנים ולא תקח שחד כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים: (טז יט)

הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע פירש: 'לא תכיר פנים' – מלשון "נכרי". כלומר, שלא יעשה פניו נכרי, דהיינו שלא יכירו בו צלם אלקים מרוב עבירות, ויוכלו להזיקו, כמאמרם [שבת קי:] אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לה כבהמה. אבל כשיש לבנ"י צלם אלקים אין ביכולת לשום מזיק להזיק, ככתוב 'ומוראכם וחתכם' וגו'.

הרב החיד"א מביא ב"נחל קדומים": דורשי רשומות אמרו שאחר אותיות "שחד" האותיות הן "תטה". רמזו בזה, שאחר השוחד תבא תטה. ויש להוסיף עוד: שהאותיות שקודם "שחד" הם "רגז" וגם "גזר", כי על ידי השוחד יש ח"ו רוגז, ואחר כך גזר ר"ל.

בגמ' כתובות [קה]: מאי שחד – שהוא חד.

אומר הב"ח: הכוונה על הדיין שהוא חד, יחידי, כי חז"ל אמרו כל דיין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ואם הדיין לוקח שוחד אינו דיין אמת, אז הוא חד, שנשאר בודד בלי שותף.

בספר "חידושי רבי עזריאל הילדסהיימר" עמ"ס כתובות מביא בשם הרה"ק ה"ישמח משה" זי"ע רמז נכון, דקרא דל א תק ח שוח ד סופי תיבות "אחד", ואם לוקח שוחד, נסתלק ה"לא" – ונשאר חד. והרמז לזה בפסוק "מי יתן טהור מטמא לא אחד" – דמקבל שוחד סופו לומר על טמא טהור, והיינו מי יתן טהור מטמא – לא אחד [זה שחיסר מילת אחד ונשאר חד]. ודפח"ח.

בעיר לבוב היה דיין אחד שרינונו עליו שהוא לוקח שוחד. פעם אחת התפלל הדיין הנ"ל בבית מדרשו של רבה של העיר ה"ישועות יעקב" זצ"ל, כשהגיע לקריאת שמע היה הדיין מאריך בתיבת "אחד", והסביר ה"ישועות יעקב": חז"ל אמרו כל דיין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, אבל לדיין שלוקח שוחד הקב"ה "אחד" ואין שותף לו...

בפרשת משפטים נאמר: 'כי השחד יעוור עיני פקחים'. אומר הגר"א: כי "חכם" נקרא בעיני תורה, ו"פקח" בעיני דעלמא, והשוחד מעביר את הדיין על דעתו כעל דעת קונו, מסמא הן את חכמתו והן את פקחותו.

בשם אחד מהגדולים שהוסיף על דברי הגר"א: שהפקח נולד בטבע זה, כמ"ש חז"ל שועל – פקח שבחיות. והחכם מתחכם על ידי למודו. ומכיון שפרשת משפטים נאמרה אחר קבלת התורה עוד טרם למדו ישראל את התורה, אמר להם בלשון 'פקחים', אבל בפרשת שופטים שנאמרה לאחר ארבעים שנות לימוד במדבר, הגיעו לדרגת חכמים ולכן נאמר 'עיני חכמים'.

בספר "ארון עדות" מהרה"ק מביאלובז'יג זי"ע כתב לרמז בפסוק זה: דהנה לפעמים כשמזדמן לאדם לעשות איזה מצוה, והיצה"ר רואה שלא יוכל לבטלו מקיום המצוה בפיתוי ותחבולה כלשהוא, אז יבוא אצלו בשוחד ואומר לו: מה לך לעשות מצוה קטנה כזו, הנח אותה, ואני אתן לך מצוה אחרת תחתיה גדולה ממנה כפל כפלים! וזהו ענין שוחד, שרוצה לשחדו במצוה גדולה כדי שיניח את הקטנה.

וע"ז אמרה תורה: 'ולא תקח שוחד' – שלא יקחו שוחד מהיצה"ר להניח מצוה קטנה כדי לעשות מצוה גדולה, רק 'צדק צדק תרדוף', שתדדוף אחר כל המצוות,

וכמאמרם ז"ל: מצוה הבאה לידיך אל תחמיצנה.

ומוסיף רמז: לא תקח שוחד סופי תיבות אח"ד. רמז שהפעולה לדחות תמיד את היצירה היא לזכור את האחד יחיד ומיוחד שהוא אחד ואין זולתו ובזה ידחה את השוחד שלו.

הרה"ק ה"תורת חיים" מקוסוב זי"ע פירש עפ"י מה שכתב ה"חובת הלבבות" שמדרך היצר הרע ליתן לאדם שוחד, משדלו שכבר עשה מצוות דיו וכבר למד תורה הרבה, ולכן מותר לו פעם לעשות משהו שלא בתורה – על כן הזהירה התורה 'לא תקח שוחד'.

אומר ה"חפץ חיים" זצ"ל: אם אדם פחות ערך יעיד על מישהו שהוא פיקח אין ערך לעדותו. אבל אם גדול מעיד על איש אחד שהוא חכם, הרי בודאי שיש ערך לדבריו ודבריו נאמנים, וכאן התורה כלומר הקב"ה בעצמו מעיד על הדיין הזה שהוא חכם, שהרי כך כתוב 'עיני חכמים' ובכל זאת נאמר 'כי השוחד יעור' שגם עיני חכמים ממש שהתורה מעידה עליהם שהם חכמים, השוחד יעורר.

שואל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: שהרישא לא מתאים לסיפא, שמתחיל בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים? ועוד קשה, מה מפריע אם דיין אחד לוקח שוחד, הלא יש עוד שני דיינים שלא לקחו והלכה תהיה כמו הרוב ששפטו צדק?

רק הכוונה היא, שהדיין הלוקח שוחד – הוא יעורר עיני צדיקים, יבלבל אותם וימשוך אותם לדעתו, עד שיפסקו נגד ההלכה.

ולפי"ז מובן מדוע קורא להם הכתוב 'צדיקים', כי הם באמת לא לקחו שוחד.

בגמ' סנהדרין [כא]: אמר ר' יצחק מפני מה לא נגלו טעמי תורה, שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהם גדול העולם. כתיב 'לא ירבה לו נשים', אמר שלמה אני ארבה ולא אסור, וכתיב 'ויהי לעת זקנתו נשיו הטו את לבבו'. וכתיב 'לא ירבה לו סוסים', ואמר שלמה אני ארבה ולא אשוב, וכתיב 'ותצא מרכבה ממצרים'.

שואל הגה"ק רבי לייבוש חריף צוק"ל: הרי גם בשוחד נאמר בתורה טעם, 'כי השוחד יעורר עיני חכמים',

ומדוע לא אמר שלמה אני אתן לשחד אותי ולא אטה את הדין?

רק ההסבר הוא, כי באילו המצוות שנמסרו טעמן חשב שלמה שהם נמסרו לאנשים פשוטים שקל להם לסור מדרך הישר, והוא הרגיש בדעתו שהוא חכם וחרף ולכן לא ייכשל, לא כן באזהרה של 'לא תקח שוחד', כאן אין מקום לטעות שרק לפשוטי עם נאמרו הדברים – שהרי בפירוש נאמר 'כי השחד יעורר עיני חכמים'.

[א"ה: אולי י"ל ששלמה המלך ע"ה היה עשיר גדול ולא ניתן לשחד אותו בכלום].

רב גדול אחד היה נזהר מאד בעיני שוחד, והיה עני גדול. הוא היה רגיל לפרש את מימרת חז"ל: "אין לדיין אלא מה שעיניו רואות" כך: הדיין הישר, הנזהר משמץ של שוחד, אין לו בעולמו לא עושר ולא נכסים, רכושו היחיד הוא – "מה שעיניו רואות"...

הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורונסטייפל זי"ע [חתנו של ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע], כתב דבר פלא לבאר מה ענין המדה כנגד מדה בכך שהדיין נהיה עוור ואינו רואה.

וזלה"ק: יבואר עפ"י החידה שאומרים העולם: שיש דבר אחד בעולם, שכל אדם רואה אותו בכל עת מימי חייו, והמלך אינו רואה את הדבר כי אם לפרקים, אבל השי"ת אינו רואה את זה הדבר לעולם.

והפי' הוא כך: היינו, שאיש המוני רואה איש כמוהו בכל יום ויום, אבל המלך אינו רואה דוגמתו מלך כמוהו כי אם לפרקים, אבל לא בכל עת, אבל השי"ת שאין דוגמתו בעליונים ובתחתונים כלל – ע"כ אינו רואה דוגמא לעולם.

ובזה יובן הנ"ל, דאי' כל דיין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ונמצא שאם אינו מקבל שוחד ודן דין אמת הוא דוגמת השי"ת כביכול, ומש"ה השי"ת ג"כ רואה דוגמתו כביכול את הדיין הלז, אבל אם הוא מקבל שוחד ומטה הדין, אינו כלל דוגמת השי"ת, ונמצא עושה עין של מעלה כאילו אינה רואה, ולכן עונשו שנעשה בעצמו עוור ואינו יכול לראות. ודפח"ח.

ה"שפת אמת" זי"ע כותב [תרל"ה] בדרך הלצה: שאין

הכוונה שמתעוורים עיניו הגשמיות ואינו רואה, אלא קאי על 'עיני החכמים', וכלשונו 'די קלוגע אויגען', היינו שמאבד את הסתכלות החכמה הפנימית שיש באדם.

מסופר על דיין שנהיה חרש, שאלוהו, הרי כתוב שהלוקח שוחד נהיה עיוור ומדוע נעשית חרש? הטעם הוא – השיב – כי רק הבטיחו לי שוחד באוזן, אך לא זכיתי לראותו בעינים ...

שמעתי מהגאון רבי יצחק פלקסר זצ"ל שהיה דיין שהיו שמים לו במגף לפני הדיון מטבע והוא כבר ידע מי שם ולפי זה היה דן. פעם אחת אחד מהבע"ד עשה חשבון שהרב בין כה לא רואה לפני הדיון מה שמים לו בנעל לכן אעשה מטבע מעץ והוא יחשוב שזה כסף, וכך עשה. לאחר הדיון כשהרב בא הביתה וחלץ את המגף והוציא משם מטבע דמי מעץ אמר: מה יש להגיד זה באמת עולם השקר ...

ברש"י: משקיבל שוחד אי אפשר שלא יטה את לבבו אצלו להפך בזכותו.

הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגוסטנין זי"ע אמר: שיש להביא מכאן סמך למנהגם של חסידים לתת מעות 'פדיון' לרבי, כי על ידי שנותנים לו ממון אי אפשר שלא יהפך בזכותם ויתפלל בעדם.

צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך: (טז כ)

החיד"א זצ"ל מביא בשם חכמי המוסר: שאם מזדרזים בנתינת הצדקה, ערכה וחשיבותה כפליים, כשתי צדקות. וזה הרמז: 'צדק צדק' – תיחשב לך כשתי צדקות אם 'תרדוף', אם תמהר ותיחש בנתינתה.

עוד כותב החיד"א זצ"ל ב"נחל קדומים": איתא בגמרא [ר"ה ד.]: האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה בה לחיי העוה"ב, הרי זה צדיק גמור. והקשו שם בתוס' [ד"ה בשביל] מהא דתנן אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס. עיי"ש.

ותירץ הרב מהר"ש פרימו זצ"ל: ששם במשנה מדבר בקיום המצוות עצמן, שצריך לקיימן שלא על מנת לקבל פרס, אבל בגמ' מדבר באופן שכבר יצא ידי חובת

מצות צדקה, ועתה נותן סלע זו נוסף על חיובו, ואת זו התוספת מותר לעשות על מנת לקבל פרס.

וזה הרמז בכתוב: 'צדק צדק תרדוף' – כפל לומר 'צדק' פעמיים, להורות שכבר יצא ידי חובתו, ומוסיף לתת צדקה, ואז יכול לעשות 'למען תחיה', דהיינו לתת תוספת זו בכוונה על מנת 'שתחיה וירשת את הארץ' – שתזכה לעולם הבא.

ב"קול אליהו" בשם הגר"א: איתא במדרש על פסוק זה, דמכאו למדו להושיב דיינים בשני וחמישי. וצ"ב מנין רואים את זה בפסוק שצריכים להושיב דיינים בשני וחמישי?

וביאר הגר"א: שהרי ידוע שיש שבעה כוכבי לכת שמשרתים את העולם במשך כל ימי השבוע. וסימנם הם: שנצ"ם חכ"ל – ר"ת ש בתאי, נ וגה, צ דק, מ אדים, ח מה, כ וכב, ל בנה.

והנה בתחילת הלילות – סדר הכוכבים הם: חל"ם כצנ"ש. והיינו ביום ראשון שולט כוכב תמה, וכן הלאה ונמצא שביום חמישי בתחילתו שולט כוכב צדק.

לפי כל הנ"ל נמצא שכוכב צדק שולט פעמיים בשבוע, ביום שני וביום חמישי. ולפי"ז נפלאים דברי המדרש: 'צדק צדק תרדוף' – מכאן שצריך להושיב דיינים בימי שני וחמישי, שהרי אלו הימים ששולט כוכב צדק בהם.

הרבי מלובלין זי"ע אמר פעם להרה"ק רבי שמעון מירוסלב זי"ע: רצונך להאריך ימים, הכנע עצמך בפני כל צדיק וצדיק, וכן אמרה התורה: "צדק צדק תרדוף – למען תחיה", ע"י הרדיפה שרודף האדם אחרי כל צדיק וצדיק ומתדבק בו, נמשכים אליו חיים. ואכן היה נוסע הרבה לצדיקים, והאריך ימים.

בשם היהודי הקדוש זי"ע: 'צדק' – אע"פ שכבר צדיק אתה ועשית הרבה צדק, בכל זאת 'צדק תרדוף' – תוסיף עוד לעשות צדקה וחסד עד יומך האחרון, עד נשימתך האחרונה עליך לעבוד בתוספת קדושה ואל תחשוב שכבר יצאת ידי חובתך.

בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: בצדק תרדוף צדק. גם הרדיפה אחרי הצדק צריכה להיות בצדק, ולא בשקר.

אמר הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע: ידוע, שכל איש ישראל צריך לדבק עצמו אל יוצרו ע"י מצוות ומעש"ט, "והעיקר הוא לעשות רצון עליון, בלי שום פניה וכונה אחרת, והנה יש מי שמלביש עצמו בלבוש צדיק, ואין תוכו כברו", ולזה רמז הכתוב: 'צדק צדק תרדוף', שני פעמים צדק א' לעשות צדק, היינו מצוות ומעש"ט, ו'צדק' זה גופא יהיה ב'צדק', היינו בלי כוונת חוץ הפוסלת בקדשים. "ובאם חלילה עשה צדק בלי צדק, הוא רק כאומנות אצלו". ובזה יש לפרש גם הפסוק [תהלים יא ז]: 'כי צדיק ה' צדקות אהב' – ולכאורה היה לו לומר 'צדק אהב', אלא שמרמז לשני פעמים צדק, כאמור, לעשות צדק בצדק.

בגמ' ב"ב [ט.]: רב הונא אמר בודקין למזונות – אם ראוי המבקש למזונות – ואין בודקין לכסות. ר' יהודה אומר בודקין לכסות ואין בודקין למזונות. והלכה כר' יהודה.

אמר הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע: זו כוונת הכתוב: 'צדק צדק' – יש שתי מיני צדקות, של כסות ושל מזונות, ולא יזה מהם צריך אתה לרדוף ולהחיש בלי שום בדיקה – 'תרדף' 'למען תחיה' – הצדקה שהיא להחיות, היינו למזונות.

ה"שפת אמת" זי"ע כותב: מורי זקני ז"ל אמר בשם הרבי מפשיסחא, לא מצינו לשון הרחקה בתורה בשום איסור, ורק החכמים תיקנו סייגים. רק בשקר עשתה התורה לעצמה גדר ואמרה: 'מדבר שקר תרחק', להראות על חומר האיסור. וגם כאן ב"אמת", נאמר 'צדק צדק תרדוף', שלא מצינו כן במקום אחר, כי האמת יסוד הכל. וכתוב 'תרדוף', היינו: אי אפשר לבוא אל אמיתות המוחלטת של האמת בהאי עלמא דשיקרא, לכן לעולם יש לרדוף אחרי הצדק, לדעת כי עדיין אינו מוצדק כראוי. וכשרודפים אחרי הצדק בעולם הזה, משיגים אותו בשלימות בעולם הבא. וזהו שנאמר: 'למען תחיה וירשת' – מעין רמז לעולם הבא, עולם שכולו חיים.

אומר הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: צדק צדק תרדוף ר"ת **ציצית**. כמו שמצות ציצית נוהגת ביום ולא בלילה – כן גם דינים ומשפטים לא עושים בלילה אלא ביום.

בתרגום: קושטא קושטא הוי רדוף.

פירש הרה"ק רבי נח מלכוביץ זי"ע: הוי רדף ומחפש את האמת באמת, לא לפנים ולא באמצעים מזוייפים.

ברש"י בשם הספרי: כדאי הוא מינוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן. שואל ה"חוות יאיר": הלא אחז"ל [קידושין לט:]: שבר מצוה בהאי עלמא ליכא, ומה נשתנה מינוי הדיינים הכשרים, שיקבלו שכר על כך בהאי עלמא? ונראה לומר, דהנה כתבו המפרשים דלכן ליכא שכר בהאי עלמא אף שכתוב בתורה 'לא תלין פעולת שכיר', משום שהדין הוא דכששוכרין פועלים ע"י שליח אין בעה"ב עובר על 'בל תלין', ובכך התורה ניתנה על ידי שליח – זה משה, לכן אין הדין של 'בל תלין', אך לפי זה 'אנכי' ו'לא יהיה לך' שמפי הגבורה שמענום – שכן כן ניתן בעוה"ז. ולכן אחז"ל שישראל אוכלין בעוה"ז בשביל האמונה, דהיינו בזכות מצות 'אנכי' ו'לא יהיה לך'.

וזשה"כ 'למען תחיה וירשת את הארץ', וכפירוש רש"י שמקבלים שכר על מינוי הדיינים הכשרים, וכדי שלא תקשה הלא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, לזה אמר 'לא תטע לך אשרה כל עץ', ואחז"ל [סנהדרין ז:]: כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נטע אשרה בישראל, ומכלל לאו אתה שומע הן, שהמעמיד דיין הגון כאילו מבטל ע"ז ומקיים 'לא יהיה לך', ולכך שפיר תוכלו לקבל על זה שכר מצוה גם בעוה"ז.

לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך: (טז כא)

אומר הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל: אי' בגמ' [סנהדרין ז:]: אמר ר"ל כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נטע אשרה בישראל. מדוע נמשל דיין שאינו הגון לאשירה? אלא, כי סתם ע"ז יש לה היכר, ולכל מי שרואה פסל וכדומה יודע כי ע"ז לפניו, ויודע להתרחק ממנה, לא כן אשרה, בחיצוניותה אין כאן אלא עץ רענן ויפה, אלא שפנימיותה עבודה זרה. הוא הדין דיין שאינו הגון, למראית עין הוא לבוש איצטלא דרבנן, אלא שבפנימיותו הוא מושחת ומטעה את הרבים.

ברש"י: אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית. בספר "נועם המצוות" על תרי"ג מצוות כותב זי"ע: "... אף שמדרך הטבע היה נחוץ לזה [לנטוע אילנות אצל המזבח] שיתנו אילנות ריח טוב, כדי להעביר את הריח

מהדם והזבלים שהיה שם מרוב הקרבנות, אך אסרה התורה לנטוע אילנות אצל מזבח ה', כדי שיראו כי השי"ת יתנהג למעלה מדרך הטבע, כמו שהיה שם נסים הרבה, ועל כן היו הקטורת רק בהיכל ולא בעזרה, ג"כ מטעם זה שלא יאמרו כי נעשה זאת להסיר הריח מהדם והזבלים, אלא גם בלא הקטורת לא היו בעזרה שום סרחון חלילה, כמאמרם ז"ל שלא הסריח בשר הקודש מעולם."

ולא תקים לך מצבה אשר שנה ה' אלקיך: (טז כב)

אומר ה"קדושת לוי" זי"ע: כל עבודת האדם בעוה"ז צריכה להיות הכנה לעולם הבא, וכמאמר המשנה באבות: התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. תענוגי עוה"ז קריים "לך", ולכן אומרת התורה: לא תקים "לך" מצבה, אל תעשה את ה"לך" למצבה, ליסוד מוצק ולדבר נצחי, אלא כהכנה לעוה"ב.

הרה"ק ה"בני יששכר" מדינוב זי"ע דרש: יש אנשים שיש להם חוק קבוע ועקרונות מסויימים, ולא יזוזו ממנהגם אף כמלא נימה – אבל באמת טועים הם, אין יום דומה לחבירו ואין מצב דומה למצב, ובכל יום שעה ומצב אחר, ותפקיד אחר בהתאם לצרכי השעה. וזהו 'ולא תקים לך מצבה' – אל תקים לך דרך ומצב קבוע בעקשנות לתמיד, אלא תפעל תמיד לפי הצורך כשל אותה שעה.

ברש"י: ואף על פי שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה.

מסביר ה"מי השילוח": היינו שלא ינהג אדם בעיקשות אף בעבודת ה'. וזה פירוש הדברים: אף שחביבה היתה בימי האבות, האבות היו תקיפים ומוסרים נפשם על כל דבר קטן, לפי שאז לא היתה ניכרת מלכות ה' בעולם, לפיכך היה צורך השעה בכך, אבל עכשיו אין למסור הנפש רק על ג' דברים הידועים.

וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם וגו' או לכל צבא השמים אשר לא צוית: (יז ג)

ברש"י: אשר לא צויתי – לעבדם. וכן אמרין בגמרא [מגילה ט.] שהזקנים בהעתיקם את התורה לתלמי המלך שינו.

מסביר הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: כי מצינו בתורה שהשתחו לצדיק, כגון עובדיה לאליהו [מלכים א יח],

ומצינו שקרא הקב"ה ליעאע"ה א-ל – מחמת שקיים כל התורה כולה היה בבחינת א-ל. כמו כן כל הצדיקים מחמת ציווי התורה יש להם בחינה זו ומותר להשתחוות להם, אבל השמש והירח אשר אין להם ציווי תורתו הקדושה אסור להשתחוות להם. וזהו 'לשמש או לירח אשר לא צויתי' – שאין להם הציווי שלי, היינו התורה שניתנה לישראל.

שואל הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל: ולכאורה תמוה, שהרי העונש על עובדי ע"ז אינו בגלל שה' לא צוה לעובדם, אלא בגלל שה' צוה 'שלא לעובדם'? אלא יש לומר, שכוונת הכתוב לטעות של דורו של אנוש שסברו - כפי שכתב הרמב"ם - כי רצון השי"ת וכבודו שיעבדו לברואיו החשובים כמו השמש והירח וצבא השמים, ולפי דעתם סברו שהם עושים בכך רצון ה', ע"כ הזהיר הכתוב 'אשר לא צויתי' – לעבדם, ועל כן הם בכלל האיסור של עבודה זרה.

והגד לך ושמעת ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל: (יז ד)

אומרים בשם הרבי מלובלין זי"ע: דברי תורה של הצדיק האמיתי נאמרים כפי שמשפיעים עליו ממרום להכניס בלבבות בני"א אמונה ויראת שמים, אבל אם מכינים ד"ת לעשותם נאים מהוקצעים, אף אם מכוונים לאמת, אינם לרצון לפני ה', אינם פועלים פעולתם.

וזה פי' הפסוק: 'ודרשת היטב' – תיטיב לדרוש, והנה 'אמת' – גם כיוונת לאמת בדבריך, אבל 'אם נכון הדבר' – אם הכינות מקודם שיהיו מלוטשים ויפים, 'נעשתה התועבה הזאת' – דברים הללו לתועבה ואינם משפיעים.

ה"פרי מגדים" מפרש הכתוב: שהזהירה התורה 'לומר דבר בשם אומרו', וכן הוא במג"א [או"ח סי' קנו] וכן הוא בילקוט משלי: 'אל תגזול דל' זה הגזל דברי תורה של אחרים. וזה שאה"כ 'והוגד לך' – באם הוגד לך ד"ת בשם אחרים, או 'ושמעת' – אתה בעצמך איזה ד"ת מפי חברך, 'ודרשת היטב' – את הדבר בשמך ולא בשם אומרו, אע"פ שהד"ת 'הנה אמת נכון הדבר' – לאמיתה של תורה ולא בדרך פלפולים של הבל, עכ"ז הרי 'נעשתה התועבה הזאת בישראל' לגנוב מאחד ד"ת ולומר בשם עצמו.

והוצאת את האיש ההוא וגו' וסקלתם באבנים ומתו: (יז ה)

הגה"ק רבי אברהם דוד מבוטשאש זצוק"ל בספרו "מחזה אברהם" כותב דבר פלא וז"ל: כל הרוגי בית דין שהתוודו ועשו תשובה, כיפרה להם מיתתן, ומחיצתן גבוה בגן עדן. ואולי במחיצת קדושים שמתו על קידוש השם, שם הוא מחיצתם עכ"ל.

על פי שנים עדים יקום דבר לא יומת עפ"י עד אחד: (יז ו)

במסורה: ארבע פעמים מוזכר בתורה 'על פי'. הראשון – על פי שנים עדים. השני על פי התורה אשר יורוך. השלישי – על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע. והרביעי – על פי הדברים האלה.

בספר "דרושי מהרא"ץ מבריסק" מפרש: איתא בירושלמי [ברכות פ"א ה"ב, שבת פ"א ה"ב] רבי שמעון בר יוחאי אומר, אם הייתי עומד על הר סיני בשעה שניתנה תורה לישראל, הייתי מבקש מלפני הקב"ה שיברא לאדם שתי פיות. אחד שיתייגע בו בתורה ואחד שיעשה כל צרכו. חזר ואמר, ומה אם אחד הוא אין העולם יכול להתקיים בו מן הקטרוג שלו, אם היו שנים על אחת כמה וכמה.

בזה יש לפרש המסורה: 'על פי שנים' – לכאורה היה צריך להיות לאדם שתי פיות, אחד 'על פי התורה' – הפה שלמד בו תורה, והשני 'על פי הדברים' – שידבר בו דברים בטלים. ועל זה מתרץ 'ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע' – שכל שכן אם היו לו שתי פיות ריב ונגע היו בדבריו, ולכן לא ברא הקב"ה רק פה אחד.

בספה"ק "אור המאיר" מבאר עפ"י מאמר חז"ל [ירושלמי מכות פ"ב ה"ו]: שאלו לחכמה, חוטא מה יעשה ויתכפר לו, אמרה: 'חטאים תרדף רעה'. שאלו לנבואה, אמרה: 'והנפש החוטאת היא תמות'. להקב"ה, אמר: יעשה תשובה ויתכפר לו וכו'. ובמדרש [ילקוט] ש' תהלים רמז תש"ב, שאלו לתורה, אמרה יביא קרבן ויתכפר לו.

נמצא כי 'על פי שנים עדים' – החכמה והנבואה, 'או שלושה' – או גם על פי התורה בזמן שאין ביהמ"ק קיים שאין יכולין להקריב קרבן, 'יומת המת' – אין לו תקנה ח"ו, אבל 'לא יומת על פי עד אחד' – יחידו של עולם, שהמציא לו דרך תשובה.

כתב בספר "רמתיים צופים": פעם אחת השכמתי בבוקר ונפל לי פסוק ופירושו לתוך פי. וזהו: 'לא יומת על פי עד אחד', הפירוש עפ"י מאמרם ז"ל: 'שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה' – אפילו אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שאושיע אתכם. והנה יש בקר"ש "ע" ו"ד" רבתי, עד וזה לא יומת על פי עד אחד, היינו הפה שמעיד על אחדות הבורא וינצל ולא ימות.

כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין בין נגע לנגע דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו: (יז ח)

הרה"ק ה"חסד לאברהם" זי"ע מביא בשם הרבי ר' ברוך ממז'בוז' זי"ע: אמר התנא באבות אין לך אדם שאין לו מקום. ידוע, באורייתא ברא קב"ה עלמא ובאורייתא מתנהג עלמא. וכמו שהעולם נחלק לגבולין ולתחומין, כך כביכול, התורה הקדושה נתחלקה לפרשיות. והנה כל דבר מן התורה שייך למקום מיוחד, לכן אפשר שלא יבין אדם ענין עמוק בתורה עד שיבוא אל מקום פלוני דווקא, ושם מתגלה לו, וזה שנעלם ממנו במקום אחר, מפני שאותו ענין בתורה שייך דווקא למקום ההוא.

וזהו כוונת הכתוב: 'כי יפלא ממך דבר למשפט' – שנתקשה לך איזה ענין בתורה ואיך יודע באיזה מקום תמצאנו – 'וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו', כי ירושלים היא הנקודה המרכזית של העולם, וכל העולם כלול בה, ושם תשביל ותבין.

בשם צדיקים: אם תתפלא על המשפטים הנוראים, ועל הייסורים שעם ישראל סובל, "בין דם לדם" – מדוע דמינו נשפך כמים, "בין דין לדין" – מדוע כל יום גזירות חדשות עלינו, "ובין נגע לנגע" – מדוע כל כך הרבה צרות ופגעים עוברים עלינו "דברי ריבות בשעריך" – גורם לכל זה הריב שבתוכנו, שנאת חנם המפעפעת בקרבנו.

מבאר ה"מנחה בלולה": שאמרו חז"ל כי הכתוב מדבר בחכם שהגיע להוראה, ונרמז בכתוב 'כי יפלא' – כי מן הסכל לא יפלא מאומה, אין דבר אשר לא ידע ...

הרה"ק ה"שפע חיים" זי"ע אמר: איך זה קורה שנעלמו

דיני התורה הקדושה מחכמי ישראל?

הוא אומר: בגלל שנתגלעו "דברי ריבות בשעריך", בגין המחלוקת והפירוד.

חסידיים מעיר אחת באו אל הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע, והתאוננו על הרב בעירם שהכשיר בשאלה של בשר וחלב, שלפי הסכמת האחרונים יש להחמיר בה, ולכן הם מהססים לסמוך עוד על הוראותיו בעניני איסור והיתר, ורוצים לקבל מורה הוראה אחר בקהילתם.

השיב להם ה"אבני נזר": הרי אפילו לדבריכם לא הכשיר הרב שלכם אלא איסור דרבנן, ואילו אתם רוצים לעבור על איסור דאורייתא, כי מחלוקת היא איסור דאורייתא לדברי הכל. ועוד שע"י מחלוקת נכשלים בהרבה איסורים שאיסורם מן התורה.

ברש"י: בין דם לדם – בין דם טמא לדם טהור. בין דין לדין – בין דין זכאי לדין חייב. בין נגע לנגע – בין נגע טמא לנגע טהור.

שואל הרה"ק ה"נועם אליעזר" מסקולען זי"ע: מדוע לגבי דם ונגע נקט רש"י תחילה צד החומרא שהוא דם טמא ונגע טמא, ואילו לגבי הדין נקט תחילה את צד הקולא דין זכאי, ולא נקט תחילה את צד דין חייב כשאר דברים?

ונראה לבאר, דהכתוב איירי בדין של ספק 'כי יפלא' – שמסתפקים איך לפסוק הדין, וע"ז מקדים רש"י וכותב מתחילה איך הדין במצב של ספק, דהנה אצל דם ספק מחמירים לטומאה, וכן בספק נגע שכהן אחד טימא ואחד טיהר, - מחמירים ומטמאים מספק. משא"כ דיני ממונות הרי המוציא מחבירו עליו הראיה, ואי אפשר להוציא ממון מאחר במצב של ספק – ונשאר בעל דין זכאי עד שיפשט הספק.

בספה"ק "קדושת ציון" כתב לבאר: איתא [ברכות סג] אמרי דבי רבי ינאי מאי דכתיב 'ומיץ אף יוציא דם', כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם הראשונה ושותק זוכה להבחין בין דם טמא לדם טהור. 'ומיץ אפים יוציא ריב' – כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושניה ושותק, זוכה להבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות. ומכלל הן אתה שומע לאו, שמתלמיד שאינו שותק לרבו רק יקום ויתייצב לריב עמו, לא יזכה לכל אלה להבחין ביניהם רק ישארו מופלאים ממנו.

ואל זה רומז הפסוק: 'כי יפלא וגו' בין דם לדם, שאין אתה יודע להבחין בין דם טהור לדם טמא, 'ובין דין לדין' שאין אתה יודע להבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות, ידוע תדע כי הסיבה והגורם לכך הוא, 'דברי ריבות בשעריך' – בשערים המצויינים בהלכה, כשישבת לפני רבך והיה כועס עליך, לא שמת מחסום לפיך לשתוק רק פתחת פיך בדברי ריבות, והוא הגורם לך שדינים אלו נפלאו ממך.

ברש"י: מלמד שבית המקדש גבוה מארץ ישראל וא"י גבוה מכל הארצות.

שואל ה"חתם סופר" זצ"ל: ותמוה, הרי אנו יודעים ורואים בחוש שאינו כן. ונראה לבאר, שהעולם עגול ככדור, וההרים והגבעות שעל פני הארץ המה כמו בליטות האתרוג, ובדבר עגול לא שייך כלל לומר על נקודה שהיא גבוהה יותר. אבל כל זה אם איננו יודעים נקודת הבראשית, שמשם התחלת ההוויות, אולם לפי קבלתנו, שמקום בית המקדש – אבן שתיה – משם הושתת העולם, והוא הנקודה המרכזית, ההר העומד במקום הזה הוא הגבוה בעולם.

ב"בנאות דשא": בגמרא [זבחים נד:] מלמד שביהמ"ק גבוה מכל א"י, ומסופר בגמרא שם שבתחילה רצו לבנות ביהמ"ק במקום הגבוה ביותר, ולבסוף אמרו לירד מעט ולבנותו במקום נמוך קצת ולא לבנותו במקום הגבוה ביותר כדכתיב 'ובין כתפיו שכן' [ברש"י – ולא כתיב ראשו].

והרי זה בא ללמד שאמנם ביהמ"ק הוא מקום המקודש ביותר שמשיגים בו כל ההשגות, מ"מ לעולם יש לדעת שאפשר וצריכים להשיג עוד, ולכך לא נבנה במקום הגבוה ביותר.

ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם: (יז ט)

סיפר הרה"ק רבי יחזקאל משינווא זי"ע: באוכלי מזונות אצל מו"ח הגה"ק ארי דבי עילאי זי"ע, עלה בדעתי לשאול עצת קדשו בענין תעניתים. וכשבאתי לפניו דיבר עם אחד ואמר בזה"ל: "פאסטען אז מען קען מהיכי תיתי". [לצום באם אפשר, מהיכי תיתי], אך שאין זה העיקר. וכאשר שמעתי דברי קדשו לא שאלתי אותו יותר, כי שמעתי תשובה על אשר

רציתי לשאול.

ואמרתי אז בליבי דזה פירוש הכתוב: 'כי יפלא' וגו' ובאת' ודרשת וגו'. ולכאורה היה צ"ל 'ודרשתם' היינו שתשאל אותם, אך הפירוש כך: דאם האדם מסתפק באיזה דבר מדרכי ה' האיך לעשות, ילך לצדיקים וישמע דבריהם של הצדיקים, ממילא יוודע לו האיך להתנהג, וזה 'ודרשת' – כשתדרוש בלבבך לבד אף בלא שאלת פיהם, 'והגידו לך' – מעצמם 'את דבר המשפט' – מה שיש לך לעשות.

ברש"י ז"ל: אין לך אלא שופט בימך.

סח הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: הבעש"ט זי"ע אמר לפני הסתלקותו, שממנו התחילה הנהגה אחרונה עד ביאת המשיח. כי עשרה סוגי רועים הופקדו על ישראל, הלא המה: נביאים, שופטים או זקנים, מלכים, כהנים, תנאים, אמוראים, נשיאים, גאונים, רבנים והאחרונים הם הצדיקים. שאל השטן לפני פמליא של מעלה: מה טיבם של צדיקים מנהיגים? הלא כל ישראל חייבים להיות צדיקים, כנאמר "ועמך כלם צדיקים" – השיבו לו: תהיינה כתות חסידים, וכל כת יהיה לה ראש ומנהיג, שיקראו לו צדיק, והוא יורה להם דרכי החסידות ועבודת ה'. הבין השטן, שענין זה יהיה לו לרועץ, אמר בלבו, אני אאזור כוחות לקטרג תמיד על הצדיקים ולא אתן להם מנוחה, שלא יהיה להם כח להנהיג את הדור. ובזאת נאות השטן, שיתנו לו רשות לחרחר ריב ומדון בין כתות החסידים, שלא תהיה אחדות ביניהם, וכל כת תספר בגנות המנהיג של הכת האחרת ותבזה אותו ויסברו שעושים מצוה בזה.

וסיים הרבי ר' בונם: יצא דמחלוקת בלב החסידים הוא המעבב את הגאולה!

על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך וגו' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל: (יז יא)

בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאמר על תפילת רבי נחוניא בן הקנה שאמר: שלא אכשל בדבר הלכה, ושלא אומר על מותר אסור וכו' [ברכות כח:], לכאורה נראה ככפל הלשון, אם התפלל שלא אכשל וכו', כיון שלא יוכשל בדבר הלכה אם כן ממילא לא יאמר על מותר אסור, ואסור מותר.

אלא שלא אכשל בדבר הלכה היינו בדבר זה ששואלים אותו יורה דין אמת כפי ההלכה. ואחר כך התפלל

תפילה אחרת באופן שבאם שהינו מורה כהלכה בדין הזה, אבל הלא יוכל להיות שהדבר טמא ואסור מצד אחר, מצד שלא נשאל עליו כלל, ועל זה היתה תפלתו שגם בזה לא יכשל. וזו הכוונה בתפילה השניה שלא יאמר על אסור מותר כי באמת היא טריפה, והורה כשר, בלי ידיעה מהשאלה השניה, ועל כך התפילה שלא אומר, היינו שפיו לא יוכל לומר.

עו"א: בענין נר חנוכה איתא בגמ' [שבת כג.]. והיכן ציונו, רב אויא אמר מלא תסור וגו' עי"ש. וקשה למה דוקא גבי נר חנוכה מקשה הגמרא והיכן ציונו, הלא יש עוד מצוות דרבנן כגון מקרא מגילה ועוד. אך י"ל כי לכל מצוה דרבנן יש זכר בתורה שבכתב כמו שדרשו חז"ל [מגילה ו.]. על הפסוק כתוב זאת זכרון בספר שרומז על מגילת אסתר, ושאר מצוות דרבנן הם סייג וגדר למצוות דאורייתא אבל לחנוכה אין זכר כלל, לכן מקשה הגמ' והיכן ציונו.

ברש"י: אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין.

המהר"ם שיף מסביר מאיפה לומדים זאת, שהדיוק הוא, שהיה צריך לכתוב: 'לא תסור ימין ושמאל מן הדבר אשר יגידו לך', ומפני שכתוב 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך' משמע שזה נושא הגדתם.

בספר "מאמרי צדק" מביא: שמעתי ביאור נחמד בשם הגאון הגדול המפורסם מו"ה ירמיהו מאטעסדארף ז"ל אבדק"ק סענטוב [היה חי בתקופת הגר"א והיה נקרא דער גרויסע רבי ירמיה]: שפירש הענין שנקט דוקא הלשון 'ימין שמאל' ולא לשון אחר כמו 'אור וחושך' וכדומה. ואמר דבכל ניגוד קשה לטעות, כגון בין יום ללילה, אמנם שמאל וימין הוא דבר שקל לטעות בו, דהעומד נוכח השני, כל אחד אומר שהימין בצד אחר, ולכן בא הכתוב ללמדנו שאפילו אומר לך על שמאל שהוא ימין מכל מקום קבל את דבריו, דאתה לא רואה כמוהו כיון שאתה עומד במקום אחר, ואם היית עומד במקום החכם, הימין שלך גם היתה כמוהו, ומה שאינך רואה, זה מפני שלא הגעת לדרגתו ודפח"ח.

בשם הגאון רבי אהרן לוין זצ"ל אב"ד ריישא שפירש את דברי רש"י: כי מצינו הרבה פעמים בש"ס שהוציאו חכמים המקרא מידי פשוטו ע"י ששינו ועשו משין

שמאלית לשין ימנית וכן להיפך, וזהו אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל וכו'.

מספרים, שהרבי מסוכצ'וב ה"אבני נזר" זי"ע ביקר אצל הרבי ר' יחיאל מאלכסנדר זי"ע שהיה חולה במחלה קשה, בשעת הפרידה אמר הרבי מסוכצ'וב אל הרבי מאלכסנדר: שיטעם דבר מאכל בכל יום השכם לפני תפילת שחרית. הרבי מאלכסנדר הבטיח למלא את דבריו. ובכל יום בבוקר כשהגישו לו לטעום לפני התפילה היה מברך: אשר קדשנו במצותיו לשמוע דברי חכמים. וכן מסופר שהרה"ק מקופישיניץ זי"ע ביקר אצל הרה"ק המוהר"א מבעלזא זי"ע בת"א, ואמר לו ששמע שהוא לא אוכל כמעט כלום, וביקשו שיאכל כדי לשמור על בריאותו, ולשנה אחרת כשבא לבקרו אמר לו שהוא מקיים מדי יום מצוה לשמוע דברי חכמים והוא טועם משהו...

ברש"י: אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, וכל שכן שאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל.

שאל הרבי מסטראפקוב זצ"ל: דמאי קמ"ל וכו' רבותא שאם אומר על ימין שהוא ימין שיש להקשיב לכך אליו? וביאר בדרך צחות: שכיון מובן הדבר, שהרבה רצים לרביים כאלו שעושים כל מיני דברים משונים, אבל רבי שפשוט שמתנהג כמו ערליכער איד אינו מעניין, ועליו אין מסתכלים, ואין מספרים עליו דברים גדולים, לכן מזהירה התורה, לא רק שתאמין כשרבי אומר דברים שלא לענין, כגון על ימין שהוא שמאל, אלא אף כשאומר דברים רגילים [כגון הלכות פסוקות בשו"ע וכדו'] ג"כ תלך אצלו ותשמע לו...

והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמע אל הכהן העמד לשרת שם וגו' ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד: (יז יב - יג)

שואל ה"עצי חיים": תיבת 'בזדון' היא לכאורה אך למותר, והיה לו לומר 'והאיש אשר יעשה לבלתי שמע' וגו', שהרי בכל התורה כולה רק בזדון חייב, וממילא מובן שבשוגג פטור.

ויש לפרש לפי דברי הנתיבות [חו"מ סי' רל"ו סק"ג] שרק באיסורי תורה, אם אוכל בשוגג, צריך כפרה ותשובה, אבל באיסורי דרבנן אין צריך שום כפרה וכאילו לא עבר דמי, וראיה לכך מהא דאמרין [עירובין

סז:]: שכאשר החכם מורה היתר באיסור דאורייתא, יש תלמידים שרוצים להקשות על הוראתו, אזי תחילה מקשים עליה, ולאחר מכן עושים מעשה על פי ההוראה, כדי שלא לעבור על איסור תורה. אבל כשהוא מורה להקל באיסור דרבנן, אז מניחים להחכם לעשות כהוראתו, ורק לאחר מכן מקשה עליה מי שיש לו להקשות, יעו"ש.

ולפי זה י"ל, שלא אמר הכתוב בכל מקום שחייב רק אם יעשה בזדון, שהרי גם בשוגג צריך כפרה, ועבירה היא בידו, אבל באיסור דרבנן, שבשוגג אין צריך כפרה כלל, ואין עליו שום צד חיוב רק כשיעשה בזדון, ולכן, כאן שהזהיר בו הכתוב: 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך', שמכאן למדים על כל מצוות דרבנן [ברכות יט:], הוסיף הכתוב ואמר שרק 'אשר יעשה בזדון' יש עליו חיוב, אבל בשוגג אין צריך כפרה.

ה"דברי שאול" שואל: מפני מה החמירה תורה כל כך בעונשו של זקן ממרא?

ונראה לבאר, עפ"י מש"כ בעל "העקידה" על חומרת החטא והעונש של אנשי סדום, כרגיל אדם חוטא אף שיודע שזו עבירה, מפני שאינו יכול לעמוד בנסיון פיתוי היצר, ולכאלה יש תקוה שיחזרו בתשובה, אבל אנשי סדום חטאו ופשעו – ולא הרגישו כל עול וכל עבירה בעשותם הרעה, כי לפי דעתם התנהגו כחוק, לפי חוקי סדום.

וזה גם ענין זקן ממרא, הוא הזיד כחוק, לפי הוראתו, והרי בזה אינו מניח מקום לתשובה ולתיקון המעוות.

ה"חתם סופר" זצ"ל מדייק למה נאמר 'וכל העם ישמעו ויראו', הלא אזהרה זו שייכת לגדולי ישראל בלבד, שאצלם שייך ענין זקן ממרא.

וכתב לבאר כי יש באמת להבין סיבת הדבר, מדוע יעלה על דעת הזקן להמרות פי הכהן לבלתי שמע אליו, אכן הענין הוא עפ"י מה שאחז"ל: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת, וכי מאחר ששוהין וכו' תורתן היאך משתמרת אלא מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת, וזו היא טענת הזקן ממרא, שחושב לעצמו הלא אנכי יושב ועוסק בתורה יומם ולילה, ואילו הכהן הזה וחבריו המה חסידים השוהים שעה אחת לפני התפילה ומתפללים, מקריבים קרבנות ואוכלים בשרים כל היום וכל הלילה, א"כ תורתם מתי נעשית שיוכלו

שמחולקים ביניהם את מי לבחור, ונמצא שע"י בחירת מלך תתרבה המחלוקת בישראל, לא נתנה התורה רשות להושיב מלך, ואפילו היחיד מעב. [ועיין באו"ח סי' נ"ג].

שואל ה"כלי יקר": דמאחר שנצטוו בתורה לשים עלינו מלך א"כ מה היה טענת שמואל הנביא על ישראל כשבקשו מלך, כמבואר בכתובים [שמואל ח ה] 'ויאמרו אליו הנה אתה זקנת ובניך לא הלכו בדרכיך עתה שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים', ואח"כ כתיב 'וירע בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו'. ומתוך: דמצות התורה למנות מלך הוא כמדויק בלשון הכתוב 'ואשימה עלי מלך', כלומר שהמצוה היא למנות מלך על ישראל ותהא אימתו עליהם, אולם אצל שמואל הנביא, מדויק בלשון הכתוב שמטרתם הייתה למנות מלך 'והם' יאמרו לו מה לעשות, ולא שיהא אימת המלך עליהם, אלא שיהיה אימת ישראל על המלך... וכמו שכתוב בטענת שמואל אליהם כי בקשתם 'לכם', כלומר שרציתם שיהיה המלך לכם כרצונכם, ועל כן הרע לשמואל והוכיחם על כך.

ה"חתם סופר" זצ"ל מתוך: שציווי התורה שנאמר כאן כתוב 'ואשימה עלי מלך', כלומר שיעשו עליהם מלך שיהיה כאותן ל"א מלכים שראו בעיניהם כשנצחו אותם שאין בהם ממש ואין בהם כוחי ועוצם ידי, ומלך כזה ציוותה התורה לעשות, אבל בימי שמואל שאמרו 'שימה עלינו מלך לשפטנו ככל הגוים', כלומר שהם ביקשו עליהם מלך מפני פחד נחש מלך עמו, זה היה אסור, וע"כ הרע לשמואל.

שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא: (יז טו)

כתב השלה"ק: על דרך הפשט הוא שיהיה מוראה של מלכות על עם ה', בקיום התורה והמצוות. על כן מוזהר המלך ביתר שאת שישמור הוא בעצמו התורה והמצוות, כי קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים, ולכן נצטוו המלך בס"ת יותר על שיש לו, לפי שהחיוב עליו כפלים משאר העם. ומטעם זה הוזהר על ריבוי הכסף והזהב והנשים, כדי שיהיה דבק בהשי"ת וישים בטחונו בו, כי 'אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה'א נזכיר'.

לבוא ולהכריע בהלכה כנגד דעתי, אך כל זה היא תוצאה מזה שאינו מאמין שמתוך חסידים הם רוח ה' בקרבם ותורתם משתמרת ומכוונים ההלכה אל האמת, ובדאי מכח זה מקיל עבודת ה' גם בעיני שארית העם שיאמרו שקדושי עליון אינם בני תורה, לכן חמור עונשו כל כך.

וזשה"כ 'והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן העומד לשרת שם את ה' אלקיך וגו'', היינו שאינו שומע אל הכהן מחמת שהכהן עומד כל היום לשרת, לכן עושה בזדון לבלתי שמוע אליו, 'ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל' – ועל זה מוסיף 'וכל העם ישמעו ויראו' – כי מיתתו אכן נוגעת לכל העם, שיראו מזה כבוד הכהנים העובדים את השי"ת שעל פיהם תוכרע ההלכה.

ב"ניצוץ אחד" מביא בשם המגיד מקרעמניץ זצ"ל בעל "שבט מישראל" ועוד: שכותב לפרש מקרא זה עפ"י מחז"ל [ברכות ו:] כל אדם שיש בו יראת שמים, דבריו נשמעין, דרך נרמז בכתוב: אחר אשר 'ובערת הרע מישראל' שתנקה הלב מכל דבר רע, אזי 'וכל העם ישמעו ויראו' לכל דבריו.

הנצי"ב מפרש: 'ולא יזידון עוד' – מלשון 'ויזד יעקב זיד', וכן 'כי יזיד איש' – שהוא כמו קדירה רותחת, כך החולק על סנהדרי גדולה עושה מחלוקת וכאש רותחת.

ברש"י: מכאן שממתינין לו עד הרגל וממיתין אותו ברגל.

בספר "לקוטי בתר לקוטי" מביא בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאמר: לגבי בן סורר ומורה גם כתיב 'וכל ישראל ישמעו ויראו' [כא כא] אך שם לא שייך לפרש כן, להמתין עד הרגל. כי איתא בגמ' [סנהדרין סט.] כל ימין של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד, ופעמים שאי אפשר להמתין עד הרגל שלא יעברו הג' חדשים.

ואמרת אשימה עלי מלך: (יז יד)

מפרש ה"כתב סופר" זצ"ל: כתוב 'אשימה' – לשון יחיד, כדי להורות כי רק כשכולם יהיו בדעה אחת, בהסכמה כללית, הרשות בידם לקבל עליהם מלך, אבל כשיש ביניהם חילוקי דעות אם לקבל מלך או לא, או

והנה דרשו רבותינו: 'שום תשים' – כל שימות שאתה משים וכו', כן אומר אני גם כן תוכחת מוסר, כל מי שיש לו איזה התמנות על ישראל, צריך להיזהר בתוספות קדושה וטהרה.

כותב ה"דגל מחנה אפרים" זי"ע [נוכ"כ ה"תשואות חן" בפ' תולדות]: שמעתי ממארי אבא זקוני זללה"ה, כי המלך אשר בישראל הוא הלב של ישראל, וביאר עפי"ז את הפסוק [שמואל א טז] 'איך אלך ושמע שאול והרגני', ודקדק אמאי היה ירא דווקא על ההליכה, הלא ההליכה יכול להיות בשתיקה, ויותר היה לו לומר 'איך אשוב ואחזור', אחרי אשר אמשח אחר למלך ויהרגני שאול. וביאר כי המלך הוא הלב של כלל ישראל, והלב שומע פירוש מבין, וזהו שאמר 'איך אלך ושמע שאול' – פירוש, כי הוא עדיין המלך של ישראל קודם משיחת דוד, ושמע פירושו ויבין, למה אנכי הולך, על מה ולמה, והרגני, אבל על החזרה לא ירא, כי כבר יהיה דוד משוח למלך, ולא יבין שאול ולא ישמע, כי בוודאי יעשה הדבר בהסתר.

בספר "נפתלי שבע רצון" מביא: שמעתי בשם גדול אחד, מיוחד מן הגדולים, דבר נאה ומתקבל על הדעת, בטעם סמיכות הפרשיות "מקרב אחיך תשים עליך מלך" לפרשת 'לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל', כי ענין המלוכה שייך לאמצע שבשבטים, כדכתיב 'מקרב' אחיך תשים עליך מלך – מן האמצעי שבאחיך. והנה, לא שייך אמצעי כי אם כשאין הדבר שווה, ואם כן בני לאה שהיו ששה, כשתחלקם לשני חלקים יהא בכל חלק שלושה, ולא תמצא בהם אמצעי, כמו"כ בבני השפחות ובני רחל – שהיה לכל אחת מהן שני בנים בלבד, לא תמצא אמצעי, ע"כ ציוה הקב"ה שלא יהיה לשבט לוי חלק ונחלה עם ישראל, שלא יהא נכלל במספר השבטים, וא"כ ישארו בני לאה חמשה, מספר שאינו שווה, ותמצא שיהודה הוא האמצעי, וא"כ היתה המלוכה ליהודה. ודפח"ח.

בגמ' קידושין [לב]: אמר רב אשי, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך. – שתהא אימתו עליך. שואל השיטה מקובצת: היכן מרומז בפסוק הזה שאין כבודו מחול?

ויש לומר, שהדיוק הוא מכפילות הלשון "שום תשים", שימות הרבה במשמע, בזה אחר זה. והנה אם המלך מוחל על כבודו, אע"פ שנעשה ברגע זה הדיוט – הרי תיכף חל החיוב לשים אותו למלך מחדש, ממילא מחילתו אינה מחילה.

שואל על זה ה"עברא דדשא": אך עדיין צריך תוספת ביאור, דכמו שעל שימה אחת בידו למחול, כמו כן מראש יכול למחול על שימות הרבה, ואכתי ימחול מעיקרא על כל שימות עד עולם? וצ"ל הביאור בזה הוא כמ"ש ב"אבני נזר" על יסוד דברי הגמרא [תמורה כה]. שהמקדיש בכור שיהא עולה מיד כשילוד לא חלה עליו קדושת עולה, אף דאתא יחד עם קדושת בכור, כי דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, דהיינו שבכל מקום שיש סתירה בין רצון התורה לרצון בני אדם, רצון התורה גובר, ולכן חלה עליו קדושת בכור ולא קדושת עולה. והוא הדין כאן בכבוד המלך, הרי רצון התורה כשאמרה לשים עליו שימות הרבה הוא, שאימת מלך תהיה לעולם על האנשים, ולכן לא יועיל שום מחילה, כי המחילה היא כנגד רצון התורה שאמרה לשים הרבה שימות, ולעולם צריך אתה להשימו עליך מחדש.

כשם שהמלך אינו מפחד מפני אדם, אלא מפני מלך מלכי המלכים – אומר הרה"ק רבי צבי הכהן מרימנוב זי"ע: כך תהא אימה זו עליך, שלא תתיירא משום אדם אלא מהקב"ה.

מפרשי התורה מתקשים, למה כעס שמואל הנביא על בני שאמרו "תנה לנו מלך", הרי זו ממצות התורה? ואומר ה"כתב סופר" זצ"ל: שלכן התרעם שמואל על ישראל, מפני שאמרו: 'עתה שימה עלינו מלך לשפטנו ככל הגוים' [ש"א ח ה], לא שרצו לקיים מצות התורה, אלא כוונתם היתה "להיות ככל הגוים", וע"ז כעס שמואל הנביא.

הגה"ק ה"שועות מלכו" מקוטנא זצוק"ל מתרץ: כי יש הבדל בן שימה לנתינה, שימה היא ערובב וחדירה בפנים, ונתינה היא על השטח החיצוני, ככתוב 'לא ישים עליה שמן' – דבר לח המתערבב ומתבולל בעיסה, "בלולה בשמן", 'ולא יתן עליה לבונה' – שמפזרים רק מלמעלה, "ואת כל הלבונה אשר על המנחה". והנה בתורה נאמר בלשון שימה 'שום תשים

עליך מלך', שיהיה מעורבב עם העם ותפקידו יהיה לנהל את העם בדרכי ה', שיפעל וישפיע על מחשבותיהם ומעשיהם, על פנימיות לבם. והם דרשו 'תנה לנו מלך' – בלשון נתינה, מורם ומובדל מהעם, רק לשם הטקס והצורה החיצונית, ולכן היה הרוגז עליהם מה' ומשמואל.

הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע אמר: "מקרב אחיך" – מתוך קרבת אחים, אהבה ואחוה, שלום ורעות – "תשים עליך מלך" – תבוא לידי כך שתקבל עליך עול מלכות שמים.

'לא תוכל לתת עליך איש נכרי' – אומר ה"מ השילוח: היינו מי שיש בו כעס, כי מידת הכעס אין לה שורש וחלק בישראל.

כותב הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע: למה כפל ענין שימה, יש ליישב על פי ששמעתי מידידנו ר' מיכל גריצר ע"ה שהתחתן עם בן הרב דביאלא, אחר פטירתו סיפר לאדמו"ר ז"ל מקאצק ואמר לו אספר לך דברי תורה ממנו, כשנתקבל לרב בביאלא אמר על 'והיה כשבתו', הדרך כשמקבלים רב יש כוונות טובות שיהיו חרדים על דבר תורה ולהכניס יראת שמים בלב הציבור, כעבור איזה זמן נתקרר הרצון הטוב, אמר הכתוב 'והיה כשבתו' שיהיה תמיד כמו מתחילת שבתו עכל"ק. כן יש לפרש כאן כמו שתחילת שימה עיקר כוונתם לשמים, שהמלכות תשמור העם שלא יסורו כדכתיב גבי שאול 'פרצו בעם', ואחר זמן נתקרר, על כך מזהיר להיות תמיד כמו שימה ראשונה.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע אמר בשם אביו הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: איתא 'מקרב אחיך' - ולא מחוץ לארץ, - דאפשר דהטעם הוא משום דאזירא דארץ ישראל מחכים, והגר בארץ ישראל נעשה פיקח וראוי למלוך.

בעיירה בגליצא פרצה מחלוקת בין חסידי צאנז לחסידי סדיגורא בענין הרבנות, לכל צד היה מועמד משלו, ובתוצאה מהמחלוקת נבחר רב שלישי – משכיל.

אמר הרה"ק משינאווא זי"ע: מעולם לא הבנתי את הפסוק "לא תוכל לתת עליך איש נכרי", על דעת מי יעלה לבחור באיש נכרי למלך על ישראל? אלא כשישנה מחלוקת גם זה אפשר, כי כל "צד" מרוצה

שגוי ייבחר, ובלבד שלא ייבחר המועמד מהצד שכנגד ...

רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס: (יז טז)

הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע כותב: ג' אזהרות נאמרו במלך: ב סף, ס וסים, א שה, ר"ת כס"א. וזהו כסא המלוכה. כשנזהר בכל אלו, כסאו נכון ומלכותו קיימת. וכל אדם הוא עולם קטן בפני עצמו, מלכות לעצמה. ראוי לכל איש ואיש שיהיה בו מלך ושליט על כל חושיו, והוא זוכה לכך על ידי שאינו פוגם בג' אלה, היינו גוף, נפש, שכל. כסף וזהב נוגע בשכל, כפי שאמר מהר"ל בספר הנתיבות: 'בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך', הם גוף ונפש ושכל, 'ובכל מאדך' - הוא השכל. היינו השכל האנושי הלהוט אחרי הממון. וכשנזהרים מזה זוכים לשלימות השכל האלקי. הסוסים, כנגד נפש המתגאה, שהם סמל הגבורה במלחמה, כנאמר 'סוס מוכן ליום מלחמה'. והאזהרה היא שלא יבטח האדם על רכבו כי רב, אלא ישים בה' מבטחו, וזו שלימות כוחות הנפש. 'לא ירבה לו נשים', שלא יהיה נמשך אחר תענוגות, וזו שלימות הגוף. וכדי להגיע לשלימות הנכספת הזאת, העצה: 'וכתב לו את משנה התורה וגו' והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו' – לימוד ועסק בתורת ה'.

הרה"ק רבי מאיר אלטר זצוק"ל הי"ד אמר פעם, שלכאורה היה צריך להיות לשון רבים "למען הרבות סוסים", בלשון רבים? ואמר בדרך צחות: כי מי שהוא להוט אחרי סוסים גם סוס אחד חשוב אצלו.

בעת שהיה הרה"ק רי"מ מאוסטרובצה זי"ע אב"ד סקרנביץ היה שם מנהג ישן, כי הרב לקח חבל כמעט בכל שמחה שהיה אצל מי מהבעלי בתים, וכל המסובין נתנו להרב מעות בעת אמירת לחיים – שכר טרחתו. ובראשית ימי שבתו גם הוא לקח מתנותיהם, אמנם במשך הזמן החליט שלא ליקח, כי המתנות התמעטו והתדלדלו ולא היו שווים נדנדו בזיון.

ופירש בזה את הנאמר בתורה 'לא ירבה לו סוסים וגו' למען הרבות סוס', דנראה לעין כל הדקדוק שפתח בהרבה סוסים, וסיים 'למען הרבות סוס'. אמנם כן הוא, מתחילה יפתהו היצר לשוב מצרימה למען קנות

סוסים הרבה ולא יוכל לעמוד בנסיון, אולם ירדה התורה לסוף דעתו, כי במשך הזמן גם עבור סוס אחד ירד מצרימה, וזה וודאי אינו כדאי, ולכן החובה עליו שלא ירד מצרימה בשום אופן...

ה"חפץ חיים" זצ"ל מתרץ: שבאשר רוצה היצה"ר לפתות את האדם לחטוא, הוא אינו מנסה להכשיל אותו בעבירה חמורה, אשר הצעה לעבור עליה בוודאי תרתיע אותו – אלא במעשה הנראה בעיניו פעוט, אשר ישנם, לכאורה, היתרים הרבה לעשות אותם.

אל מול פיתוי שלדעתו יש היתר לעשותו לא תמיד יחזיק האדם מעמד, וכיוון שנכשל נפתחה בפניו הדרך לבוא ולהכשל פעם נוספת, והפעם גם עבור סכום פעוט ובאופן שאין בו היתר כלל... שכן זהו טבעו של אדם כמאמר הגמ' [קידושין מ]. כיוון שעבר אדם עבירה ושנה בה וכו' נעשית לו כהיתר.

[דוגמא נפלאה לכוחו של ההרגל, מצאנו בדברי הגאון רה"י רבי אהרן לייב שטיינמן זי"ע [הובא בקובץ "מזקנים אתבונן"] שסיפר על אותו פקיד גוי כשבקשוהו להבריא את הרה"ק המהר"א מבעלזא זי"ע בשואה, לא היה מוכן בעד שום הון שבעולם לעבור על החוק ולהבריח. בסופו של דבר שיכנעוהו תמורת ממון רב [חמשים אלף דולר!] והבריח את הרה"ק. ואז הגיע למצב שהבריח כל אחד, ואפילו בעד כמה דולרים בודדים!

הרי לנו כי גם אצל הגויים יתכן מצב ש"חטא" [לשיטתם], נעשה היתר, ללמדנו כמה צריכים אנו, להישמר מלהתקרב אפילו פעם אחת לחטא!]. לאור דברים אלו – ממשיך הח"ח – נוכל לתרץ את שינוי הלשון בין רבים ליחיד.

מלך, אשר התורה התרתה בו לבל יחזיר את העם מצרימה, אכן לא יעשה זאת עבור סוס אחד, אולם למטרת השגת סוסים רבים – מסוגל הוא למצוא היתרים, אשר העיקרי שבהם, שסכום כסף כה גדול, אסור לתת לו להישמט מבין האצבעות... ומשיתפס ברשתו של היצה"ר, ותאוות הסוסים תבער בו, וקל יהיה בעיניו להשיב את העם מצרימה גם עבור סוס אחד.

ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף וזהב לא ירבה לו מאד: (יז יז)

במדרש: אמר שלמה למה אמר הקב"ה לא ירבה לו

נשים לא בשביל שלא יסור לבבו, אני הרבה ולא אסור. אמרו רבותינו: באותה שעה עלתה יו"ד שב"ירבה" ונשטחה לפני הקב"ה ואמרה: רבש"ע, לא כך אמרת, אין אות בטלה מן התורה לעולם, הרי שלמה עומד ומבטל אותי, אמר לה הקב"ה: שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטליו וקוצה ממך איני מבטל.

אומר הרבי ר' העשיל זי"ע: למה דוקא אות יו"ד באה בטענה ולא שאר האותיות שב"לא ירבה"?

הענין הוא שבאמת היו עוררין לא רק על מלכות דוד ושלמה, אלא גם על כשרותם, שנאמר בתורה 'לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'', וייחוסם הוא מרות המואביה, אלא שע"י האות יו"ד הותרו לבא בקהל, שנאמר 'עמוני ומואבי' ולא עמון ומואב, מזה למדו עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית, וזו היתה טענת היו"ד: שכל גדולתו באה ממני והוא עושה אותי פלסתר.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע הקשה: דבכל הדברים נתנה תורה שיעור, בסוסים – כדי מרכבתו, ובנשים – י"ח, ומדוע כאן בכסף וזהב אומרת התורה: 'לא ירבה לו מאד', דמשמע דרך מדאי הרבה לא יהיה לו אבל קצת כן צריך להיות לו? ואפשר, דכאן רמזה התורה לדורות המאוחרים, שהרי העולם עומד על שלשה דברים על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ואילו פעם היתה תורה ועבודה שהעולם היה יכול לעמוד עליהם, אבל בזמן שתורה ועבודה כבר לא נשאר, אזי שיתחזקו על כל פנים בגמילות חסדים – מדתו של אברהם אבינו ע"ה שעומדת לכל הדורות. וזה מה שרמזה התורה כאן שבכסף וזהב כן צריך שיהיה, כדי שיוכלו לקיים בזה גמילות חסדים.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע אמר בשם ה"שפת אמת" זי"ע שדקדק וכו' מי שעושה עבירה מבטל האות, הרי מבטל את עצמו? ותירץ בשם ה"חפץ חיים" זצ"ל שהסביר: כי בכל מצוה, אף אם יש אדם שח"ו לא מקיימה, יקיימה אחרים, אולם מצות המלך שייכת רק למלך בלבד, ואינה יכולה להתקיים על ידי אחרים, ואם שלמה אינו מקיים ח"ו, נחשב כאילו מבטל את האות בתורה.

ה"עברא דדשא" מביא שדקדקו הקדמונים [עי' מושב זקנים וביאורי המהרא"י, ועי' תרגום יונתן ורבינו בחיי] אמאי לא פירש הכתוב הטעם אמאי לא ירבה לו כסף

וזהב, כמו שפירש על סוסים ועל נשים.

וי"ל דדוקא בריבוי נשים שהוא 'גורם' לתוצאה שיסור לבבו הוצרכה התורה לפרש הטעם, אבל כסף וזהב אינו רק גורם להסרת הלב, אלא עצם המשיכה לריבוי כסף וזהב באסיפת הון מעבר לצורך הוא הוא הסרת הלב, ולכן לא איצטריך לפרש הטעם.

והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה על ספר: (יז יח)

הרבי ה"אמרי אמת זי"ע אומר: אי' אין אדם עולה לגדולה אלא אם כן מוחלין לו על כל עוונותיו. נמצא שבשעה שמתיישב המלך על כסא ממלכתו, הוא צדיק וישר ומנוקה מכל חטא ועון, לכן דורשת ממנו התורה: "והיה כשבתו": היינו שהמלך יהיה תמיד בזו המדריגה, שיהיה תמיד צדיק.

וז"ש אצל אהרן: להגיד שבחו שלא שינה, היינו שהיה תמיד כמו בהתחלה.

ופעם אמר בשם הרב החסיד ר' משה מיכל מביאלה זצ"ל הפירוש: שהנה המלך בתחילת הנהגתו הוא מתנהג באדיבות וברחמים כלפי עמו, וז"פ 'והיה כשבתו', שכל ימיו יתנהג כך, כמו בהתחלת ממלכתו.

הרה"ק רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצה זי"ע מבאר: שדרך המלך ביום עלותו על כסא מלכותו יודע הוא וזוכר שלא מפני כשרונותיו הנעלים במיוחד הוא נבחר להיות מושל על ישראל שהרי כל ישראל ראויים להיות מלכים, אלא שהעם הסכים לבחור בו.

אך כעבור זמן, כשכבר יושב הוא בבטחה על כסאו, שוכח הוא מכל זאת ואינו זוכר שלא מכוחות עצמו ובזכות כשרונותיו עלה ונבחר להיות מלך, ובעט הוא לפעמים על ימין ועל שמאל, ובמשך הזמן זה הופך להיות לו לרועץ ומתנקם בו.

לכן אומרת לו התורה ומלמדת אותו – 'והיה כשבתו' – בכף הדמיון, להורותו שכל ימיו יזכור את יום עלייתו על כס המלכות, ואז יהיה לו זאת לסגולה 'למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל'.

מה כוונת הכתוב "משנה תורה":

לדעה אחת בספרי, המצוה לכתוב רק את חומש דברים "משנה תורה". ובדעת זקנים לבעלי התוס' מביא: ושמעתי כי אותו ס"ת התלוי בדורו לא היה כתוב בו כי

אם עשרת הדברים, ולפי שיש מן 'אנכי' עד 'לרעך' תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצות קרוי ס"ת. בהגהות הרש"ש לסנהדרין [כא:]: רצה לחדש שאין המלך כותב ס"ת שלם, אלא מנין המצוות בקיצור. המהרש"ל בחכמת שלמה שם כתב: שהספר תורה של המלך נכתב בכתיבה דקה, שתהא קטנה כל כך לעשות בה קמיע! והמהרש"א כותב שאין זה אלא דברי נביאות ...

ברש"י: שתי ספרי תורות, אחת שהיא מונחת בבית גזיו, ואחת שנכנסת ויוצאת עמו. אומר ה"כתב סופר" זצ"ל: למלך צריך שיהיה לו שתי ספרי תורות, אחת שמונחת בבית גזיו, לו לעצמו, שיזהר בה בכל פרטיה ודקדוקיה בקפדנות יתירה, ואחת שתצא עמו אל העם, כלפי העם יתנהג בנחת ולפנים משורת הדין.

הגאון רבי נתן גשטטנר זצ"ל מביא: שמעתי מש"ב אדמו"ר הגה"צ רבי עקיבא סופר זי"ע אב"ד פרעשבורג בעהמ"ח "דעת סופר", שפירש הפסוק 'וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר וגו' והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. ודרשו חז"ל [סנהדרין כא:]: שתי תורות אחת שהיא יוצאת ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו בבית גזיו. ופירש עפ"י מה שכתב ה"חובות הלבבות": שהחסידי צהלתו בפניו ואבלו בלבו. כמו כן המלך כלפי חוץ התנהג בהתנשאות באומץ ובגבורה, אבל במעמקי לבבו היה לבו נשבר ונדכה. ולזה רמזו שתי ספרי תורות, אחת שהיא יוצאת ונכנסת עמו, היינו כלפי חוץ מראה עוז וגבורה, ואחת שהיא מונחת בבית גזיו, היינו בתוך לבו שהוא שבור ורצוצ, עכת"ד ודפח"ח.

שואל הרה"ק ה"מאור ושמש" זי"ע: יש להבין הענין מדוע לא היה די בספר תורה אחת שנכנסת ויוצאה עמו, למה היה צריך ספר תורה אחרת שתהיה מונחת בבית גזיו?

וכתב לבאר ע"ד הרמז, כי כל אדם צריך להיות מקושר אל הצדיק שיהיה לו לרבו, והצדיק הוא מי שרואה עליו שעושה כל מעשיו עפ"י התורה, וגם ניכר עליו שפנימיותו לבו בוער כאש להקב"ה.

וזה רמז הכתוב: 'שום תשים עליך מלך' – מאן מלכי רבנן, הם צדיקי הדור הנקראים מלך. 'וכתב לו את ספר התורה הזאת על ספר' – היינו שצריך להיות להם

לצדיקים בחי' שתי ס"ת, 'אחת שנכנסת ויוצאת עמו', היינו שרואים שעושה כל מעשיו ע"פ התורה, 'ואחת שמונחת בבית גנזיו' – היינו שפנימיות לבו בוער כאש להקב"ה, ביראה ובאהבה, שיש לו בקבלה 'מלפני הכהנים הלוים' – היינו מרביתו הק' הצדיקים הקודמים שקיבל מהם.

הרה"ק ה"אמרי חיים" מו"ז'ניץ זי"ע אמר: שהפסוק מדבר על הצדיק, אשר גם כאשר 'והיה כשבתו על כסא' – דהיינו שנראה שהוא סתם יושב על הכסא, אבל האמת היא 'וכתב לו את ספר התורה' – שגם אז הוא לומד ועוסק בתורת ה'.

והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' אלקיו לשמר את כל וגו': (זי"ט)

ב"דעת זקנים מבעלי התוספות": "ושמעתי כי אותו ספר תורה התלוי בזרועו [סנהדרין כב.] לא היה כתוב בו כי אם עשרת הדברים. ולפי שיש מן 'אנכי' עד 'לרעך' תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצוות, קרוי ספר תורה".

בספר "עיני ישרים" בשם הרה"ק רבי זאב מז'בארד' זי"ע: מתחיל הכתוב בלשון נקיבה "והיתה עמו" ומסיים בלשון זכר "וקרא בו". הכוונה שספר התורה יהיה עמו ויהיה מזוכך כל כך שיקראו את התורה בפניו ובכל תנועותיו של המלך, כי כל גופו יהפך לתורה, 'והיתה עמו' – עד כדי כך – 'וקרא בו' – במלך, שכל מי שירצה להשיג יראת שמים, יסתכל במלך.

ה"חתם סופר" זצ"ל אומר: ו'קרא בו כל ימי חייו' – בספר תורה יקרא המלך כל קורות ימי חייו, הכל יקח מן התורה.

מסופר, שכשחיתן הרה"ק מסדיגורא זי"ע את בנו הרה"ק ה"פחד יצחק" זי"ע מבאיאן בעיירה חאטין שהחסידיים קראו בשם "החתונה הגדולה" – ביום השני של החתונה באמצע הסעודה, הוכרח פתאום הרה"ק מסדיגורא לברוח משם, כי מסרו להממשלה שהרבי פרידמאן עבר על גזרת המלך ונכנס לרוסיה [כי מאז שברח הרה"ק מרוז'ין זי"ע וביתו מרוסיה ניתן חק ופקודה לאסור על כל המשפחה דריסת הרגל ברוסיה], וגם נשלחה טלגרמה [מברק] להקופיטאן [ראש

השומרים] ליד הגבול לסגור את הגבול שהרב פרידמאן לא יוכל לעבור בו. אמנם נסים גדולים נעשו, שהחסידיים נתוודעו בזה בזמן, ואנשי שם ובעלי הון הקדימו לנסוע לשם ונסעו חן בעיני הקופיטאן שניאות לקבל שוחד מידם שלא לגלות שקיבל את המברק עד אחרי שיעבור הרה"ק את הגבול לצד עסטרייך, ואמנם כן עשה.

בעת שהרה"ק מסאד"ג עמד על יד הגבול בטרם עבר את רוסיא, עמד שם הקופיטאן ביחד עם אשתו על גוזזטרא ויספר לה הקופיטאן בסוד את אשר עשה לכבוד הרבי מסאד"ג, ובאצבעו הראה לה מי הוא הרבי, והגיבה אשתו בהסתכלותה על הרבי, אכן בשביל רבי כזה כדאי היה כל מה שעשית, אבל פלא שרבי כזה יסע ויצעוד פסיעה קטנה בלי "בייבל", כי לא ראתה שישא שום ספר בידיו. ויען לה בעלה, אתן לך להבין, הוא כבר אינו צריך ל"בייבל", הוא כבר בעצמו "בייבל" [החסידיים כפי הנראה הסבירו לו היטב את גדולתו של הרבי...].

שיחה זו הגיעה לאזנו של הגבאי של הרבי מסאד"ג שהבין שפת רוסיית, ועמד שם לא הרחק מהם, ומסר אחר כך להרה"ק את תוכן השיחה. ויען הרה"ק ויאמר: הלא הקאפיטאן צודק בדבריו, כי כן אמרה תורה אצל מלך ישראל: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו", שמתחיל בלשון נקיבה, "והיתה" עמו, ומסיים בלשון זכר וקרא "בו" כל ימי חייו, אלא הכוונה, "וקרא בו", שהמלך ישראל צריך להקריא בתוך עצמו [כלומר להכניס בתוכו] את התורה כל ימי חייו.

הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע אומר שלכאורה היה די אם היה כתוב 'כל ימיו', מה ימי חייו, אולי בא לרמז היבא שיודע זמן שימות אז אין צריך להיות עמו כגון שאול המלך ע"ה בעת שיצא להמלחמה שנאמר על ידי שמואל 'מחר תהיה עמי', והיה יודע בודאי שימות בהמלחמה, אולי לא היה נוטל עמו אז הס"ת ויש קצת ראייה לזה מהפסוק. ולא ציין לאיזה פסוק. והרבי ה"אמרי אמת" זי"ע ציין בהגה"ה שהכוונה על הפסוק: 'ויפול מלא קומתו ארצה', ואם היה מלוכס בס"ת לא יתכן ליפול ארצה עם הס"ת.

ברש"י: כמשמעו. מה כוונת רש"י בזה? אומר הרב אב"ד קוטנא זצוק"ל: הכוונה שתשמור את התורה כפי הפשט הפשוט, ולא תכניס בו שום

פלפולים וכוונות צדדיות, כי אפילו שלמה המלך נכשל כשדרש טעמא דקרא, ואמר אני ארבה ולא אסור. ומהו 'למען ילמד' – צריכים הרבה ללמוד כדי להבין את ה"כמשמעו".

לבלתי רום לבבו מאחיו וגו' למען יאריך ימים על ממלכתו וגו' (יז ב)

כותב החזקוני: "לפי שהרבנות מקברת את בעליה [פסחים פז:], צריך הוא לדבר שיאריך ימים, ומטעם זה אומרים 'יחי המלך' בשעה שמעמידין מלך".

ה"חתם סופר" זצ"ל אומר: יש כאן רמז למה שאמרו חז"ל כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודה זרה. כי העושה מצוה ומתגאה בה מסיר ממנו מידת הענוה הנקראת "מה", ואם נוריד מן "מצוה" אותיות "מה", נשאר "צו". ובחז"ל אין צו אלא עבודה זרה, שנאמר צו לצו, וזהו 'לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל', שלא יסיר ממלת "מצוה" אות ימין שהוא "מם" ואות שמאל שהיא "הא" וישאר "צו", רמז לעבודה זרה.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע הסתפק, אם היה מלך וגם ת"ח, אם מותר לו להיות לו שמינית שבשמינית גיאות כמו ת"ח, או אולי כיון שאצלו כתוב 'לבלתי רום לבבו מאחיו' – אסור לו.

בילקוט: ולא משל הקדש. אומר הרה"ק ה"מקור ברוך" מסערת ויז'ניץ זי"ע: בכל הדברים צריך האדם להתלבש במידת הענוה, ולא להתנשאות על אחיו. אבל בעיני קודש – לא נכון להיות בענוה, כי מעלין בקודש ואין מורידין...

ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו: (יח ב)

בספר "רצון ישראל" כותב: "שמעתי בשם מורי מוהרי"א זצוקלה"ה מזידיטשוב שפירש: 'ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו', שמהראוי שלא יהיה בין אחינו בני ישראל שום חולי ומחלה ח"ו, והטעם הוא 'כי ה' הוא נחלתו', פירוש, שלעם הקדוש בנ"י יש להם די חולה ומחלה מה שה' הוי"ה ברוך הוא אינו בשלימות, וזה פירוש: 'הוי"ה' בביכול 'הוא נחלתו', ויהיה לפי זה 'נחלה' מלשון 'מחלה'.

וזה יהיה משפט הכהנים וגו' הזרוע והלחיים והקבה: (יח ג)

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר בשם הרמב"ן שהקשה, מדוע לא ניתנה המצוה קודם, ומתרץ, כי נאסר להם בשר תאווה ע"ש.

ואמר בשם אביו ה"שפת אמת" זי"ע: שהקשה, הלא יכול להיות בבעלי מומים? ואמר שאביו אמר על עצמו תמיד שהוא פשטן, ואמר עתה ג"כ בפשיטות, שלא רצו לקבוע המצוה לכתחילה בבעלי מומין.

כאשר נתקבל המלבי"ם זצ"ל לשמש כרב בבוקרשט, פנה ואמר בדרשתו הראשונה: הרב הוא בבחינת כהן, על כן בקשתי לתת לי "מתנות כהונה" של "הזרוע והלחיים והקבה", היינו: 'הזרוע' – שתואילו נא להניח תפילין על הזרוע. 'הלחיים' – נא לא לגלח את הזקן בתער. 'הקבה' – שלא תתגעלו במאכלות אסורות...

באחד ממסעיו של ה"חפץ חיים" זצ"ל למען הכלל, הגישו ל"חפץ חיים" מגש כסף, ועליו זרוע לחיים וקבה. נהרו פניו של הח"ח, ואחד ממקורביו הבחין שהוא ממלמל דבר מה בשפתותיו בהתרגשות. היטה האיש את אוזנו, ושמע את הכהן הגדול אומר: "ממון כשר", שכן התורה זיכתה אותו במתנות כהונה.

ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו: (יח ד)

כי בו בחר ה' וגו' ושרת בשם ה' וגו': (יח ה)

אומר הרב אב"ד קוטנא זצ"ל: מובא בירושלמי, שהמשתמש בשם המפורש, אסור לו ליהנות משל אחרים, לכן אם לא תתן לכהן תרומות ומעשרות יצטרך לבריות, וזה אי אפשר לו, כי הוא משרת "בשם ה'", מברך את העם בשם המפורש.

'ראשית גז צאנך תתן לו' – מפרש הרבי ר' יהונתן זצ"ל ב"תפארת יהונתן": עפ"י מה דאיתא במדרש שיר השירים ששמלתך לא בלתה שענני הכבוד היו שפין בכסותם ומגהצים אותם, הרי כל הארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הוצרכו לעשות בגדים חדשים מצמר צאנן, ובידוע שענני הכבוד היו בזכותו של אהרן הכהן. ולזה אמר הכתוב: 'ראשית גז צאנך' – אשר מהם עושים מלבושים 'תתן לו' – לשבט הכהנים, בעבור,

שבמדבר בזכות אהרן הכהן לא הוצרכו לעשות בגדים חדשים מצמר צאנם.

ברש"י: מכאן שאין שירות אלא מעומד.

ה"מגן אברהם" [או"ח סי' מ"ח] כותב: דפרשת הקרבנות יאמר בעמידה, דוגמת הקרבנות שהיו בעמידה. ומקורו בספר "עמק הברכה" וכ"כ ב"עולת תמיד".

ה"שערי תשובה" [שם] מביא מה"תבואות שור" שחולק על זה ואומר שאין צריך לעמוד, וכן בעוד אחרונים שס"ל הכי. ועי' משנה ברורה [סק"א] שהעתיק את דברי המג"א והשערי תשובה, וציין לדברי ה"פרי מגדים" דמ"מ בפרשת תמיד ראוי לעמוד, שקורין בציבור ובקול רם. עיי"ש.

וכי יבא הלוי וגו' ובא בכל אות נפשו וגו': (יח ז)

אומר הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע: "בכל אות נפשו"! כי לארץ ישראל צריכים לעלות רק "בכל אות נפשו" בשעה שמרגישים תשוקה פנימית ואהבה עזה לארץ הבחירה, שאם תחסר להם אהבה עלולים להכשל בדיבת הארץ.

חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות: (יח ח)

סיפר הרה"ח ר' יעקב שמחה אורליק ז"ל מחסידי אמשינוב, ששמע מפיו של הרה"ק רבי יעקב דוד זי"ע הי"ד [שהיה נכדו של הרבי ה"אמרי אמת" מגור זי"ע], בשבת הראשונה לאחר פטירת אביו הרה"ק רבי יוסל'ה זי"ע, כשערך את שולחנו ביאר את הפסוקים בדרך החסידות: דהיינו, 'כי יבא הלוי' – לוי הוא לשון קירבה כדכתיב 'הפעם ילוה איש', שאם אחד מישראל – 'מאחד שעריך' – רוצה להתקרב להשי"ת, כמו שמוכח בסוף הפסוק, אז – 'ושרת בשם ה' אלוהיו' וגו' 'חלק כחלק יאכלו', פירוש, שיזכה לעבוד ה' ויטול חלק לפי עבודתו, - 'לבד ממכריו על האבות', פירוש, זה מלבד שיש לו זכות אבות. והבן.

אמר הרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זי"ע: מכאן רמז לאכילת מאכל טשולענט בשבת קודש, אשר צדיקים אמרו כי מי שאינו אוכל מאכל זה יש לבדוק אחריו, דבתרגום מתרגם "חלק כחלק יכלון בר ממטרתא דייטא בשבתא דכן אתקינא אבהתנא", ולכאורה דרכו של המתרגם בכל התורה לכתוב פירוש

ותרגום על כל תיבה ותיבה ללא הוספות וביאורים, וכאן יצא מגידרו ומבאר דכוונת הכתוב הוא "למטרתא דייטא בשבתא" פירוש מאכל מוטמן אשר אוכלים ביום שבת קודש, ולכאורה היכן נרמז שבת בקרא, אלא רמז למאכל המוטמן לשבת אשר תיקונו אבותינו, וזה מאכל החמין [טשולענט].

כי אתה בא אל הארץ וגו' לא תלמד וגו' כתועבות הגוים ההם: (יח ט)

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע שואל בשם אביו זי"ע: לפני כן בפרשת אחרי כתוב: 'כמעשה ארץ מצרים אשר יצאתם משם לא תעשו' וגו', ומדוע לא מוזכר כאן גם כמעשה ארץ מצרים כמו שם?

ותירץ ה"אמרי אמת" זי"ע: שהרי כאן לפני כניסתם לארץ, היה דור חדש אשר לא ידע ממעשה ארץ מצרים, ולכן הזהיר רק על ארץ כנען.

וה"בית ישראל" תירץ: שהרי כל הענין של ארץ מצרים היה ענין של בירורים טוב מרע, וכדאי' בספרי קבלה – העלאת ניצוצות קדושות, וזה כבר נגמר כעת כדאי' בספ' שע"י המ"ב מסעות תקנו כל העבירות שעשו במצרים, ושוב לא היה שייך להזהיר על מעשה ארץ מצרים. ולכן אומרים להם שיש גם הלאה עבודה זו בארץ כנען, 'כי אתה בא אל הארץ' גו' לא תלמד לעשות' וגו', ליהודי יש תמיד עבודה.

וחבר חבר: (יח יא)

הגה"ח רבי נתן לובארט זצ"ל אמר: בישיבת לובלין היו דורשים את הפסוק ע"ד צחות: 'חבר חבר' – שעושה חבורות של פלפולים, 'ושואל אוב' – ששואל את אביו קושיות, 'וידעוני' – שעושה עצמו כידוע...

תמים תהיה עם ה' אלקיך: (יח יג)

בספה"ק "דעת משה" איתא בשם הבעש"ט הק' זי"ע: 'תמים' – בניקוד הדגש בתי"ו מורה על נקודת הלב, ר"ל שתהיה תמים עם נקודת הלב.

הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע לא היה גורס העיסוק בחקירה, ופירש את דברי חז"ל: 'הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו' – על אלה ההולכים בדרכי החקירה: 'הלואי אותי עזבו' – שהיו מפסיקים לעסוק ולחקור בי – 'ותורתי שמרו' – והיו לומדים ושומרים את התורה בפשיטות.

לפחות בשעת התפילה – "עם ה' אלקיך", כלומר בשעת עמך בתפילה היה – תמים.

מרמז הרמ"ע מפאנו: הנה בק"ש יש רמ"ה תיבות, ואומרים אותו פעמיים ביום – בבוקר ובערב, פעמיים רמ"ה עולים כמספר תמי"ם, ובידוע שכדי להשלים רמ"ח תיבות כנגד איבריו של אדם מסיים השליח ציבור ה' אלקיכם אמת, וחוזר ואומר בקול רם ה' אלקיכם אמת.

וז"ש הכתוב "תמים" אשר עולה כמספר פעמיים רמ"ה תיבות של ק"ש – תהיה – עם ה' אלקיך – יחד עם התיבות ה' אלקיכם אמת, כדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם.

הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע אומר: לא מצינו בשום מצוה או מידה טובה, מן התורה או מדברי נביאים, שצריך אדם מישראל לקיימם "עם" ה' אלקיך, ורק במידת התמימות אומר הכתוב: 'תמים תהיה עם ה' אלקיך'. וכמו כן במידת הענוה והצניעות אומר הנביא: 'הצנע לכת עם ה' אלקיך'. משום שבשתי המידות האלו יכול האדם בניקל לרמות אחרים: הוא יכול להתחכם ולהעמיד פנים של אדם תמים, בשעה שלבו מלא ערמה ותחבולות רשע. כמו כן ישנה ענוה מזויפת, הגאווה מתעטפת בטלית של ענוה והיא סמויה מעיניו של אדם מהחוצץ, ורק כלפי שמיא גליא, אם תמימות זו או ענוה זאת היא אמיתית או מסולפת. ולכן אומר הכתוב: "תמים תהיה עם ה' אלקיך", ו"הצנע לכת עם ה' אלקיך". שתי מידות אלו – התמימות והענוה צריכות קיום מאת ה' שהוא בוחן לבבות, כי את הבריות אפשר לרמות.

הרבי מקאצק זי"ע אומר: התי"ו של 'תמים' היא גדולה, שאפשר לקפל בתוכה העולם ומלואו, חוץ מבעלי גאווה...

החיד"א ז"ל ב"נחל קדומים" מביא בשם רבינו אפרים ז"ל: תמי"ם תהי"ה בגימטריא תשר"י. לרמז כי בימים אלו צריכים לשוב בתשובה שלימה ולתקן מעשינו, כדי שבהגיע חודש תשרי נהיה תמימים ושלמים בשלימות הראוי.

כותב הרה"ק ה"עטרת ישועה" זי"ע: הנה בתורה יש אתון רברבין. ובהתחלת התורה ב'ראשית אות ב' גדולה, ובתיבת הנה ערשו ערש' ברזל [דברים ג יא] הש' גדולה, ובתיבת ת'מים תהיה [שם יחי ג] הת' גדולה, והם אתון שבת.

ברש"י: התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות. ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אמר משל על החוקרים ובלתי תמימים:

משל לשר אחד שהיה לו סוס יקר מאד והוא שמר אותו מכל משמר. יום אחד רכב עליו לעיר אחרת, הכניסו לאורווה ועל פתח האורווה העמיד שומר שישמור עליו שלא יגנבוהו. וכדי שהשומר לא יירדם, ייעץ לו השר שיתעמק במחשבות שונות. באישון לילה קם השר ויצא אל השומר. מצאו מתעמק במחשבותיו – על מה אתה חושב? – שאלהו השר – אני מתעמק בשאלה, כשתוחבים מסמר בקיר, היכן נעלם העץ שהיה מקודם במקום המסמר? – יפה מאד – אמר השר – היטבת לחקור. עברו כמה שעות ושוב יצא השר אל השומר. – על מה אתה חושב עכשיו? – נפלא, אמר לו השר וחזר לישון. בעלות השחר מצא השר שוב את השומר טרוד במחשבותיו – על מה אתה חושב עכשיו? – שאלהו השר. – אני חושב, איך אפשר הדבר שהאורווה סגורה ואני יושב על יד הפתח תפוס במחשבותי, והסוס נעלם???

הנמשל: כשאדם עסוק בחקירותיו התפלות, בא היצר הרע וגונב ממנו את שכלו הישר.

האלשיך הק' אומר: אף בחדרי חדרים, כשאין אדם רואה אותך, ואתה רק "עם ה' אלקיך" בלבד ואין זר עמך, גם אז "תמים תהיה עם ה' א'".

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע אומר: אם תהיה עם ה' אלקיך – תהיה "תמים" ולא תהיה חסר שום דבר.

בשם הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע: החובה על כל יהודי לבלתי שכוח רגע את ה', אבל טרדות הזמן ועול הפרנסה מפריעים אותו, ע"כ ישתדל למלא חובתו

ב"אגרא דכלה" איתא: שמראש השנה עד הושענא רבה באשמורת ב' שעות קודם היום, שאז הוא עת רצון לגמור החתימה לטובה, ויש בהן ת"צ שעות כמנין תמי"ם, תהיה בכל השעות הללו 'עם ה' אלקיך'.

בספר "אמת ליעקב" מביא שהרה"ק מסדיגורא זי"ע אמר לבאר הפסוק: 'תמים תהיה עם ה' אלקיך' ובתרגומו: שלים תהא בדחלתא דה' אלקך. כי ידוע שיש שני מיני יראה, יראה עילאה ויראה תתאה [זוה"ק ח"א יא:]: וכל זמן שאין לאדם אלא יראה תתאה וחסר לו עדיין יראה עילאה, נמצא שאין מדת היראה אצלו בשלימות.

וזוהו מאמר הכתוב 'תמים תהיה עם ה' אלקיך' – כתרגומו שלים תהא בדחלתא דה', היינו שיהיה לך שלימות היראה, כלומר יראה עילאה, אז תהיה תמים.

בספה"ק "דעת משה" כתב: 'תמים תהיה' – ר"ל תהיה תמיד שלם בלי שום חסרון, היינו כי כן ראוי שיהיה לישראל תמיד כל צרכיהם בשלימות בלי שום חסרון, והטעם לזה הוא 'עם ה' אלקיך', לפי שהם צריכין לעסוק בתורה ותפילה ולקיים מצוות השי"ת ולהיות מקושר עם השי"ת, אשר על כן אילו יחסר להם מכל צרכיהם הגשמיים הרי לא יהיה להם הרחבת הדעת ללמוד ולהתפלל כראוי, לכן צריך להיות להם כל צרכיהם בתמימות היינו בשלימות בלי שום חסרון. אכ"ר.

על רבה של פרנקפורט דמיין הגאון רבי אברהם אביש זצ"ל מספרים שהיה תמים בתכלית. יום אחד היה יושב בבית המדרש ומעיין בלימודו, ושם לא היה אלא אורח נודד שלא ידע מי הוא ר' אברהם אביש. והנה ראה הלז שמקלו נעלם לו וחשד בר' אברהם אביש שהוא גנבו. בשבת כשהרב עלה על הבמה לדרוש והאורח ראה במי חשד, ניגש אליו לפייסו. אבל ר' אברהם אביש בתמימותו חשב שהלה בא לדרוש ממנו את מקלו, התחיל צועק: אני מבטיח בהן צדקי שלא לקחתי את המקל...

סיפר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: שפעם בא יהודי אחד אל ה"חפץ חיים" צוק"ל, שהסתבך במסחר עם חבירו, ולבסוף פשט את הרגל. וסיפר לו את מה שאירע לו. אמר לו ה"חפץ חיים": כתיב 'תמים תהיה עם ה'

אלקיך' – עם הקב"ה צריך לילך בתמימות, אבל לא עם אנשים – עם בשר ודם, 'בי זיי מאך זעך נישט תאמעוואטיק'...

הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע היה רגיל במילי דחריפות ומילי דבדיחותא ותמיד היה עליז ושמת. שאל אותו פעם הרבי מלובלין זי"ע הלא כתוב 'תמים תהיה עם ה' אלקיך', השיב לו רבי נפתלי: אמנם כן רבי, אבל כדי להיות תמים עם הרבש"ע צריך אדם לחכמה יתירה לדעת איך להיות תמים עם ה'...

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאמר: אצל פרה אדומה ב' שערות פוסלות, דכתיב 'תמימה', אבל ב'תמים תהיה עם ה' אלקיך' – אפילו שעה אחת פוסלת.

כי הגוים האלה וגו' אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה'א" (יח יד)

ברש"י: לא כן נתן לך ה' אלקיך, לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים, שהרי השרה שכינתו על הנביאים ואורים ותומים.

בשנת תש"מ התקיימה בירושלים בבניי האומה עצרת מחאה שהרבי ה"לב שמחה" זי"ע יזם, על גזירת מיהו יהודי, והלכתי להזמין את אדמור"י ב"ב. נכנסתי להאדמו"ר מקומרנא זצ"ל, והוא אמר לי בשם זקינו, ששאל מאיפה רש"י מביא פה שהרי השרה שכינתו על הנביאים ואורים ותומים? כמו כן שאל, כתוב אצל יעקב ויוסף, כשבא לפני פטירתו ויעקב שם את ידיו על ראש מנשה ואפרים כתוב 'שכל את ידיו', וא"ל יוסף 'לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו', איך מגיע שיוסף הצדיק ידבר כך אל אביו "לא כן אבי"?

ותירץ, שאי' בגמ' שצדיק גוזר והקב"ה מקיים, וכן הקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלה. יוצא א"כ, שדבר שהקב"ה אומר כן – הצדיק אומר לא! ואם ה' אמר לא – הצדיק אומר כן!

וזוהו הפירוש 'ואתה לא כן', שבני ישראל יש להם את הצדיקים – הנביאים שאומרים או לא או כן, וכן אצל יוסף כתוב שיעאע"ה החליף את ידיו, משום שראה שירבעם בן נבט יצא ממנשה, וע"ז אמר לו יוסף הצדיק: אבא, הרי לך יש את הכח של לא וכן, ואתה יכול לבקש ולפעול שלא יצא ירבעם ממנשה, וע"ז אמר לו יעקב אבינו: 'ידעתי בני ידעתי', מה שאני יכול

בשמים אני יודע, אבל איני מתערב בענייני שמים.

הרב החיד"א זצ"ל מביא בספרו "נחל קדומים" לפרש: עפ"י מה דאיתא בגמ' [סוף מגילה] שמותר לפסוק לפי בת קול, ואין בזה משום ניחוש, ומוסיפה הגמ': והוא דאמר הן הן או לאו לאו. [שדרך הבת קול לומר הן או לאו], וזהו כוונת הכתוב: ואתה 'לא כן' נתן לך ה' אלקיך, לבני ישראל אסור להשתמש בניחושים, אך בבת קול שאומרת 'לאו' או 'כן' שרי. ודו"ק.

בשם הרה"ק רצ"ה מזידיטשוב זי"ע שפירש: הלא עיקר התועלת שיש מן המעוננים והקוסמים לפי דעתם הסכל הוא, שהם מגידים מראשית אחרית את הצלחת האדם ומזלו. גם לטוב וגם לרע. והנה דבר זה נצרך דווקא לגוים התלויים במזל, אמנם לישראל שהם למעלה מן המזל [שבת קנו]. ובידם להטותו לאשר יחפצו, אינם צריכים לשום מעוננים. וזה שאמר 'ואתה לא כן נתן לך ה' אלקיך' – היינו שהשי"ת נתן לך כח שיהיה בידך לומר 'לא' – להמזל, דהיינו לשנותו, ולומר 'כן' – להסכים כפי המזל.

נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' אלקיך אליו תשמעון: (יח טו)

הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע אמר: יש לפרש שאינו רק ציווי גרידא, אלא הבטחה, שהקב"ה מבטיח לעמו ישראל שיעמוד להם בכל דור צדיק כזה, אשר אליו תשמעון.

בספר "עולמות שחרבו" מספר הרב שיינברגר על הרבי מסאטמר ה"דברי יואל" זי"ע, שביקר בא"י בשנת תשי"ט, ובהיותו בדרך בספינה נתגלגלה שיחה על גדולתו וקדושתו של המהרי"ל דיסקין זצ"ל. הגר"ח מבריסק זצ"ל התבטא שעל המהרי"ל אפשר לומר 'אליו תשמעון'. אבל גאון אחד מירושלים אמר לא להדפיס אימרה זו, כי הפסוק 'אליו תשמעון' נאמר בתורה רק על נביא.

הרבי מסאטמר שהיה נראה אותה שעה במתנחנמם, הגיב בקצרה ואמר: "רבי עקיבא איגר באו"ח בהלכות קדושה... ולפתע התנער ואמר: "אולי האר"י הק' זי"ע שאני, האר"י הק' זי"ע שונה... כשהגענו לירושלים חיפשנו בשו"ע או"ח ומצאנו שבסימן קכ"ה כותב המחבר: אין הציבור אומרים עם הש"צ 'נקדישך' אלא

שותקים. וכן בביאור הגר"א שם. ובהגהות רע"א כותב: 'אבל בכתבי האר"י דיש לומר כל הקדושה עם הש"ץ מילה במילה עכ"ל, 'ואליו תשמעון'. כלומר רע"א 'אליו תשמעון' כשהוא התכוון אל האר"י ז"ל והוא לא היה נביא.

נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך וגו': (יח יח) והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו: (יח יט)

מבאר ה"משך חכמה": כי יאמר ה' אמנם הנביאים שאחריו יביאו אף הם את דבר ה' לעמו, אך הפרש יהיה בינם לבינך, כי משה רבינו יכול היה לומר 'אם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה', וכך הוה. ואת זאת לא יוכלו לעשות הנביאים הבאים אחריו. לכן אמר הקב"ה שמהיום והלאה, הנביא לא יוכל בעצמו להוכיח את דבריו ע"י מעשה נגד החולק עליו, אלא הממרה את פיו 'אנכי אדרש מעמו'.

לבלתי רום לבבו מאחיו: (יח כ)

כ"ק מרן אד"ש אומר: אי' בפרקי דרבי אליעזר: חתן דומה למלך, מה המלך הכל מקלסין אותו, כך החתן מקלסין אותו כל שבעת ימי המשתה. אפשר בדרך צחות: כי כמו שאין צריך לצוות לחתן לבל יתגאה, כי יודע הוא שכל זה רק לזמן, לז' ימי המשתה, כן גם המלך כאשר רואה שמקלסין אותו ונדחקים סביבו, ידע שאין זה אלא לזמן ולא יתגאה, וכמו החתן בעלותו לתורה משליכין עליו והוא סובל – כך צריך המלך להיות סבלן.

תכין לך הדרך ושלת את גבול ארצך: (יט ג)

אומר ה"דעת משה": תמיד צריך אדם להיות מוכן לדרך הרחוקה – דרך כל האדם. לכן "ושלת את גבול ארצך" – את גבולות הארצות שלך תכבול כמו שלשלאות שלא יהיו מושלות בך.

הרה"ק ה"נועם אלימלך" זי"ע אמר: שהרמז בזה כי האדם צריך להכין לעצמו את הדרך הישר לעבודת השי"ת, היינו שיקיים מה דאיתא בגמרא לעולם ישליש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה ושלש בתלמוד, זה שאמר 'תכין לך הדרך', כלומר תראה להכין לעצמך דרך ישר בעבודת השי"ת, וזאת על ידי 'ושלת את ארצך', שתשלש את ימך ללמוד שליש

מקרא שלישי משנה ושליש תלמוד.

האלה: (יט ט)

ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר ה' אלקיך נתן לך

נחלה והיה עליך דמים: (יט י)

ברש"י: הרי תשע – שלש שבעבר הירדן ושלש שבארץ כנען ושלש לעתיד לבא.

בספר "עץ החיים" לרבי חיים אבולעפיה זצ"ל [בליקוטים בסוף הספר] שואל: שלכאורה קשה, שבימי המשיח שיסיר לב האבן, איך יצא תקלה אפילו בשוגג שיצטרכו ערי מקלט, והכתוב מעיד 'כי תשמור את כל המצוה הזאת לעשותה וללכת בדרכיו כל הימים'?

ומתוך בשם החסיד רבי גבריאל אישפראנסא ז"ל מצפת, דהנה אמרו חז"ל בפ"ק דשבת רבי ישמעאל קרא והטה וכתב לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה. נמצא שמי שהרג בזמן הזה בשוגג שאין ערי מקלט, חטאו שמור לעתיד לבא שיגלה ויתכפר עונו. וזהו אומרו 'ויספת שלש ערים', שמא תאמר שיהיו לעתיד לבא רצחנים, ת"ל 'ולא ישפך דם נקי' לעתיד לבא, וטעמא שצריכין ערי מקלט, משום 'והיה עליך דמים', - שהרגת בזמן הזה, ואז תגלה ותתכפר.

בעל "סדר הדורות" שואל: ותמוה, וכי בשביל מי יש להוסיף ערי מקלט נוספים, הלא לעתיד לבא מקרא מלא צוח 'בלע המות' ? ותיירץ רבינו האר"י ז"ל, דאם הגאולה יבא בזמנה, שלא תקדם משום נפיש רחמי, באמת לא יצטרכו לערי מקלט דיקוים אז 'בלע המות', משא"כ אם תמהר לבא משום 'כי תעשה הישר בעיני ה', דסמך ליה 'כי ירחיב' וגו', אז יצטרכו לערי מקלט.

לא תחוס עינך עליו ובערת דם הנקי מישראל וטוב לך: (יט יג)

ב"דברי שאול" [מהדו"ת]: "נשאלתי במה יבער דם הנקי, והשבתי וכו', וגם שרמז בזה למה שכתבו בשם רבי יהודה החסיד [ס"ח סי' תתשמג] שכל זמן שלא נהרג הרוצח, דמו של הנרצח תוסס עד שיראה נקמתו, א"כ בזה שהורגים את הרוצח מבערים דם הנקי בישראל.

לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא וגו': (יט טו)

שאל אחד מחסידיו של הרה"ק מסדיגורה זי"ע את רבו ביאור מדרש פליאה על הפסוק: "שמע ישראל וגו' ה' אחד" וזה נוסחו: שמע ע' רבתי, ובתיבת אחד – ד'

במסורה ג', הבא, ואידך 'תכין לבם תקשיב אזנך' [תהלים יז] תכין דגנם [תהלים יז].

מפרש ה"שואל ומשיב" זצ"ל: הכוונה, שאדם יש לו שני תפקידים: שלמות עצמו ושלמות זולתו. ברם, הרוצה לעשות שלמות זולתו, עליו לדאוג גם לפרנסתו, ולא רק לרוחניותו בלבד. וזה הרמז: 'תכין לך הדרך' – עשה למען שלמותך. 'תכין לבם' – של אחרים. 'תכין דגנם' – תדאג גם לפרנסתם.

הרה"ק ה"שארית מנחם" מווישוא זי"ע אמר: וי"ל בדרך צחות. דהנה ידוע הויכוח שבין כנסת ישראל לבין הקב"ה, שהקב"ה אומר 'שובו אלי ואשובה אליכם', דקודם תהיה אתערותא דלתתא, וכנסת ישראל אומרת: 'השיבנו ה' אליך ונשובה' – שקודם אתערותא דלעילא ואחר כך אתערותא דלתתא. וזה י"ל כוונת המסורה: דהקב"ה אומר 'תכין לך הדרך' – היינו שיהיה קודם אתערותא דלתתא, וכנסת ישראל משיבה ומבקשת, 'תכין לבם', שיהיה אתערותא דלעילא קודם, ועי"ז יהיה 'תקשיב אזנך'.

הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי: (יט ה)

בגמרא [מכות ו.] דרשו מתיבת 'וחי' – שתלמיד שגלה מגליו רבו עמו. וטעמא, כי אמר קרא עבד ליה חיותיה, ואין לו לתלמיד חיות ללא רבו.

והקשה הרבי ה"פני מנחם" [מטו"מ תשנ"ה בס"ג והובא ב"אסיפת אמרי"ם" שם]: אם כן למה לא אמרו שיגלו גם את חבירו אתו לעיר מקלטו, כמאמרם [תענית כג.] או חברותא או מיתותא, הרי שאת חבירו הוא צריך אצלו לא פחות מאשר את הרב.

ותירץ: כי חבר טוב הולך מעצמו להיות עם חבירו בכל מצב, ואם צריך לשלוח אותו, סימן כי אין חבר אמיתי. עוד תירץ: כי עיר המקלט הוא מקום דשכיחי אינשי דלא מעלי, ואין זה מקום לחברים צעירים, רק רבו הגדול ממנו בשנים וביראה מותר לו להיות שם.

עו"א: כי לחבר יש תחליף, משא"כ הרב, שלא מן הכל זוכה האדם ללמוד [עי' עירובין מז: ע"ז יג.]. [הובא ב"ניצוץ אחד"].

כי תשמור את כל המצוה הזאת לעשתה אשר אנכי מצוך היום וגו' ויספת לך עוד שלש ערים על השלוש

רבתי, אותיות ע"ד, שמעיד רק על זכויותיהן של ישראל ולא על חובתן חוץ מעון שבועת שוא שמעיד גם לחובה ע"כ. וקשה, מנין לקח לו המדרש להוציא שבועת שוא מן הכלל?

והשיב לו: שדברי המדרש מבוארים בפסוק "לא יקום עד אחד" היינו – העד שמרומז ב'שמע - - באחד' כנ"ל, 'לא יקום לכל עון ולכל חטאת', פירוש, שאין הוא מעיד כן על זכויותיהן של ישראל ולא לחובה, ודרשו חז"ל על פסוק זה: לכל עון ולכל חטאת הוא שאינו קם אבל קם הוא לשבועה, היינו, שבועת שוא שמעיד גם לחובה.

נעמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה': (יט יז)

אומר הגר"י ענגיל זצ"ל: אי' בגמרא [שבועות ל.]: ת"ר 'נעמדו שני האנשים' מצוה לבעלי דין שיעמדו. ויש לעיין, אם יש כמה נתבעים לפני ב"ד, ועושים אחד שליח לטעון עבורם, אם די שיעמוד הטוען לבד, או דילמא כיון דהם הנידונים – והם לפני ב"ד בשעת הדין, צריכים לעמוד, ומסברא נראה דאין צריכים לעמוד, דכיון דעשו שליח לטעון, ועל כן כמו שאילו היו אז במקום אחר היו מותרין בישיבה, כך מותרים הם גם כשהם לפני ב"ד אז, דמה יחייבם היותם לפני ב"ד – יותר מאילו לא היו, כיון דגם עד עתה לא הם הם הטוענים – רק שלוחם, כמו שאילו לא היו שם. ומצאתי בספר "תניא רבתי" הלכות ר"ה [סי' עה ד"ה ומנהגינן] וז"ל: והחבר רבי בנימין כו' כתב, דמסתברא שצריך התוקע לתקוע בעמידה, כיון שהיום יום דין, ותקיעת שופר היא מלמדת סניגוריה עלינו לזכר עקידת יצחק, לכך ראוי המליץ לעמוד לפני הדיין, דהא קי"ל בעלי דינים בעמידה, וא"ת, א"כ יעמדו גם הציבור בעמידה, שהרי הן בעלי דינים הנידונים לפני הדיין וכו', יש לומר, לפי שהתוקע הוא שליח ציבור, והוא במקום כל הציבור – הוא תוקע בעמידה, ומאחר ששלוחם הוא – שלוחו של אדם כמותו [קידושין מא:], לפיכך אין צריכין לעמוד, עכ"ל ז"ל. ויש לדון מדבריו לענייננו, וכמובן.

ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והנשארים ישמעו ויראו: (יט יט)

אומר היה הבעש"ט הק' זי"ע: כאן יש רמז גם על יצר הרע, שזומם להחטיא לאדם ולהתגבר עליו, 'ועשיתם לו וגו' – תעשה לו כאשר זמם לעשות לך ותתגבר

עליו, ואז תקיים בעצמך 'ובערת הרע מקרבך'. בגמ' חולין [יא]: תניא בריבי אומר, לא הרגו נהרגין, הרגו אין נהרגין. ופירש"י ז"ל דכתיב: כאשר זמם ולא כאשר עשה. ויש בראשונים ובאחרונים הסברים למצוא טעם לזה.

הרמב"ן כתב: כיון שנהרג, עלינו להניח שהיה אמת במה שהעידו עליו והמשפט היה צדק, שנאמר "אלקים נצב בעדת קל", ואילו היה צדיק לא היה ה' עוזבו שנאמר "ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו".

והרע"ב במשניות מפרש: שאילו היו נהרגין נמצא שאין לדבר סוף, כי קרובי הנהרג יביאו עדים אחרים להרוג המזימין, וכן קרובי המזימין יביאו עדים להרוג עדים המזימים האלה וכו' וכו' עד אין סוף, ויצא מכך חילול ה' וכבוד ב"ד ושפיכת דם נקי.

ה"שפת אמת ליקוטים" אחר שהביא את דברי הרמב"ן, כתב אבל עיקר הטעם נראה כמ"ש המהרש"א ז"ל בטעם דאין עונשין מן הדין דאולי עונשו רב מאד שאין מתכפר לו במיתה, ואין לדחות דלמה יהיה חמור מהורג נפש, דחמור וחמור הוא כיון דהכא חייבתו תורה מיתה על המחשבה אפילו לא נהרג, ואם כן כשנהרג גם כן תרתי עבדי ולית להו כפרה במיתה כנ"ל.

ב"שי"ח הפרשה" מביא דבר תורה נפלא בשם ה"שפת אמת" זי"ע [שמצא בסוף ספר ישן שמביא זאת בכדי שלא ישאר הגליון חלק]: שנינו במשנה: כאשר זמם ולא כאשר עשה. שאם ב"ד הרגו כבר את הנידון, אין על העדים עונש מיתה. וקשה, הרי כתוב 'יד העדים תהיה בו בראשונה', א"כ העדים צריכים להרוג את הנידון, וכשהוזמו הוברר שהרגו אותו שלא כדין, א"כ מגיע להם מיתה על שהרגו אדם שאינו חייב מיתה? [למ"ד חבר אין צריך התראה – סנהדרין ה.], ותירץ השפ"א, דמבואר בגמ': עד זומם חידוש הוא, דמאי חזית להאמין למזימים שאומרים 'עמנו הייתם', ולא לעדים עצמם המעידים שכן ראו, אלא התורה חידשה להאמין למזימים. וא"כ נאמר בזה חידוש התורה, ונשאר ספק איזה כת אמיתית, לכן אין להרגם על שהרגו אותו, דאולי האמת עמם וחייב מיתה. ודו"ק.

המהרש"א כתב לבאר, שדקדקו זאת מלשון הפסוק 'כאשר זמם לעשות לאחיו'. התורה מדגישה, שהעונש ניתן לעדים כל זמן שהנידון הוא בגדר 'אחיו', וזה יתכן רק כשהוא חי, אבל לאחר שהומת אינו בגדר "אחיו".

בגמרא: שהרי הצדוקים אומרים עד שיהרג, שנאמר 'נפש תחת נפש', אמרו להם החכמים, והלא כבר נאמר 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו' ועדיין אחיו קיים. ורש"י מפרש: לאחיו – משמע שעדיין אחיו קיים. שואל הרש"ש בסנהדרין [וכבר קדמו הריטב"א]: לכאורה תמוה, הרי גמרא מפורשת היא שגם לאחר מיתה נקרא שארו, ופירש"י מדכתיב כי אם לשארו גבי טומאה, והרי גם שם כתוב אח? ופסוקים הרבה נאמרו בלשון זה: "קול דמי אחיך", "יקום על שם אחיו המת", "אשר לא יבנה את בית אחיו", וכדומה הרבה, אלא ההסבר הוא כך: אח מחמת קירבה, בן אב, או בן האם, ודאי קרוי אח אף לאחר מיתה. אבל "אחיך" הנאמר כאן, הרי המדובר על סתם אדם מישראל, שהוא בחינת "אחיו הוא במצוות", "אח" כזה אינו אלא בחיים, ולאחר שמת, שנעשה חפשי מן המצוות, שוב אינו אח.

הגאון ראש ישיבת סלבודקה רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל שאל: מדוע אצל בן סורר ומורה כתוב "וכל ישראל ישמעו ויראו", וכאן כתוב "הנשארים"?

ההסבר הוא כך: בן סורר ומורה נענש ע"ש סופו, וזה שייך אצל כל ישראל, שכל אחד צריך ליזהר שלא לעשות דבר שסופו להענש עליו, אבל דין הזמה לא נאמר אלא אצל עדים, ולא כל אחד ראוי להיות עד, כגון נשים וכדומה, לכן כתוב כאן "והנשארים" ולא כל ישראל.

במשנה במסכת מכות: משלשין בממון ואין משלשין במלקות, כיצד, העידוהו שהוא חייב לחבירו מאתיים וזו נמצאו זוממין, משלשין ביניהם, אבל אם העידוהו שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין, כל אחד לוקה ארבעים. ואמרו בגמ': מה בין זה לזה? ממון מצטרף – מלקות אין מצטרף.

אומרים בשם ה"בית הלוי" זצ"ל שביאר את הענין כך: בממון מאה זוז הם ממש החצי מן המאתיים, וכשמשלשין ביחד הרי זה כאשר זמם, כי ב' פעמים מנה – הם מאתיים. אבל במלקות, ההכאה השניה מכאיבה יותר מהראשונה, וכן השלישית קשה יותר

מהראשונות וכו' וכו', כי האחרונות באות על בשר מוכה שכבר פצוע מן המכות הראשונות.

לפיכך, הכאה אחת אינה חצי משתי הכאות, כי השניה היא כפל כפליים מן הראשונה, וכיון שהעדים רצו לחייבו בשקר ל"ט מלקות, לא יהיה זה כאשר זמם אם ילקה זה החצי מן ל"ט וזה החצי, כי בשני חצאים אין את כל היסורים והכאב שזממו לגרום לו.

כי תצא למלחמה על איביך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי ה' אלקיך עמך המעלך מארץ מצרים: (כ א)

ב"שפתי צדיקים" [פ' ואתחנן] מביא שהרה"ק ה"מאור עינים" זי"ע דבר בקדשו: אמרו חז"ל שעיקר הטעם שציוותה התורה למי שבנה בית ונטע כרם וארס אשה לשוב לביתו הוא כדי לא לבייש את החוזרים מחמת עבירות שבידם, שיוכלו הרואים לתלות את סיבת חזרתם בבניית בית או נטיעת כרם או אירוסי אשה.

כמו כן אצלי – סיים הרה"ק ה"מאור עינים": ישנם אנשים הרוצים לבוא אלי לקבל דרך תשובה על חטאותיהם, אולם מתביישים לבוא בשביל זה, על כן אני תולה בעצמי את כל הדברים הללו, הלא אני כמין רוכל ואבקת רוכל לי, יש בידי מחטין ושפילקעס ושפיזליך. גם יש בידי מיני בשמים לרוב. מי שצריך מיני בשמים ישיג אצלי, ומי שצריך מחטין יש בידי לעוקצו. גם אני יכול להיות מרפא חולים ופוקד עקרות ולהשיב נפשות ולעורר מלחמות ולעקור מלכויות ולהרבות שובע בעולם ולהשבית מלחמות ולחדש בעולם שמחת אהובים ולגדל צמחים ולהמשיך מיני ברכה ולבטל גזירה ולהכניס חכמה ולדרוש כמעין המתגבר. כללו של דבר הכל ביד הצדיק בסוד צדיק מושל וגו'.

הרבי מקאצק זי"ע אמר: בגמ' כל היוצא למלחמת בית דוד נותן גט כריתות לאשתו, פירוש, שמסיח דעתו מכל עניני ביתו, ואז הוא יכול לנצח.

בספה"ק "תשואות חן" [מהרה"ק רבי גדליה מלוניץ זי"ע] כתב שהרמז על מלחמת היצר, שאם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ביותר, לא ינוח ולא ישקוט לרגע, ומרגיש שאין לו עוד כח לעמוד במלחמה כבדה זו, ובא לידי יאוש מלחשוב שעוד יעלה בידו לנצח את היצה"ר, על זה אמר הכתוב 'כי תצא וגו' לא תירא מהם כי ה'א המעלך מארץ מצרים', היינו שיתבונן בעצמו הלא

ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם: (כ ג)

הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע מביא בשם אביו הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע: בטעם שנצרך למשוך מלחמה מיוחד שזוהי עבודתו לאמור פסוקים אחדים בעת שתארע מלחמה באחד הזמנים, ואמר הטעם כי בדבריו אין אזהרה על מעשה רק על מחשבת לב 'אל ירך לבבכם' וגו' שזה איננו כמעט בידי אדם, והיה צריך לזה איש קדוש רם וגדול מאד מאד שדיבורו יעשה רושם בלב השומע ודפח"ח.

ברש"י: אפילו אין לכם זכות אלא ק"ש בלבד כדאי אתם שיושיע אתכם.

אומר ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: יש ללמוד מכאן, שצריך כל אחד לקשור במצוה אחת על כל פנים בכל כוחו וחיותו, אך יהיה נקי מעבירה, כמו שהירא מעבירות שבידו חוזר, ומי שאינו מלוכלך תוכל מצוה אחת להאיר לו מכל מחשכי הטבע.

מכאן – אמר ה"חפץ חיים" זצ"ל: "רמז לעצה הטובה ששמעתי בשם הרב החסיד המפורסם בישראל לתהילה ולתפארת הרב רבי נחום זצ"ל מהורודנא, שיינעץ לאחינו אנשי הצבא שבעת מלחמה יצעקו אל ה' במאמרים המורים על אחדותו יתברך שמו, כגון הפסוק 'שמע ישראל' וגו', או ה' הוא האלקים' וכדומה, בזכות זה יהיה ה' אתם להצילם מכל צרה ומצוקה".

שואל ה"שפת אמת" זי"ע: וכי ק"ש מילתא זוטרתא היא, הרי יש בה יחוד ה' וקבלת עול מלכות שמים? אלא הדבר יובן על פי מה שמובא במדרש 'שברתם נעשה הזהרו בנשמע'. היינו אפילו אם יהודי אינו מקיים המצוות בפועל, אבל הוא אוהב לשמוע דברי תורה, הרי זה יתקן אותו בסופו של דבר. וזהו: אם אין לכם אלא זכות של קריאת שמע, רק קריאת ה"נשמע" – כדאי שיושיע אתכם.

הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע שאל: לכאורה קשה, והרי אחר כך נאמר: ו'יספו השוטרים לדבר אל העם' וגו' ודרשו חז"ל אפילו עבירה קלה ששח בין תפילין של יד וכו' חוזר עליה מעורכי המלחמה, אם כן איך אפשר

במצרים היו בני ישראל בשפל המצב ביותר, משוקעים במ"ט שערי טומאה, ועוד רגע קט היו נופלים לשער הנו"ן, שאז לא היו יכולים לצאת עוד מקליפת מצרים לעולם ח"ו, אעפ"כ ברגע האחרון ריחם עליהם השי"ת והוציאם מטומאת מצרים והעלה אותם למעלה למעלה, ומזה יחזק את עצמו ויאמין שאף אם הוא עתה בשפל המדרגה ח"ו, הנה לא ישאר במצב זה לעולם, אלא ודאי יוצאו הקב"ה ממצר ויעלהו למעלה.

ברש"י: סמך הכתוב יציאת מלחמה לכאן, [עין בעין שן בשן], לומר לך שאין מחוסר אבר יוצא למלחמה. ה"עברא דדשא" מביא שדקדקו המפרשים [ספרי דבי רב שם] במאי איירי, אי ראוי למלחמה אמאי באמת אינו יוצא, ואי אינו ראוי אמאי צריך קרא. וי"ל דכל הפרשיות של מלחמה מרמזים על מלחמת היצר כמבואר בכל הספה"ק, והנה לפעמים היצר מטעה את האדם ומניחו לחזור בתשובה על רוב המעשים, מלבד על דבר קטן, באיכות או בכמות, ועל זה נצרך לימוד שרק כשיוצא למלחמה במסירות למטרה, בשלימות נפשו, עם כל הרמ"ח, בלא להשאיר אף דבר אחד שעדיין אדוק ברע, אז יעלה בידו לגבור ולנצח את האויב. ובוודאי אי אפשר להשלים המלאכה בבת אחת, ונצרך לילך בהדרגה, אבל הקבלה צריכה להיות בהחלטיות ובשלימות, מבלי רצון להשאיר שום דבר לאחר, כי רק כך אפשר לעשות מלחמה עם היצר, ובסייעתא דשמיא לנצחו.

והיה כקרבתכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם ואמר אליהם: (כ ב)

אמר הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע: פתח בדיבור וסיים באמירה? לפי שהכהן הצדיק מהפך דיבור לשון קשה לאמירה לשון רכה, מדין – להתעוררות רחמים.

מפרש הרה"ק ה"יטב לב" זי"ע: הזהירה התורה שבצאתם למלחמה יהיו שרויים בשמחה, ונתן הכתוב טעם לדבר 'כי ה' אלקיכם ההולך עמכם'. והרי אמרו אין השכינה שורה לא מתוך עצבות אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, נמצא שכדי שיקויים בו ה' אלקיכם ההולך עמכם להלחם בכם להושיע אתכם' – עליו להיות שמח וטוב לב.

לומר שזכות קריאת שמע בלבד מספקת להיוושע מהאויבים?

ואמר לתרץ, כי השוטרים הם המוכיחים את העם, על כן אמרו 'מי האיש הירא ורך הלבב' וגו' והתכוונו אפילו על עבירות הקלות, כי המוכיחים בעם צריכים להוכיח על כל דבר קטן, אבל הכהן המשיח שהוא הצדיק, עבודתו להתפלל על כל איש ישראל וללמד עליהם זכות להמתיק הדינים, על כן הוא מזכיר זכותם ואומר 'שמע ישראל' וגו', אפילו אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד כדאים אתם שיושיע אתכם מאויביכם.

בשש"ק מביא בשם הרבי מקאצק זי"ע שתירץ: אם האיש חזק הוא ואמץ לבב שמשום הזכות ק"ש בלבד שיש בידו השי"ת יציל אותו וגדול בטחונו כ"כ, אז ודאי הוא כדאי להינצל, כי באמת אין לו שום יראה מפני חוזק בטחונו שבזכות ק"ש יציל אותו השי"ת, אבל מי שאינו חזק בנפשו שמשום ק"ש בלבד יציל אותו השי"ת, והוא 'הירא ורך הלבב' – אז מוכרח לחזור מעורכי המלחמה, אלא אם כן נקי מכל עבירות.

הגה"ק מברעז'אן זי"ע בספרו "תכלת מרדכי" מתרץ: דענין קריאת שמע מעורר כח אחדות ישראל וכמ"ש רש"י ז"ל שישראל נקראים שבעים נפש לפי שעובדים לא-ל אחד, ורז"ל רמזו שהוא חוזר מעבירות 'שבידו' דוקא כלומר שדואג רק על עצמו לכן ראוי שישב לביתו, משא"כ מי שיש בידו זכות ק"ש שעובד לא-ל אחד ועי"ז הוא מחובר לכלל ישראל – ע"י כח האחדות יוכל לנצח במלחמה.

הרה"ק מראחמסטריווקא נ"י. זי"ע בספרו "אמרות טהורות" מתרץ: עפי"ד האגרא דכלה בטעם שמזכיר זכות מצות ק"ש דייקא, דאע"פ שישנן ד' חילוקי כפרה וישנן עבירות שרק מיתה רח"ל מכפרת עליהן אבל ע"י שמקבל האדם על עצמו למסור נפשו עקדה"ש נחשב לו כאילו מסר נפשו בפועל, וממילא הועילה תשובתו לכפר אף על אותן חטאים שאין להם כפרה אלא ע"י מיתה רח"ל, ולכן בשעה שהיו יוצאים למלחמה שהיו צריכים להיות נקיים מכל חטא ועון, אמר להם הכהן שע"י שתקראו ק"ש ותקבלו על עצמכם מסירת נפש למען שמו ית' תהיו נקיים מכל חטא וממילא תהיו ראויים לישועה.

הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל מפרש: כי ענין המלחמה ונצחונם של ישראל לא היה כדרך הטבע כידוע, רק בדרך נס"י, ומטעם זה היה הירא מעבירות שבידו חוזר מעורכי המלחמה, כי אינו כדאי וראוי ליעשות נס על ידו.

והנה רז"ל נתנו לנו ג' דרכים להינצל ממוקשי היצה"ר [ברכות ה.]: יעסוק בתורה וכו', אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש וכו', אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה. אמנם, היוצאים למלחמה מורא יעלה על ראשם מה יעשו כשיפגע בהם מנוול זה, לעסוק בתורה אי אפשר בשעת מלחמה [עי' מגילה ג.], גם הזכרת יום המיתה ידוע שלא תחריד כי אם לזה שיושב בביתו בשלוה, לא כן לזה שיוצא לשדה הקרב, שתחילת יציאתו היא להרוג או ליהרג, ולא נשאר להם א"כ אלא העצה השלישית לקרוא ק"ש, ולכך אמר: 'אפילו אם אין בכם זכות אלא ק"ש בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם' ממלחמת היצה"ר, שהיא המלחמה הגדולה, וכשיצליחו במלחמה הגדולה יצליחו נמי במלחמה הקטנה.

ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש וגו' פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו: (כ ה)

בחז"ל: שח בין תפילה של יד לתפילה של ראש עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה. מבאר הרה"ק ה"ב"ת עין" זי"ע: שהרי תש"י הם נגד הלב – לשבר בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו ית"ש, ומורה על שברון הלב ממצבו הרוחני, לעומתם תש"ר מורה על התרוממות הרוח והדעה ועל ההתחזקות וההתחדשות, והשח ומפסיק בין תש"י לתש"ר, כלומר שמפסיק לאחר שנשבר לבו בקרבנו, ואינו מתחזק תיכף ומיד, הרי הוא חוזר עליה מעורכי המלחמה, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה כנגד היצר, אלא רק ע"י ההתחזקות יהא בכוחו לנצח את יצרו הרע ולהיות לוחם נאמן להשי"ת.

ברש"י: ודבר של עגמת נפש הוא.

אומר הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: כלום העובדה שאיש אחר יחנכנו מצערת יותר ממיתתו במלחמה? אלא אין לך צער ועגמת נפש גדולים מזה שבן ישראל ימות ולא יהרהר הרהורי תשובה וחשבון הנפש, אלא מחשבתו תהא תפוסה בזה שאחר יחנך את ביתו.

ב"ניצוץ אחד" מביא: אחי וראש רבינו רה"י מגור שליט"א אמר: כי עגמת נפש היא בזה, שעד שכבר נמצא איש הראוי לצאת למלחמה, אדם נקי מעוונות שאינו ירא מעבירות שבידו, עלול כעת דווקא הוא למות במלחמה בלא שיזכה לחנוך את ביתו, לשאת את אשתו אשר אירס. במקום שיבוא הוא לבנות בית נאמן בישראל, בהעמדת תולדות ופירות יקרים בעם ישראל, יבוא עתה תחתיו איש 'אחר', שאינו כדוגמתו, אשר הוא יחנוך במקומו את ביתו וישא את אשתו ויעבוד את כרמו. אין לך עגמת נפש יותר מזה.

בזמן שחנכו את ישיבת חכמי לובלין בקביעת מזוזה בבנין, אמר הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: המקור שחנכות הבית הוא ע"י קביעת מזוזה – יש בתרגום יהונתן עה"פ 'אשר בנה בית ולא חנכו' – מאן גברא די בנא ביתה חדתה ולא קבע בי מזוזה לשכללותיה.

ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה וגו': (כ ז)

שואל ה"חתם סופר" זצ"ל: הנה לפי הסדר בתורה כאן יוצא שקודם צריך לבנות בית ואח"כ כרם ואח"כ שדה. אולם ברמב"ם הל' דעות [פ"ה ה"א] סידר כך: קודם כרם, ואחר כך בית ואח"כ אשה, שהרמב"ם לומד מהתוכחה שבפרשת כי תבא דשם כתוב 'אשה תארס' 'בית תבנה', 'כרם תטע' – כלומר כל מעשיך יהיו הפוכים וזהו חלק מהתוכחה, א"כ משמע שצ"ל קודם כרם ואח"כ בית ואח"כ אשה.

אלא דקשה על הרמב"ם, דכאן משמע שצריך קודם בית ואחר כך כרם. ואפשר לומר, דכאן הרי מדבר מצדיקים שאין בהם חטא קל ג"כ, והם הלא זוכים שמלאכתם נעשית בידי אחרים, ע"כ בתחילה בונה בית דהיינו בית המדרש ללמוד בו תורה, ואח"כ כרם לפרנסתו. משא"כ בתוכחה, שמדובר שם כשאין עושין רצון קונם, ואז באמת היה צריך תחילה לדאוג לפרנסתם, וא"כ צ"ל כרם קודם בית.

ברש"י: שאם לא ישמע לדברי הכהן כדאי הוא שימות. שואל הרבה"ק ה"דברי יואל" מסאטמר זי"ע: מדוע כתב רש"י דבריו הללו דייקא במי שארש אשה ולא אצל הבונה בית חדש או נטע כרם הכתובים תחילה? ומבאר: כי עפ"י אמת יש עצה אף לאלו שבנו בית חדש ונטעו כרם – אם חשקם נפשם לצאת למלחמה, ומהי עצתם – יפקיר ה"בעל הבית" את ביתו החדש או את

כרמו, ומותר לו לצאת למלחמה. אבל זה אשר ארש אשה ולא לקחה יבוא ויאמר הרי אני מגרש את האשה ומעתה אצא למלחמה... וכל זה כדי שיוכל למות על קדה"ש, אדם כזה אכן 'כדאי הוא שימות' – כי מסירות נפשו כזו הבאה לו על חשבון יהודי אחר – שמגרש את האשה עבור זה, אינה בכלל הקדושה.

שואל הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: מדוע כאן כתוב "פן" ימות, ובהירא ורך הלבב לא כתוב פן? וי"ל דכיון דקרא קאי בארש אשה שעדיין לא נשאה, ועדיין לא נמחלו עוונותיו דחתן מוחלין לו וכו' רק כשנשאה, ולכן צריך ליזהר שמא ימס את לבב אחיו, אבל הירא ורך הלבב ודאי ימס את לבב אחיו.

בגמ' קידושין [יג]: לומדים מזה שאם הבעל מת האשה מותרת להנשא לאחר.

הרה"ק רבי הערש טומשוב'ער זצ"ל [מגדולי תלמידיו של הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע ונאמן ביתו של הרבי מקאצק זי"ע] היה משתתף בשיעור שאמר הרבי ר' בונם זי"ע בנגלה, אך אף פעם לא פצה את פיו בלימוד, עד שאמרו לו החברייא: אם לא תאמר איזה חידוש, לא ניתן לך להשתתף יותר בשיעור... נעתר להם רבי הערש ואמר: הגמ' מחפשת מקור שהאשה מותרת במיתת הבעל, מדוע לא לומדים זאת מזה שדוד לקח את אביגיל לאשה לאחר שבעלה נהרג? [ואף שזה דברי קבלה, מ"מ אם דוד עשה זאת למעשה יש ללמוד מכאן], ותיקן, דבעלה של אביגיל נהרג מחמת שהיה מורד במלכות, והנה 'הרוגי מלכות נכסיהן למלך', א"כ דוד המלך זכה בכל נכסיו, ואף האשה דינה כנכסים של הבעל, וזכה בה דוד, על כן אין ראייה משם שכל אשה ניתנת על ידי מיתת הבעל. ודו"ק.

ויספו השוטרם וגו' מי האיש הירא ורך הלבב וגו': (כ ח)

שח הרה"ק מראחמסטריווקא נ"י. זי"ע: שמעתי מפי גאב"ד טשעבין זצ"ל בשם הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא זי"ע, עה"פ שאומר המשוח מלחמה 'איש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו', והנה לא נאמר שם שאומר האיש ההוא איזה דבר לא טוב, עהר וועט זאגן, עהר וועט שרייען, עהר וועט קרעכצען. אלא ורך הלב"ב, שבתוך לבבו הוא ירא, דאע"פ שאינו אומר כלום ונראה בחוץ כגבור ואיש

מלחמה. מ"מ אם רק ירך לבבו בקרבו בסתר זה משפיע על לבבות אחרים. וזה שאה"כ 'ולא ימס את לב"ב אחיו כלבב"ו'. עכדה"ק.

נמצא מזה, שאם אפילו רק איש אחד נכנס מורך בלבבו, הרי הוא יכול לגרום בזה לאבד כל המלחמה! ומדה טובה מרובה כאשר מתאספים אנשים ומתחזקים אפילו רק בלב – זה ישפיע על כל החבורה לחזק את עצמם.

ברש"י: רבי יוסי הגלילי אומר הירא מעבירות שבידו. מה הפירוש עבירות שבידו? כתב בספה"ק "גנזי יוסף" להרה"ק ר' יוסף מסטנוב זצ"ל מתלמידי הבעש"ט: נראה לפרש לפי דברי חז"ל: המקדש אשה על מנת שאני צדיק אפילו הוא רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו.

אם כן, בשאר עבירות יכול אדם להרהר בתשובה – והוא צדיק, אבל אין הרהור תשובה מעבירות ש"בידו", היינו: גניבה גזילה וכדומה, שאין תשובה מועילה עד שירצה את חבירו ויחזיר לידו את אשר חייב לו, וע"ז אומר: הירא מעבירות "שבידו".

הקשה הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע: דאם הוא ירא מעבירות שבידו אם כן הוא בעל תשובה וצדיק גמור הוא, אם כן למה לא ילך למלחמה, דהלא מצינו שאנשי מלחמת מדין היו כולם צדיקים?

ותירץ, דהנה על תיבת "ילך" הטעם הוא טיפחא, שהוא מושך למעלה, ולפי זה הפירוש הוא כך: 'מי האיש הירא ורך הלבב' – ר"ל שהוא ירא מעבירות שבידו, ממילא הוא צדיק גמור, ע"כ אמר הכתוב 'ילך' – ר"ל שהוא ילך למלחמה כיון שהוא צדיק, והתורה הק' מבטיחה לו 'וישוב לביתו' בשלום. ודפח"ח.

הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע כותב: וקשה למה היו צריכים להתאסף כל העם ולבוא למלחמה ואחר כך לאמור שישוב לביתו, לא היו צריכים לזה, רק מקודם היו צריכין להכריז ולומר שלא יבוא למלחמה מי שהוא ירא ורך הלבב, לא שיהיו צריכים מתחילה לבוא למלחמה ולהחזירם אחר כך לביתם, אלא הדיבור המכריז היה מועיל כי מי שהיה ירא ורך הלבב מעבירות שבידו כששמע שהשוטרים משמיעים לעם הכרוז תיכף ומיד שבו בתשובה שלימה מעבירות שבידם

ונשלם מהם הירא ורך הלבב מחמת התשובה ושוב לא היו צריכים לשוב לביתם כי היו נקיים מחטא, אך אם לא עשה תשובה שלימה ונשאר אז אצלם הירא ורך הלבב מחמת עבירות שבידם אז הוכרחו לחזור ולשוב לביתם.

או אפשר באופן אחר: כי כל זמן שהיו בביתם לא היו יודעים אם המה הירא ורך הלבב כי לא ידעו אם חטאו כדי שיהיו צריכים לשוב, אך כאשר שמעו מהשוטרים זה הכרוז אז כל איש ואיש היה מפשפש במעשיו ומי שהיה לו נידוד חטא תיכף הרגיש בעצמו מיד שהוא מהירא ורך הלבב ושב לביתו, אך קודם בואו לשם לא ידע מאומה אם הוא מהירא ורך הלבב רק כשבא לשם.

הרה"ק רי"מ מאוסטרובצה זי"ע מסביר לתרץ שאלה זו: שמה היא מהותו של חייל ההולך לחזית, עוזב את ביתו ואת מקומו ואת סביבתו והולך לחזית המלחמה למען יוכלו האנשים אשר נשארו בעורף להמשיך את חייהם הרגילים, כלומר שאין הוא דואג לעצמו ולענייניו אלא הולך ומסתכן ומוכן למסור את נפשו למען הזולת, זוהי מהותו של חייל.

והנה כאן, הדגש בדברי רבי יוסי הגלילי הוא "הירא מעבירות שבידו", כלומר שהעבירות "שלו" הם המפריעים לו, הם המציקים לו, הוא דואג אך ורק לעצמו ואין דואג לרווחתו של הזולת, לכן אדם כזה 'ילך' וישוב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו' – כי הוא ההיפך הגמור ממה שהוא "מהותו" של חייל, שהוא מוכן למסור את נפשו למען הזולת.

הרה"ק ר' יודה'לי מדז'יקוב זצ"ל סיפר, שכמה מחסידיו של הרה"ק ר' דוד משה מצ'ורטקוב זי"ע שאלו אותו פעם: מאחר שיש בעירם שתי בתי מדרשים, הא' בית הכנסת הגדול, והשני בית מדרש קטן של חסידים, ושאלו באיזה מהם להתפלל? שאל אותם: באיזה מהם יש – אחד עם לב נשבר? ענו לו: שבביהמ"ד של החסידים יש אחד כזה, אמר להם שיתפללו שם.

והוסיף: שבתורה כתיב "מי האיש וגו' ולא ימס את לבב אחיו כלבבו", רואים מזה שאם יש רק אחד שהוא רך הלבב ומפחד, קימת סכנה להמצא בקרבתו, שלא ימס את לבב אחיו כלבבו, וא"כ ודאי כשיש אחד בביהמ"ד שהוא לב נשבר זה משפיע שכולם יהיו כן.

פתח לברוח, היא סיבה גדולה שיתייאשו מהמלחמה, ואז יהיה נקל להצרים לכבוש את העיר.

גם ב"משך חכמה" מבאר כן בטעם הדבר ומוסיף: "כאשר ידוע בקורות העתים, שכמה פעמים בא מגדל היואש – הנצוח הגדול".

הרה"ק ה"אהבת שלום" מויד'ניץ זי"ע אומר: תקר"ב בגימטריא "שבת". אם רצונך לילחום נגד היצר הרע ולנצח אותו, תידבק בשבת, ואז בוודאי תנצח.

עו"א: כשתרצה לקרב עצמך אל צדיק אחד, אזי תבוא אצלו על שבת דייקא, ואזי יכול להיות התקרבות גדולה, והטעם לכל זה הוא ע"ד הכתוב: 'ומלתם את ערלת לבבכם' – ואין מילה בלא שבת. ודו"ק.

פירש האור החיים הק': כי זה קאי על מלחמת היצר, 'והיה כי שלום תענך', והיה הוא לשון שמחה.

אמר ע"ז הרה"ק המוהר"א מבעלזא זי"ע בשם אביו הרה"ק המוהרי"ד זי"ע: דהנה כאן מדובר בתשובה מאהבה, כמ"ש האוה"ח הק' "והיה אם שלום" שהוא לשון שמחה, ואיתא מה בין תשובה מאהבה לתשובה מיראה, תשובה מיראה זדונות נעשו לו כשגגות, ותשובה מאהבה זדונות נעשו לו כזכויות.

וזה מרומז בסיום הפסוק: 'והיה כל העם הנמצא יהא לך למס עובד', היינו שגם הם יעזרו על ידך בעבודת ה'.

לא תשחית את עצה וגו' כי האדם עץ השדה: (כ יט)
רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וגו': (כ כ)

אלו דברי "החינוך" שכתב בלשונו הזהב: שורש המצוה ידוע, שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר רע ומכל דבר השחתה. וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה, אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה, ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כחם, ולא כן הרשעים אחיהם של מזיקין שמחים בהשחתת עולם והמה משחיתים, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, כלומר בה הוא נדבק לעולם,

מספרים שמשכיל אחד בא לה"חפץ חיים" זצ"ל, ואמר לו שרצונו לעשות הצגה, להציג איך תיראה מלחמת ישראל עם הגויים לפי מה שכתבה התורה, ושאל אותו הח"ח מה תביים שם? ואמר לו: אראה על הבמה, איך מתכוננים שני המחנות, מצד אחד כלל ישראל ומצד שני מחנות הגויים הבאים להילחם עם ישראל, ובמחנה ישראל יגש הכהן ויכריז: 'מי האיש הירא ורך הלבב מעבירות שבידו ילך ויחזור לביתו, אפילו השח בין תפילה של יד לתפילה של ראש, וכל שכן הנכשל בעבירות לשון הרע ורכילות', וילכו כמעט כולם הביתה וישארו על הבמה רק כמה יהודים חלשים וזקנים, ובדברו הדברים צחק מאוד.

אמר לו החפץ חיים: המשך, המשך, מדוע הפסקת את הצגתך, תמשיך ותגלה את סוף המערכה, כי היהודים החלשים האלו ינצחו את השונא, כי לה' המלחמה, וזהו מלחמת ה' בשונאי ישראל, ורק יהודים הנקיים מעבירות הם יכולים להילחם מלחמת ה' וה' יהיה בעזרם, זהו יסוד מלחמה בישראל.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אומר: עוד לרמז על ענין גזל וכדומה מה שנוגע לחבירו ועל זה לא יכול לשוב עד שישב וירצה את חבירו, ובזה מיושב למה לא יעשה תשובה על העבירות אבל אם תלוי באחר לא יכול כעת לשוב עד שיחזיר את המגיע לחבירו.

כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום: (כ י)

פסק הרמב"ם [פ"ו מהל' מלכים ה"ז] "כשצריך על עיר לתפשה, אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה, אלא משלש רוחותיה, ומניחים מקום לבורח ולכל מי שירצה להימלט על נפשו, שנאמר [במדבר לא ז] 'ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה', מפי השמועה למדנו שכך צוהו".

ובטעם הדבר כתב בספר "תולדות אדם" וז"ל: "אחר שבינתי בספרים מצאתי טעם נכון, כי באמת היתה זאת תחבולה נפלאה ותועלת גדולה להצרים על העיר, כדי שאנשי העיר לא יתייאשו מן החיים, כי אם היו מתייאשים מחייהם היו נלחמים בחוזקה והיו עושים רעות רבות, יען וביען האיש המתייאש במלחמה מחייו, הוא כאיש חולה המתייאש מן התרופה אשר לא ישמור עוד לפיו מחסום מכל אשר יתאוהו, אבל בשיש להם

וכענין שכתוב: 'שמח לאד לא ינקה רע, והחפץ בטוב ושמח בו, נפשו בטוב תלין לעולם'. זה ידוע ומפורסם. עב"ל.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: מקשין העולם, הלא ספיקא דאורייתא – מדאורייתא לקולא [לפי שיטת הרמב"ם], וא"כ למה צריך להיות 'רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא' וגו', שמשמע שאם היה ספק אם הוא עץ מאכל אסור להשחית, הלא הוא ספיקא דאורייתא – ומדאורייתא לקולא?

ותירץ: כי כתוב 'כי האדם עץ השדה', שעץ הוא כמו בן אדם, וא"כ הוי ספק נפשות, וספק סכנת נפשות הוא לחומרא, ע"כ אסור גם מהספק להשחית. ודפח"ח.

הרה"ק מבאיאן זי"ע אמר: האילן בעל השרשים מרמז לו לאדם שיראה שלא ינתק עצמו מן השורש, כי כל מה שהשורש יותר עמוק בן יותר קשה להינתק ממנו, עיקרו של האילן הוא השורש.

הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע אמר: 'כי האדם עץ השדה' – המשל בזה הוא, בשם שהעץ לא יעלה ולא יצמח אם לא יעמלו עליו ביגיעה רבה לנטוע ולסקל, לעדור ולנכש, ולהשקותו במים, שללא פעולות אלו יעלה האילן פירות פרא, כן אצל האדם נאמר 'ועיר פרא אדם יולד', ואי אפשר לו לצמוח ולהתעלות אלא אם כן יתייגע ויעמול היטב, וישקה במים – אין מים אלא תורה.

הרה"ק מבלאז'וב זי"ע אמר: כידוע שהקב"ה אמר בעת הבריאה 'עץ פרי עושה פרי' והאדמה חטאה ולא עשתה רק 'עץ עושה פרי', ואופן תיקון חטא האדמה היא 'כי האדם עץ השדה', וכל חטאינו נגרמים היות שנעשה האדם מהאדמה שחטאה, וממילא על ידי שמחנכים הילדים שילכו בדרכי אבותיהם אברהם יצחק ויעקב בדרך התורה והיראה על ידי זה מתקנים שיהיה עץ ופרי שוים ונתקן חטא האדמה.

הרה"ח ר' משה רייס ז"ל סיפר שהרה"ק ה"אביר יעקב" מסדיגורה זי"ע הלך ברחוב עם מלוה, והמלוה קטף כלאחר יד צמח – עלה שהיה בדרכם. נדעזע הרה"ק זי"ע כולו ואמר: אנו משתדלים להפוך דומם

לצומח, וצומח לחי וכו', והנה בא זה והפך צומח לדומם...

ונגשו הכהנים בני לוי כי במ בחר ה' אלקיך לשרתו ולברך בשם ה' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע: (בא ה)
אומר הגר"א: הנה כאן מנתה התורה את חמשת הדברים התלויים בבחן: עבודה, ברכת כהנים, עריפת עגלה, השקיית סוטה, וטהרת המצורע. וכולם נרמזים בפסוק זה. 'ונגשו הכהנים בני לוי כי במ בחר ה' אלקיך לשרתו' – זו עבודה. 'ולברך בשם ה' – זו ברכת כהנים. 'ועל פיהם יהיה' – זו עריפת עגלה ערופה שהכהנים אומרים כפר לעמך. 'כל ריב' – זו השקיית סוטה [ריב בין איש לאשתו]. 'וכל נגע' – זו טהרת המצורע.

הרה"ק ה"דגל מחנה אפרים" זי"ע אומר: הכהנים – הם הצדיקים, עובדי ה', בני לוי שמתדבקים ומתלווים להשי"ת, ובידיהם לברך את כל מי שירצו.

ה"חתם סופר" זצ"ל כותב: נרמז יש כאן למנהיגי הדור ותלמידי החכמים אשר מרבים שלום בעולם, אולם אם אין ראויים לכך, הרי גורמים הם למחלוקות ומריבות 'ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע'...

בספר "צרור המור" כתב: כי על הכהנים לקבל בושה וכלימה על שלא נתכוונו בעבודתם ובתפלתם, שהרי הם מקבלים בשכרם מתנות כהונה, והם עובדים בביהמ"ק לכפר על ישראל ולהצילם מכל מכשול ועוון. ומכיון שנהרג אדם בגבולם, מוכיח שלא כוונו כראוי בתפילתם ובעבודתם. ולכן ראוי שיבואו ויקבלו בושה וכלימה לכפרה.

וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו: (בא ז)

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע שואל מה הלשון "וענו" – למי הם ענו? ופירש ע"ד מש"כ 'קול דמי אחיך צועקים', היינו שהדם זועק מהאדמה וכשזקני בי"ד רוצים להרגיע את הזעקה הזו – הם עונים.

ברש"י וכי עלתה על לב שזקני בי"ד שופכי דמים הם, אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוייה. המהרש"א בח"א [סוטה מה:] כתב: והוא ודאי דבר

האש של 'דם הנקי', למי שנקי וריק ממצוות, בדברים היוצאים 'מקרובך', 'כי תעשה הישר בעיני ה' – תראה בעצמך מקודם לעשות הישר בעיני ה', כמ"ש רז"ל 'התקוששו וקושו' – קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים.

מבאר הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע: נראה בכוונת פסוק זה, דהנה מה שבני העיר הקרובה צריכין להביא עגלה ערופה היא כדאיתא במכות דף י"א דלריב"ל לא נתגלה אליו הנביא לפניו שלושה ימים משום שאכל ארי אדם בתוך ג' פרסאות לביתו. והיינו משום שהיה לו להגן בזכותו על כל שכונתו, וכמו כן העיר הקרובה צריכין כפרה על שלא הגינו בזכותם שלא אירע דבר כזה בגבולם.

והנה מצינו במעקה שכתוב 'והיה עליך דמים'. דאף שלא הרג את האדם בידים אלא שלא עשה מעקה לגג וגרם מיתת האדם, אעפ"כ נחשב לדמים לבעה"ב, וכן הכא מכיון שלא הגינו זקני העיר על גבולם ונגרם עי"ז מיתה נקרא הדבר בבחינת דם, אלא כיוון שאינו חטא ממש, נחשב דם נקי, ולא ממש דם רצח. וזשה"כ 'ואתה תבער הדם הנקי מקרבך' שכיצד תוכל לבער הדם הנקי הזה שלא יהיה עוד ח"ו כזאת בישראל, 'כי תעשה הישר בעיני ה' – אם תלך בדרך הישרה אז יגן זכותך על השכונה שלא תתרחש עוד כן.

הפטרה

אנכי אנכי הוא מנחמכם: (ישעיה נא יב)

אומר הרה"ק ה"תולדות יעקב יוסף": כי הנה אמרו חז"ל: מאד מאד הוי שפל רוח. והענין כפי מה דאיתא בגמ' הטעם שבחר הקב"ה בישראל מכל האומות: מפני שכשנותן להם גדולה הם ממעטים עצמם, אברהם אמר 'אנכי עפר ואפר', ומשה אמר 'מי אנכי', לא כנבוכדנצר שאמר אדמה לעליון, לכן מאד מאד צריך האדם להיות שפל רוח, כי זה עיקר סיבת בחירת ישראל על פני כל העמים.

וזהו רמז הכתוב: 'אנכי אנכי', ר"ל ה'אנכי' של אברהם אבינו שאמר 'אנכי עפר ואפר', וה'אנכי' של משה רבינו שאמר 'מי אנכי', 'הוא מנחמכם', זו היא הנחמה שלכם שלעולם לא יחליף אתכם הקב"ה באומה אחרת.

הרב החיד"א בספרו "צוארי שלל" כתב לפרש: דאיתא

סגולי שהמתלווה ניצל מהיזק שיזדמן לידו כמו שהביאה הגמ', והטעם כיון שהתחיל ללוותו ד' אמות גם בעיר, הרי כוונתו ודעתו להצילו בדרך, ומחשבתו ורצונו מהני ליה לחבירו בכל הדרך להצילו, ע"ד רצון יראיו יעשה, או שמלאכיו של המלוה גומרים מחשבתו ורצונו לילך במקומו עם המתלווה ולהצילו מהיזק וק"ל.

שואל רבי שמחה זיסל מקלם זצ"ל: אתמהה, וכי בשל כך ראויים להיקרא שופכי דמים?
אלא, על ידי שפטרוהו בלא מזון ובלא לוויה ולא התנהגו אליו כהוגן – אזי גורמים לו חלישות הדעת ומשום כך אין לו כח לעמוד בפני הרוצח, וע"כ נקראים שופכי דמים. לא כן כאשר פוטרם אדם במזנות ובלוויה ומתנהגים אליו כראוי אזי הדבר מעודד אותו ומחזקו ונותן לו את הכח להתגבר על הרוצח.

ה"ראשי בשמים" מביא שהמהרש"א שם בסוטה שואל וכי מפני שמלוים אותו ד' אמות פטורים משפיכות דמים? וכתב לבאר כי מקיום מצות לוויה נברא מלאך, וזה המלאך משמר את האדם על הדרך.
על פי זה מבאר את מאמר הכתוב בפרשת ויגש 'וירא את העגלות אשר שלח להם יוסף ותחי רוח יעקב אביהם', ופירש"י ז"ל: מלמד ששלח לו פרשת עגלה ערופה, היינו כי מפרשת עגלה ערופה למדין גודל הנחיצות לקיים מצות לוויה, שע"ז נשמר ההולך מכל פגעי הדרך, וזאת פעל יעקב אבינו ע"ה בלוותו את יוסף בעת יציאתו מביתו, שע"ז נברא מלאך לשמרו בכל דרכיו, ומפאת זה ידע שעודנו חי בעולם, שהרי יש לו מלאך השומרו עלי דרך, וזהו 'וירא את העגלות וגו' ותחי רוח יעקב אביהם', כי זו היא ההוכחה שבזדאי חי.

עו"א: כי ידוע שהאדם צריך מאד לשמור את עיניו, ובזה תלוי הכל, כמו שאמרו חז"ל עין רואה ולב חומד וכו', ונודע מאמרם ז"ל שהחטא בעיני קדושה חמור כשפיכות דמים, לזה אמר הכתוב: 'ידינו לא שפכו את הדם', ר"ל לא באנו לחטא שחמור כשפיכות דמים – מחמת כי 'עינינו לא ראו', שהיינו זהירים בשמירת העינים.

ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ה': (כא ט)

ה'ברית אברהם' מפרש: אם תרצה להבעיר ולהלהיב

אלול

כתוב בסידור של הרה"ק רבי שבתי מראשקוב זי"ע:

כל האומר מזמור כ"ז 'לדוד ה' אורי וישעי' וגו' מר"ח אלול עד שמחת תורה ערב ובוקר דבר יום ביומו, אזי הוא מובטח שמוציא שנותיו בטוב ויערב לו, ואפילו גזירה רעה כתובה על האדם מן השמים יכול לבטל, ומעביר מעליו כל המקטרגים ושטנים ומארי תריסין, ומבטל מעליו כל קשות ורעות ויוצא בדימוס זכאין בדין, ועי"ז מכניע כל המקטרגים.

הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע מסיים באחד מתשובותיו שכתב בימי חודש אלול ז"ל:

ולפלפולי בעלמא (אף בד"ת) אין הזמן גורם, כי צריך לבדוק חדרי משכיות לבב בימים נוראים הללו. אלול תרי"ז [שו"ת ד"ח יו"ד ח"א לג].

וכן כתב הגה"ק ה"בן איש חי" זי"ע בשולי מכתב שכתב באלו הימים ז"ל: כתבתי לך זאת בחודש אלול, שכל דקה בחודש זה נחשב אצלי כחודש בימי השנה!

הרה"ק מפיאסצנה זי"ע הי"ד כותב בספרו "דרך המלך":

... ולא רק מן העולמות העליונים והתחתונים, היינו העולמות שאין להם בחירה וחטא בלבד, שומע קול קדושת ה', רק גם מאדם ואפילו מן העכו"ם.

הרבי ר' אלימלך בעהמ"ח הקדוש "נועם אלימלך", ואחיו הקדוש הרבי ר' זושא, זכר הצדיקים הקדושים לברכה, לחיי העולם הבא, כששמעו מאיכרית שעוררה את בעלה השיכור לאמר: "הלא עתה ימי עבודה, ואיך תישן", והימים ימי אלול היו, אמרו שזה התעוררות על ימי אלול, שימי עבודת ה' המה, וכדומה, היינו, כי אלקות יש בכל דבר, בסוד 'ומלכותו בכל משלה', וניצוצות הקדושה קוראים תמיד אל ה'.

'אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק', ואז תהיה הגאולה העתידה. והנה כתיב 'כי יד על כס י-ה', א"כ מהשם חסר אותיות ו' – ה', ומכסא חסר אות א', וזהו: אנכי "הוא" מנחמכם – אשלים לכם את האותיות החסרות שהם אותיות 'הוא', ואז תבוא הגאולה.

ולאמר לציון עמי אתה: (ישעיה נא טז)

פירש הרה"ק ה"שארית מנחם" מווישוא זי"ע: ו"ל דבשעת הוצאת הס"ת מארון הקודש אומרים: "יחון אותנו לפליטת עולמים" – היינו דבקשתינו מן השי"ת 'ו לאמר ל ציון ע מי א תה', וזהו 'ו יחון א ותנו ל פליטת ע ולמים', שהר"ת הם מכוונים.

עורי עורי לבשי עך ציון וגו': (ישעיה נב א)

על הפסוק 'שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים', בספר "מליצי אש" מביא שאמר הגאון רבי בנימין וואלף באסקאוויץ צ"ל משל מתוק, באחד שחלם כמה פעמים שנעשה עושר גדול, ומאד היה מצער עצמו כשהקיץ משנתו שהוא עני כמקדם. ופעם אחת הרויח גורלו סך גדול מאד, ולא שמח כי פג לבו מלהאמין, דאולי עתה נמי חלום הוא כעד הנה, אבל משראה ששכניו מכבדין אותו עד מאד, שואלין איך רכש רכוש גדול כזה, אז הבין שעתה לא חלום הוא, ומאז התחיל לשמוח.

כמו כן בענין משיח צדקנו, כבר הרבה פעמים טעו בני אדם באיש מיוחד שהוא משיח, ולכן אף כשיבא גואל צדקנו האמיתי לא יהיה לנו מתחילה שמחה, וזה 'היינו כחולמים' שנחוש אולי עתה נמי חלום וטעות הוא, אבל 'אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה' כשנשמע ונראה ש'אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה', אז נדע בבירור שאמת היא ולא חלום עכ"ד.

כי כה אמר ה' חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו: (ישעיה נב ג)

כותב הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: חנם נמכרתם, כדאי' בעון שנאת חנם, שבגללו נחרב הבית ונגזרה גלות, ושנאת חנם באה מחמת קנאת אדם בחבירו שיש לו ממון יותר ממנו, לפיכך ולא בכסף תגאלו, וזה שאחז"ל אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס, שאז לא תהא קנאת אדם בחבירו וממילא לא תהא בכס גם שנאה ותגאלו.

בפי העולם שגור לומר, שבחודש אלול אף דגים שבים זוחלים ורועדים מאימת הדין. הרה"ק ה"נחלת דן" ממוז'יץ זי"ע ביאר: עפ"י דברי הגמרא [ע"ז ד.] המבארת מה פרנסתם של דגים שבים, גדול בולע את הקטן. שמאכלם של הגדולים – לאכול את הדגים הקטנים והחלשים מהם, ואף שזוהי פרנסתם עפ"י הסדר שהעמיד להם הבורא יאחזון רעד בימי אלול, ומהם נלמד שאף מי שיש בידו לומר שלצורך פרנסה וכו' עליו לבלוע את חברו, הרי שבבוא ימים אלו חיל ורעדה יאחזון.

אמרות טהורות שנאמרו על ידי צדיקים זי"ע בענינים שונים

כותב רבינו בח"י בפרשת שופטים:

וראיתי בספר ידיעות הכוכבים ורוחניות שלהם הנקרא איגרת גאלינו"ס... העתקתיו משפת הגרי אל שפה ברורה היא שפת לשון קודש.

והנה זה מחכמת התורה העולה על חכמת הכוכבים והמזלות, שצותה אותנו במצות השבת אשר כוכב שלו שבתאי, שנעשה בהיפך מכל זה, כי החכמה הזאת סיבה גדולה לתחלואי הנפש, וחכמת התורה להם תחבושת ורטיה, החכמה הזאת אסרה אכילת הבשר ביום שבת ולמעט במאכלים, ואנו נצטוונו שנתענג ביום השבת לאכול בשר ולשתות יין וכל דבר שיערב לנו, שנאמר 'וקראת לשבת עונג'... החכמה הזאת תלביש שחורים, ואנו נלבש ביום שבת מילת וצבעונין, שנאמר 'וכבדתו מעשות דרכיך', והם המלבושים הנכבדים, שכן רבי יוחנן קרי למאניה מכבדותי, וברוך א-ל עליון אשר חנן אותנו דעה והשכל בידיעת תורתו ומצוותיו, ומנע אותנו מלטעות אחר הכוכבים והמזלות, הוא שאמר 'ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש והירח', והנחילנו המצוות לזכותנו בהם ולהיות לנו בשמרם עקב רב.

מסופר על הגאון רבי עקיבא אייגר זצ"ל, שפעם אחת הגיע לביקור בעיר וורשא, ותהום כל העיר, עד כדי שמושל העיר חרד ממהפכה אזרחית קרבה... הדבר חרה לאחד ממקורבי רב העיר בעת ההיא, הגאון רבי שלמה זלמן ליפשיץ זצ"ל ה"חמדת שלמה", שהיה גדול מאוד בדורו, והיה מפורסם לא פחות מהגרע"א, והוא פרס את תמיהתו לפניו, וכי גדלותו של הגרע"א יתירה על זו של רבינו?! ומדוע עשו עבורו בני הקהילה כבוד גדול כל כך, בעוד הרב שוכן בתוכם?

השיבו ה"חמדת שלמה": הדבר אינו תלוי דוקא בגדלות יתירה. דומה הדבר לפיוט "ונתנה תוקף", שזוכה ליחס עדיף, כאשר כל מילה בו נאמרת בכוונה יתירה ובדמעות, ולעומתו סדר "והוא רחום" הנאמר בימי שני וחמישי, נהגה בחפזון וכמעט ללא כוונה ואם יש סיבה לדלג עליו, אדרבה... למרות שמילותיו אינן נופלות בכהוא זה מ'ונתנה תוקף', ויש בהן להלהיב את הרגש, אלא מאי, 'והוא רחום' אומרים בכל שני וחמישי, ואילו 'ונתנה תוקף' נאמר רק בר"ה וביוב"פ...

כן הדבר הזה – סיים ה"חמדת שלמה": אלי הם רגילים בכל יום, ואילו הגרע"א בא הנה אחת לשנה...

העיר בני ברק רחשה תכונה. "צדיק בא לעיר", הרה"ק מסאטמר ה"דברי יואל" זי"ע מבקר בשעריה. תושבי העיר מנער ועד זקן נאספו לחזות במראה, בו מלווה ראש העיר רבי יצחק גרשטנקורן, כקטון המשמשים את הרבי הנערץ.

חלפו עברו הרבנים את כל צידי העיר המשמשת בס"ד לתורה וחסידות, ועיני הרבי נצצו מרוב שמחה.

והנה, בהראות ראש העיר לרבי את המקווה החדש בשיכון ה', התפעל מאד הרבי וביקש בהכנעה: "אולי תסכים לחלוק עימי מזכויותיך בבנין הטהרה הזה?"

תגובת רבי יצחק היתה מפתיעה ומעלת גבה: עיניו נתמלאו דמעות, ובקול משתנק אמר לרבי: "איני יכול", ותיכף נאלם בדומיה.

הבין הרבי כי טמון כאן דבר, ולפיכך ניסה בעדינות לברר ולהבין על מה הסערה.

ובהתחשב בכבוד הרבי גולל ראש העיר וסיפר: "כשהתכוננו לבניית מקוה זה, התחוויר לנו, לצערנו, כי אין וול פרוטה אחת בקופה כדי לממן מטרה נעלה זו. נחלצתי אפוא בעצמי לבוא בעזרת ה' בגבורים ודפקתי על עשרות ומאות דלתות לגייס את הסכום הנדרש, ואולם "מעשה שטן" – לא הצלחתי להגיע לכדי שיעור סכום מינימום אפילו להתחיל במלאכה. מדוכדך ומותש נכנסתי לבית גביר אחד, שידעתי כי יש בידו לתת את כל הסכום ויותר, אולם הוא דוקא שידר אטימות וכמעט 'השליכני מעבר לחלון'..."

והנה, כשכבר היה נדמה כי כלו כל הקיצין, התעורר הלה והטיח בי: "אם אתה תסכים לתת לי את כל ה"עולם הבא" שלך, אסכים לתת את מלוא הסכום!"

כהרף עין הבעתי הסכמה מלאה.

העשיר הזדרז להביא לי דף ועפרון. סופר מומחה נקרא מהרה וניסח 'שטר מכירה' בו הנני מוכר את העוה"ב שלי לאותו נדיב, תמורת הקמת המקווה בשיכון ה'.

"ומאז" – לחש רבי יצחק מבעד למסך הדמעות, "אין לי שום זכות לעוה"ב שאוכל להתחלק בה עם מעלת כבוד תורתו".

"אדרבא", התרגש הרבי הקדוש, "חלק ב'עוה"ב' של אדם שהקדיש גם את העוה"ז שלו וגם את העוה"ב שלו בשביל להרבות קדושה וכבוד שמים?... דוקא לחלק בכזה 'עוה"ב' נשגב, שאפה נפשי..."

בשנת תקע"ח כשנולד להרה"ק רבי שלמה חיים מקוידנוב זי"ע [יו"ד יז אב תרכ"ב] בנו בכורו, לא ידע להחליט מה שם יקרא לו. ביום ברית המילה היה רבי שלמה חיים שקוע במחשבות והלך בחדרו אנה ואנה, ניגש אליו סבו הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע, ואמר לו אני בטוח שאתה חושב עכשיו מה שם תקרא לבנך, ענה לו רש"ח אכן סבי כיוון למחשבותי, הייתי רוצה

לקרוא לו בשם סבי הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש, וגם אחרי הרבי ר' ברוך ממעז'בוז', ואני מפקפק אם אפשר לצרף שני שמות אלו.

אמר לו סבו הרה"ק רבי אשר: שמע ואספר לך מעשה מסבא שלך הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זי"ע.

פעם הלשינו עליו המתנגדים והיה מוכרח לברוח מעירו לעיר אחרת. ובאותו זמן הלשינו המתנגדים גם על הצדיק הרבי ר' ברוך זי"ע, והיה מוכרח אף הוא לברוח מעירו, וברח לאותה העיר שהיה שם רבי מרדכי.

כשנפגשו שניהם אמר הר"ב לר"מ, היום אנו "ברוך מרדכי", ונראה שיהיה גם "ארור המן". וא"כ עיניך הרואות – המשך רבי אשר – שהם צירפו את השמות וגם אני אצרף את השמות ותקרא לבנך "ברוך מרדכי" וכן עשה.

סיפר המהר"ש מראדמישלא זצ"ל: שאירע פעם או שתי פעמים שבימים שבין ר"ח אלול עד הושענא רבא – סיים כל ספר תהלים מאה וחמשים פעם!

מובא בספרים מעשה שהיה: שפעם אחת נחלה הרב שמואל ז"ל, בנו חביבו של בעל ה"תוספות יום טוב" זצ"ל, והיה מוטל על ערש דוי כמעט לא נשאר נשמה באפו. אביו הקדוש קרע שערי שמים בתפילותיו אך ללא הועיל. בראותו שהמצב בדי רע, ותיכף כבר יצטרך להזמין חברא קדישא למיטת בנו, פשפש הגאון במעשיו, על מה באה אליו הצרה הזאת, ועלה בדעתו דמסתמא כאשר חיבר את פירושו על המשניות נפלו במחשבתו כל מיני פניות, ולא עשה הכל בנקיות לש"ש, על כן ענשוהו משמים, והחליט לשרוף את החיבור כולו באש! פרי עמלו של כמה שנים!

ממחשבה למעשה - הסיק את האש בתנור עד שעלתה שלהבת יפה, והתכונן להטיל את הכתבים באש. פתאום התעורר בנו מדמדומיו וקרא בהלה: אבא! אבא! אל תשרוף את החיבור! זה עתה באתי

מעולם העליון, ורבינו הקדוש, מחבר המשניות, בא בטענה לפני בי"ד של מעלה, "הנה רבי יו"ט הערליר שלומד תורה לשמה חיבר פירוש נפלא על המשניות, ועתה הוא עומד לשורפו באש בגלל שבנו שמואל נוטה למות, והוא חושב שמא פגם בחיבורו, ושקלו הבי"ד של מעלה והחליטו להוסיף לו שנות חיים בכדי שלא תשרוף את הפירוש".

ואכן כך הוה, שר' שמואל דנן הבריא מחוליו והאריך ימים עוד שנים רבות, ע"כ המעשה.

אחר הסתלקות המגיד הק' רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב זי"ע, לא רצה בנו הרה"ק רבי מרדכי מקרעמניץ זי"ע [רבו של הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע] לקבל על עצמו את ההנהגה, ולפני הימים הנוראים נסע להרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, ונסע מביתו בר"ח אלול על מנת להישאר שם כל חודש תשרי.

הוא הגיע לבארדיטשוב בפרשת שופטים, ובלייל ש"ק כיבדו הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע לומר "תורה", על שולחנו, ולא היה יכול לסרב, ונענה ואמר:

בפרשת המלך כתוב 'והיתה בו וקרא בו כל ימי חייו', ויש לדקדק שפתח בלשון נקבה וסיים בלשון זכר, אלא שהצדיק שהוא מלך ישראל צריך לזכך נפשו כל כך עד שיהיה הוא עצמו תורה ויהיו יכולים לקרות בו ובתהלוכותיו את כל עניני התורה, וזשה"כ 'והיתה עמו' היינו התורה תהיה עם הצדיק וידבק בה כל כך, 'וקרא בו' עד שיהיה אפשר לקרות בו עצמו את כל דרכי התורה ואפילו לא ידבר שום דיבור יוכלו ללמוד ממנו קדושת התורה ודרכי הנהגתה, והראה אז באצבעו על הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע שכן הוא אצלו שיכולים לראות מהנהגתו את כל דרכי התורה ואין צורך שיאמר תורה.

פעם לאחר נישואי אחד מצאצאיו של הרה"ק רבי דוד מזלאטיפאלי זי"ע, נכנס אליו המחנות שלו, ושאל ממנו: רבי – מחנות, מה דעתו על העתיד, מהיכן יהיה

פרנסה לבנים שלנו שזה עתה נישאו. השיב לו הרה"ק רבי דוד:

הנה ידוע שדרכו של רש"י הק' בפירושו לקצר תמיד בלשונו ככל היותר, שלא לכתוב אף מילה אחת מיותרת, אך במקום אחד מוצאים אנו בדברי רש"י שהלך בדרך אחרת, שהאריך הרבה שלא כדרכו, וזה בפירושו עה"פ 'תמים תהיה עם ה' אלקיך', כאן מאריך רש"י בלשונו הק' שכתב: "התהלך עמו בתמימות, ותצפה לו, ולא תחקור אחר העתידות", ואחר כל זה הוא חוזר עוד הפעם "אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות", ואח"כ מסיים רש"י בלשונו הק': "ואז תהיה עמו ולחלקו". על כרחך שרש"י הק' בא כאן להורות לנו, שבמידה זו של התמימות והבטחון בה' שלא לחקור אחר העתידות, יש להלך בה תמיד בשלימות, מבלי כל שאלות וספיקות.

ביומא דהילולא של האר"י הק' זי"ע, ה' אב תשי"א, עלה הרבי ה"בית ישראל" זי"ע לציונו בבית החיים בצפת. בשובו, העיר אחד מהמלוים: "יהי רצון שנזכה כבר לתחיית המתים בקרוב"... הפטיר הרבי: "קודם כל, שנזכה לתחיית החיים"...

מספרים שהרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע ראה כפרי הבונה בית קורות. היתה שם קורה שהיה בה בליטה שלא השתוותה עם חברותיה. הלך הכפרי וחקק בקורה שבצדה כדי שהבליטה תיכנס בנקב.

שאל את הכפרי: "מדוע אינך חותך את הבליטה המפריעה?"

ענה הכפרי ואמר: "אדרבה, עתה, כשחקקתי בקורה השניה, עוזר הבליטה לדבקן יחדיו ומחזק את הבנין!".

פנה הרבי ואמר לבני פמליתו: "הביטו וראו איך משכינים שלום! אין להתעקש להסיר את הבליטה המפריעה. אדרבה, שהאחד יכוף עצמו ויבטל רצונו לקבל עקשנותו של הזולת, ועל ידי זה תתעצם האחדות

ויתחזק הבנין, כי הכניע עצמו לפני רעהו וויתר למען השלום!"...

ברוממות שגב גדולתו של המשיח, וממילא יתרחק כל אחד ויהיה מקום מרווח על ידו..."

סיפר כ"ק האדמו"ר מקאסוב זצ"ל – מובא ב"נועם שיח" מגאב"ד סאנטוב ארה"ב:

הנה הגאון בעל "שבט הלוי" זצ"ל, לא היה מעולם מאלו האנשים אשר רגילים לנסוע ולהתפלל על הציונים והמקומות הקדושים – כל ער"ח או עשי"ת וכדומה – הוא היה הולך רק מביתו לשיבה או לביהמ"ד וחוזר ותו לא.

פעם – סיפר כ"ק האדמו"ר מקאסוב זצ"ל – שהה אצל זקינו בעל ה"שבט הלוי" – והוא היה אז יותר מבן תשעים – ובאמצע שיחתו עמו אמר לו: אולי נלך ביחד להתפלל במקומות הקדושים... והשיב לו ה"שבט הלוי": "אין לי זמן!" והרהיב נכדו הנ"ל עוז, ושאל את זקינו בתמהון: מה הפירוש ש"אין לך זמן", והלא הסבא כבר למד את כל התורה כולה?...

הביט עליו זקינו ה"שבט הלוי" בעיניו הטהורות ולא התווכח איתו... ואז אמר לו דבר נורא, ובדבריו אלו ראו מה שעל ליבו, וכה אמר לו: "לא טוב ולא כדאי לצאת החוצה אל הרחוב כשאין צורך גדול בכך, כי ראייה אחת שאינה טובה יכולה לקלקל את כל עבודת ימי חייו של האדם!"...

הרה"ק רבי מנחם נחום משטפענשט זי"ע היה משוחח לעתים קרובות עם חסידיו בעורגה אודות זמן ביאת המשיח ובאיזה אופן נזכה לראותו. פעם אמר בתוך דבריו:

"אאמו"ר הרה"ק מרוז'ין זי"ע אמר פעם בשעה שנדחפו חסידים לידו: מה יהיה לכשיבוא המשיח ויהיו שם רבבות אלפי ישראל וכל אחד ידחף וירצה לעמוד קרוב למשיח? איך זה יוכל להיות?

רק האמת היא, שלכשיבוא המשיח, אזי יקויים 'ומלאה הארץ דעה', כל אחד יזכור ערך עצמו, ולעומת זה יכיר

הרה"ק ה"שפתי צדיק" [בפ' מקץ] מביא: שמעתי שהיה אחד מיוסר ומדוכא רח"ל מאד, שהתנצל לפני הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע [יו"ד י"ב אלול] שמברך בכל יום 'שעשה לי כל צרכי ואין לו כלום, שמא היא ברכה לבטלה!'

ענהו הרבי ר' בונם: "זהו צורך שלך שתהיה מקבל באהבה הנהגת הקב"ה עמך"...

בקונטרס "נועם שיח" מגאב"ד סאנטוב שליט"א ששמע מפי כ"ק האדמו"ר מלעלוב ב.פ.:

הרה"ק ה"ברכת אברהם" מסלונים זי"ע, היה אדוק ומקושר מאד עם הרבי ה"בית ישראל" מגור זי"ע, וה"ברכת אברהם" היה רגיל להזכיר אצל ה"בית ישראל" הזכרות שונות.

פעם אחת היה ל"ברכת אברהם" הזכרה נחוצה, והלך מיד אל מעון קדשו של ה"בית ישראל", כאשר הגיע לשם התקבצו על אתר קבוצה מחסידי גור, והתחילו להידחק, והדוחק היה שם גדול מאד, הם עמדו על השולחנות ועל הספסלים, וכמה שולחנות אף נשברו מכך.

כשראה ה"ברכת אברהם" מה שאירע, נענה ואמר: "מ'דארף זיין א מענטש! מ'דארף זיך אויפירען מענטשליך!"

הגיב על כך ה"בית ישראל": ואמר: "בקאצק היו אומרים 'שלח לך אנשים' – שיק אוועק דיין מענטשליכקייט".

נענה ה"ברכת אברהם" ואמר: "אין קאצק זענען געווען האלב מענטשין אין האלב מלאכים, אז מ'האט אוועק געשיקט די מענטשין איז געבליבען די מלאכים, דא איז

פארהנען האלב מענטשין אין האלב בהמות, אז מ'וועט אוועק שיקען די מענטשין וועלען בלייבען די בהמות..."

הרבי ה"בית ישראל" נהנה מאד מהתשובה, עד כדי כך, שהרבי חזר אחר כך על הדברים בפני החסידים...

שאלתי את האדמו"ר מלעלוב שליט"א – מספר הגאב"ד סאנטוב – האיק העיז ה"ברכת אברהם" לומר דברים אלו בפני הב"י? וא"ל: אדרבה, דייקא מפני שהכיר היטב את הב"י, וידע שהב"י יהנה מזה.

[א"ה: לולא דמסתפינא הו"א שהסיפור לא היה! מי שמכיר את הרבי'ס שבסיפור ואת שיחם ושיגם יראה שלא היה – אבל הרעיון יפה. כמו כן לא נראה לי שהב"י קיבל את הברכ"א במעמד אנשים שדחפו וכו'...].

סיפורי השבוע

ב"ילקוט מאורי אור":

ליל ראש השנה בחצה"ק סקווירא, המוני חסידים ממתינים ברגש רב מסביב לשולחן, ועיניהם תלויות בערגה אל הדלת הנעולה, מצפים עד כלות לצאתו של הרבי מחדרו הפרטי, לערוך את השולחן הטהור אשר לפני ה'. הלא גם לשם כך כולם נקבצו ובאו מרחוק ומקורב, לעשות את ימי הראש של השנה – בצל קדשו של ראש העדה.

בהגיע העת נפתחה הדלת, והס הושלך בהיכל, הרה"ק רבי יצחק מסקווירא הופיע בהדרו, וניגש לעמוד על מקומו בראש השולחן, וכבר מזגו לו את הכוס לקידוש, אלא שאז הגביה את עיניו הטהורות ושלח את מבטו לעבר הקהל כשכולם נסקרים בסקירה.

ואז נשמעה אנחה כבדה מפיו ולאחריה נשמע קולו באמירה שהמיסה כל לב: "מ'שטיינס געזאגט (?), ס'איז נישט דא מיט וועמען צו גיין צום טיש!" כלומר, אין עם מי לגשת אל השולחן!...

דממת פחד נפלה במקום, ומיד הגביה בנו הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מסקווירא זי"ע את הכוס של

קידוש ונתנו לתוך יד אביו, הרבי זי"ע, שהחל לקדש על היין בקולו המרטיט...

תוך רגעים ספורים, אפפו רגשי כאב ודאגה את פני כל הקהל הגדול, כל אחד מהנוכחים היה בטוח שאליו אישית התכווין הרבי, להוכיח אותו על מעשיו אשר לא טובים היו במשך כל השנה, וכל כך נשבר לבו בקרבו, עד שהיה בוש ונכלם, ומרוב בושת פנים יצא ועזב את ההיכל, והלך לו לביתו או לאכסנייתו לחשב חשבון נפשו. כן יצאו כולם בפחי נפש ולא מצאו מנוחה לנפשם. גם למחרת, כשהחלו בתפילת השחר, עמדו חסידים רבים מחוץ לבית התפילה, כשרבים מהם שפתותיהם מרחשין תפילה בבכיות נוראות, עד כי מרוב התמרמרות בושו להיכנס אל הקודש פנימה.

משראה כן בנו של הרבי, הרה"ק רבי מנחם נחום משפיקוב זי"ע, נגע צער הרבים ללבו הטהור, כי היה בעל מזג רגיש ורך הלבב, הוא ניגש ולחש באוזני אביו הגדול: "הקהל כולו נשבר לבו בקרבו במאוד מאוד, עד שרבים מהם חוששים להיכנס פנימה".

"מה אירע?" שאל אביו. השיבו רבי נחום: "הלא אמש אמר אבא שאין עם מי לגשת לשולחן... והלא יום טוב היום! וצריך להיות בשמחה"---

כשמוע הרה"ק רבי יצחק את הדבר, קם ויצא אל מבואות התפילה, פנה אל הקהל שעמד שם, וכה אמר להם:

"הנביא אומר [עמוס ח ב] 'נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל', 'נפלה' – אז א איד איז געפאלען ביי זיך [כי אם יהודי נפל בקרב], 'לא תוסיף' – והוא שב בתשובה ומקבל על עצמו שלא להוסיף עוד חטא ופשע, ומקבל על עצמו שלא לעבור על רצונו ית"ש, או אז אומר השי"ת: 'קום בתולת ישראל!'..."

הדבר יצא מפי הצדיק, וכל הקהל, כשומעו דברים מפורשים אלו, התחזק והתנחם, כל אחד לפי מעלתו ומדרגתו, עד שאויר של אורה ושמחה שררה במקום, וששון ושמחה אפפו את חצר הקודש. כי הנה זכו להרחץ מכל העוונות ולשוב בתשובה אל חיק אביהם שבשמים, להמליכו מחדש לשנה חדשה ומבורכת.

סיפור הרה"ק ה"ברכת משה" מלעלוב זי"ע ששמע מאביו הרה"ק רשנ"נ זי"ע:

אצל הרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע היה דחקות גדולה בבית, והיה אז בעל חוב גדול, ובעיירה הסמוכה לקאריץ גרו שני גבירים גדולים שהיו חברים טובים, אך היה ביניהם סכסוך על סכום כסף גדול. ונדברו ביניהם שאי אפשר לסמוך כי אם על הרה"ק רבי פינחס קאריצער שהוא יפסוק להם. באו איפוא לקאריץ וביקשו ממנו שיבוא לעירם ויפסוק להם, ועל זה ישלמו לו סכום כסף גדול "פסק – געלד". השיבם הרה"ק מקאריץ שרוצה להתיישב בדבר במשך הלילה, ולמחר יתן להם תשובה. בני הבית היו בטוחים שהרה"ק בוודאי יסכים שהרי בעל חוב גדול הוא וחי בדחקות, אך למחרת כשבאו לפניו לקבל תשובה, אמר להם שהוא מסכים לערוך את הדין תורה, אולם רק בקאריץ ולא בעירם. אך הם טענו שקשה להביא את העדים משני הצדדים ולהציג את כל הטענות בקאריץ, אך הוא בשלו, שאינו עורך את הדין תורה רק בקאריץ. כשומעם כן נפטרו לשלום וחזרו לעיר מגורם.

אמנם כעבור זמן, לאחר שניסו למצוא מישהו אחר, שיערוך את הפס"ד ביניהם, וביקשו ולא מצאו, אזי נמנו וגמרו שאין שום אחד אחר ראוי לדון את דינם, זולת הרה"ק מקאריץ זי"ע, ועל כן חזרו יחדיו לקאריץ, ואכן הרה"ק רבי פינחס קאריצער פישר ביניהם, ונתנו לו את ה"פסק געלד".

אחר כך שאלוהו בני הבית האין זה ששחררם מקודם, ולא הסכים לדון בעירם, הלא בעל חוב הוא ואין הפרטה מצויה אצלו, וה"פסק געלד" שהוא סכום גדול יכול היה לסייע לו ביותר. אמר להם "אז עהר האט גימאכט א חשבון", שהנה מובא בגמרא [תענית ב:] שמפתח של פרנסה נמצא בידו של הקב"ה, וגם איתא שמכאן עד לרקיע יש מהלך של חמש מאות שנה, וכן מרקיע לרקיע, נמצא שעד שיוורדת הפרנסה מהקב"ה לזה העולם, זה אורך כמה אלפי שנה, וחשבתי לעצמי, שאם הפרנסה שלי יכולה ללכת אלפי שנים ולהגיע עד לעיירה הסמוכה לקאריץ, היא כבר יכולה להיכנס גם לקאריץ...

בהקשר לזה מסופר, שכאשר הגיע הרה"ק ה"חוקי חיים" משומרי אמונים זי"ע לבקר את הרה"ק ה"ברכת משה" שאל באמצע השיחה את הרבי מלעלוב זי"ע: האם הוא יוצא מביתו החוצה לשאוף אויר צח לצורך בריאותו, כמענה לשאלתו סיפר הרבי את הסיפור הנ"ל, והמשיך ואמר להרה"ק משומרי אמונים זי"ע: שגם המפתח של בריאות הוא בידו של הקב"ה, וגם זה אורך כמה אלפי שנים עד שזה יורד לעוה"ז, ואם הבריאות יכולה להגיע עד לחוץ, היא כבר יכולה להיכנס לחדרי...

סיפור הגה"ח רבי שמעון הירשלער זצ"ל:

שמעתי סיפור בלתי ידוע ומפורסם לרבים, ואספרה בדיוק כפי עדותו של אחד מגדולי וחשובי היושבים בבעלזא הרה"ח ר' ישראל קלויגהויפט ז"ל, המכונה בשם ר' ישראל היבניבער על שם מוצאו מעיר 'היבניב' שבגאליציה, שבדידו איתרחיש העובדא וגופא דעובדא הכי הוה:

אחד מתפקידיו של ר' ישראל היבניבער אצל הרה"ק המהר"א מבעלזא זי"ע היה להכניס אליו ספרים חדשים שנשלחו לבעלזא. והי כי אחרי שנפגשו הרה"ק המהר"א זי"ע עם ה"חפץ חיים" זצ"ל באסיפה המפורסמת בעיר ווארשא, שלח ה"חפץ חיים" לבעלזא את ספרו "מחנה ישראל" שהוא ספר שחיבר על הלכות והנהגות השייכות לאנשי הצבא כל ימי היותם בצבא. וביקש הרבי זי"ע מר' ישראל שיפתח את הספר ויהא נקרא לפניו. וימצא כתוב שאלה לגבי אנשי הצבא שמוכרחים ללבוש מדי צבא מיוחדים, ואינם רשאים ללבוש בגדים אחרים או אפילו לייצר בגדים לעצמם כדוגמת המדים הרשמיים, והורה ה"חפץ חיים" פסק הלכה, וכתב שם [בפרק כה אות ח] בזה"ל: ודע עוד, כי על כל מלבוש של שעטנז הוא איסור בפני עצמו, לכן אם אין לו שום עצה לתקן כל בגדיו בשלימות שלא ימצא בהן שעטנז, עכ"ז יראה להמעיט את האיסור בכל מה שיוכל, ויתקן עכ"פ איזה בגד שיוכל, גם יראה בכל כוחותיו להמעיט זמן לבישתו בהן. וטוב יותר לילך כל היום בגלוי הראש מלילך בכובע של שעטנז, וכ"ש לענין שאר בגדים, אם לא בעת שהוא צריך ללבוש מצד דינא דמלכותא, וכל הזהיר בעולם הזה שלא ללבוש

שעטנז, יזכה ללבוש לעתיד לבא בגדי ישע ומעיל צדקה. עכ"ל הזהב.

קרא ר' ישראל בפני הרבי זי"ע את הדברים האלה, ומיד הרים הרבי את ידיו הקדושים ואמר: "נע! שעטנז איש טאקע א לאו אין די תורה, אובער א יוד וואס גייט ארום מיט א בלויזען קאפ איז עלול צו קומען צי עובר זיין אויף כל התורה כולה! ונשגבים הדברים.

ומעניין הדברים שבצד השני של הסיפור, שסיפרו [ור"ש סיפר באריכות איך נודע זאת] שכאשר סיפרו לפני הח"ח את תגובת הרבי מבעלזא זי"ע, הרים את שתי ידיו בתנועה מיוחדת, ואמר: "אזא פסק קען נאר געבען דער בעלזער רב, שכל מעשיו הם כולם לשם שמים! מיר קענען נאר פסק'ן ווי די הלכה שטייט!"

בספר "גדולת יהושע" מאבד"ק נאסויד זצ"ל:

"בכפר קאפאניע הסמוכה לעיר סיגוט יצ"ו, היו אחב"י יושבי הכפר מתפרנסים מעשיית ומכירת היין שרף. ויהי היום, והתחיל הכומר לדרוש שם נגד היהודים, וביקש מן הערלים וצוה עליהם לבל לקנות עוד יי"ש, וכל מחשבותיו בזה היו אך ורק להרע ליהודים ולקפח את פרנסתם. כאשר נוכחו היהודים לראות את הצרה שהגיעה אליהם, כי נשאר בלי פרנסה מזון ומחיה, שלחו להודיע אל הגה"ק בעל ה"ייטב לב" מסיגוט זי"ע [יו"ד ו' אלול – תרמ"ג], וכאשר שמע זאת פתח פי קדשו ואמר:

הן אנו אומרים בברכת הנהנין 'בורא נפשות רבות וחסרון על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי' וכו', הכוונה בזה: 'בורא נפשות רבות' – היינו שהקב"ה ברא את הגויים שנקראים נפשות רבות, וגם 'חסרון ברא' – שצריכים הם ליי"ש, ולמה ברא אותם 'על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי' – כדי להחיות בהם נפש כל חי, הלא המה אחב"י שנקראים 'נפש כל חי' – שיהיה להם פרנסה עי"ז. נמצא לפי זה דבאם אין הם רוצים ליתן פרנסה ליהודים שוב אין צורך בחיותם...

אחר הדברים האלה פרצה שם מגיפה קשה אצל הערלים, ורבים חללים הפילה בין עמי הארץ, ומושלי

המחוז בראותם כל זה, התחילו לחקור ולדרוש מה היתה סיבת המגיפה רח"ל, ומה הביא לידי כך, ובאו לידי מסקנא כי כל זה הגיע להם מחמת שהם מטונפים ומלוכלכים, ועי"ז דבקה בהם המגיפה, אמנם לו היו שותים יי"ש אזי לא היה נדבק בהם החולי, כי היי"ש היה מטהר ומנקה את החולי מקרבם, וחקרו אצלם לדעת למה חדלו מלשתות יי"ש, עד שנודע להם כי הכומר הנ"ל אסר עליהם שתיית היי"ש, ותפסו את הכומר ושמוהו בבית האסורים, וערכו לו משפט קשה, ומצאו אותו אשם וגורם למיתת הרבה מבני הכפרים, אשר בשומעם לקול דברו חדלו לשתות יי"ש, ועי"ז נחלו ונפלו חללים, וחרצו עליו פסק דין קשה וענשוהו בעונש חמור. כן יאבדו כל אויביך ה' ואך טוב לישראל.

סיפר הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנז זי"ע:

סיפר אחד מתלמידי הגה"ק ה"ייטב לב" זי"ע: פעם באמצע ההקפות בשמח"ת הפסיק באמצע הרקידה, וקיפל את טליתו מעל פניו, ואמר לפני העם: אנו שמחים כי הוא זמן שמחתנו על שעשינו תשובה ועבירות נהפכו לזכיות. אבל איך נוכל לשמוח, אפשר ח"ו כתבו וחתמו בשמים גזר דיננו: "חייב", ובשמים אין מוחקין! העם בשומעם את דבריו אלה געו בבכיה, והמתין מעט, ואח"כ אמר: "אל תדאגו, הגם שאין מוחקין בשמים מה שנכתב ונחתם, אבל עושין תגין על תיבת חיי"ב נוטריקון: ח סידים י עלזו י רננו ב כבוד, לכן המשיכו לרקוד בשמחה.

הגאון רבי איסר זלמן מלצר ר"י עץ חיים זצ"ל, היה רגיל לספר עובדא זו בדמעות:

מעשה באחד מעיירות שבסביבות קובנא, אשר מינו רב חדש בעיר, והמינוי לא מצא חן בעיני כמה תושבים, הללו שהיו משולי המחנה החלו לרדוף את הרב ולהצר את צעדיו, ונקטו כל טעדיקי על מנת לעורר שנאה על אנשי העיר ולהבאיש את ריחו, בין הדברים בדקו תמיד אחר פסקיו וחיפשו להכשילו בשאלות של הלכה ובפסקי הוראה.

החסידיים הביטו זה אל זה בתימהון, ולא הבינו אל מי כוונתו, וכשהבין הרה"ק מראפשיץ שכל אחד תולה את הדברים באחרים ולא בו, חזר שוב על אומרו: "זאג נאר דו שוטה, קום א הער דו נאר!" והמה ראו כן תמהו לדעת אל מי יכוון בלשונות קשים כאלו.

ואז פתח הרה"ק ואמר: הלא זה עתה סיימנו סדר תפילת יו"כ קטן, ואמרנו את וידויו הגדול של רבינו ניסים ז"ל, ובתוך הדברים אמרנו "יודע אני בעצמי שאין בי לא תורה ולא חכמה לא דעת ולא תבונה וכו', אבל אני סכל ולא יודע בער ולא מבין", ועתה כשאמרתי לעבריתם "דו נאר" – הביט כל אחד על חבירו... ולא עלה על דעתכם שהיה בדעתי לכל אחד ואחד, האם כבר שכחתם מה שאמרתי עד עתה?!...

ביו"ד של הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנו זי"ע, נפגש הרה"ק רבי יחזקאל מציעשנוב זי"ע עם ש"ב הרה"ק ה"קדושת ציון" מבאבוב זי"ע. בין היתר דברו ביניהם על גדולת הבעש"ט הק' זי"ע. וכאשר התבטא ה"קדושת ציון": היכן רואים היום צדיקים כדוגמת הבעש"ט הק'? הגיב הרה"ק מציעשנוב: שגם כיום יש צדיקים גדולים מאד. והוסיף לספר:

בדידי הוה עובדא, כאשר הרה"ק המהר"א מבעלזא זי"ע ביקר בעיירה ליבישוב הסמוכה לצייעשנוב, אמרתי להשו"ב להכין עגלה כדי לצאת מחר בבוקר השכם לליבישוב לקבל פני הרב מבעלזא. ומיד עם אור הבוקר, התפללתי ומיהרנו לעלות על העגלה, ע"מ לנסוע לליבישוב. משהתיישבתי על העגלה, הגיע קצב אחד ובידו שאלה על בהמה שנשחטה אתמול, עיינתי בה והכשרתיה. לאחר שעה קלה, בהיותי כבר בדרך, התחלתי לעיין פעם נוספת בשאלה, והפעם עלו ספיקות בליבי, שמא מתוך טירדה מיהרתי יותר מדאי בהכרעתי, ויש לפקפק בהיתר, מיד פניתי אל השו"ב אולי יש לחזור לצייעשנוב, להודיע לקצב שלא ימכור את הבשר עד שנענין פעם נוספת בשאלה שהובאה לפנינו. תוך כדי מחשבה הגיעה העגלה לליבישוב, וע"כ אמרתי להשו"ב בוא מהר ונקבל שלום ונחזור תיכף לצייעשנוב. אולם מיד כשנכנסתי לרבי מבעלזא נתן לי שלום, והוסיף לשאול: מה נשמע? האם באים

פעם אחת אירע מקרה שהביאו לפניו שאלה מסויימת בענייני כשרות, והוא שגה ופסק להלכה כנגד ש"ך מפורש ביו"ד. כאשר נודע הפסק חגגו שונאי הרב את ניצחונם, הנה עתה יוכלו להוכיח קבל עם ועדה שהרב החדש אינו ראוי לשמש כמורה הוראה בישראל ויש לסלקו בבושת פנים. כדי להשלים את המפלה ולהגדיל את הבזיונות, הריצו שונאי הרב את השאלה לקובנא הסמוכה, אל הגאון הגדול רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, בכדי להראות לעיני כל שגדול הדור פסק בפירוש דלא כהרב, אולם כאן נתקלקל זממם.

השאלה הגיעה אל רבי יצחק אלחנן, והוא הריח מיד שמשוהו כאן אינו כשורה, מדוע ישלחו את השאלה אליו להביא ממרחק לחמם ולא יפנו את השאלה אל רב העיר?! כמה בירורים לכאן ולכאן ולרבי יצחק אלחנן נודע שלרב זה ישנם עוררים בעירו אשר רודפים אותו בכל עת, עתה נתחווירה לו התמונה אל נכון, בשכלו החריף קלט מיד שמסתמא טעה הרב בפסק הלכה ובני העיר מנסים להכשילו בזה, ורוצים להשתמש בפסק שלו לצורך הענין.

מה עשה? ערך תשובה ארוכה ובו באר היטב, ופסק היפך ההלכה ובניגוד לדעת הש"ך ושלחו לבני העיר, לאחר מכן שלח מברק דחוף שהוא שלח תשובה על שאלתם בדואר, אך לאחר מעשה ראה שנשמט מזכרונו דעת הש"ך שפסק לא כן, ולמעשה התשובה ששלח אינה נכונה וההלכה היא להיפך ממש.

כאשר הגיע המברק אל העיר, רגשו כל הקהל, הנה גם גאון עולם כרבי יצחק אלחנן יכול לטעות פעם בטעות כזו ומה לנו להלין על הרב, מני אז נסתתמו טענותיהם של שונאי הרב וכבודו עלה מעלה מעלה. ע"כ.

באחת השנים בערב ר"ח אלול, כאשר סיימו תפילת יו"כ קטן בבית מדרשו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע, וכבר יצא הרה"ק מפתח בית המדרש, ואז חזר ושב אל עקבותיו, ופנה אל עבר חבורת חסידים ששוחחו יחד בפנים ביהמ"ד, ותוך שהוא מורה בידו אליהם, אמר: "זאג נאר די שוטה, קום אהער דו די נאר!" [אמור נא אתה כסיל, בא אלי אתה שוטה].

מלכנו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו". תמיד באומרי זאת, עולה בליבי השאלה: מדוע אנו מבקשים "מחוק"? מה רע בסליחה ומחילה? מדוע אנו מבקשים מחיקה מוחלטת של העונות?"

"כעת התבהר לי הענין", פניו של הרבי נהרו באור יקרות. "כפי שנכחנו זה עתה בבית המרקחת כאשר ישנה רק מחילה, עלול לקרות שבאופן כלשהו ישוב החוב להגבות, בטעות או שלא, פונים אנו, אפוא, לאבינו מלכנו ומתחננים: אבא יקר, אם אכן מחלת לנו על העברות, מדוע הן נשארו כתובות? אנא ממך, מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו, כדי שהשטן לא ימצא את שטר החוב איפשהו וישיב לקטרטג על כלל ישראל על חובות קודמים!".

"זו סנגוריה טובה, ופשט טוב מאד!" סיים האדמו"ר.

"בנועם שיח" מאבד"ק סאנטוב שליט"א מהגדת "שש באמרתך":

הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל יו"ר מועצת גדולי תלמידי הרב של העיר לוצק באוקראינה. במסגרת תפקידו, פעל הרבה לחיזוק התורה והיהדות, אך אדם אחד – רשע וכופר – שהיה מראשי הקהל, עמד כנגדו. הרב ניסה להקים ת"ת ואותו רשע לא נתן לו. הרב ניסה להקים ישיבה, והרשע לא הניח לו. בכל צעד ופעולה שביקש הרב לעשות חיזוק ליהדות, ניצב ראש הקהל מולו, ועשה כל שביכולתו כדי להצר ולהזיק.

יום אחד חלה ראש הקהל במחלה קשה, והרופאים הרימו ידיים, השמועה שהרשע עומד למות התפשטה בעיר כמו שדה קוצים. הגאון רבי זלמן אמר למקורביו: אותו רשע, גם על מיטת חוליו ממשיך לגרום צרות ובעיות, הכיצד? שכן אם לא אבוא להספיד אותו, יגידו שמחמת חשבונות אישיים לא באתי להספיד, אך מצד שני, כלום יכול אני להספיד אדם רשע כזה, שגלחם בכל דבר שריח יהדות נודף ממנו?! אעשה אפוא פשרה, אמר הגאון, אלא אלך לבקרו עכשיו, כשהוא חולה, ויראו כולם שאין לי טינה אישית כלפיו, מצד שני, לא אדקדק להספידו לאחר מותו.

אליך עם שאלות? ועוד לפני שהספקתי לענות, המשיך בפנותו אלי, יודע אתה, אצל אבא ז"ל [הרה"ק המוהרי"ד זי"ע] כאשר באה לפניו שאלה כזו וכזו, היה נוהג להכשיר. והייתה זו כדוגמת אותה שאלה שהסתפקתי בה, והדאגה שמא הכשרתי באותה שאלה שלא כדון, הסעירה אותי במשך כל הנסיעה, עד שהרבי מבעלזא זי"ע ברוח קדשו הרגיע אותי, כי לא יצאה תקלה מתחת ידי.

סיפור משמשו של הרה"ק רבי יוחנן טברסקי מטאלנא זי"ע:

התלוויתי אליו פעם בחזרה לביתו שבשכונת בית וגן בירושלים. בדרך, נזכר הרבי לפתע כי עליו לרכוש תרופה מסויימת בבית המרקחת. נכנסתי עמו לבית מרקחת ידוע, שם עבדו שני רוקחים – אב ובנו.

האב, שכבר הכיר היטב את הרבי, קידמו במאור פנים ושרת לפניו ביראת כבוד, כאשר בינתיים הרוקח הבן עסוק היה במשא ומתן עם לקוח אחר.

הבן עילעל בדפים שלפניו והודיע ללקוח כי מופיע על שמו חוב, וכי עליו לפרוע אותו לפני שירכוש פעם נוספת.

האב טוב הלב התערב בשיחה, והעיר לבנו באומרו: "אל תיקח ממנו כסף על החוב, כבר מחלתי לו מזמן, אין כל בעיה למכור לו כעת".

פניו של הבן התכרכמו קימעה, והוא אמר בעדינות אך בטרטוריה: "אבא יקר, אם החלטת למחול לו – טוב מאוד, אבל חבל שלא מחקת את החוב מהפינקס. כעת גרמת לי לחינם אי-נעימות מהלקוח".

פניו של הרבי, שהבחין במתח הקל שנוצר, נהרו לפתע, הוא ניגש אל צמד הרוקחים, האב והבן, וטפח על כתפיהם בחיבה, "דעו לכם, ידידי, שמשיחתכם כעת נתבהרה לי קושיא שהציקה לי מזה זמן רב!".

השניים חייכו בהקלה, והרבי המשיך: "בכל עשרת ימי תשובה עומדים אנו ומבקשים מרבון העולם: "אבינו

נכנס הרב לחדרו של החולה הרשע, ומיד נזעק האיש וביקש: אנא רבי, התפלל עלי, אני יודע שאין לי תקווה, אבל אני מתחנן לפניך שתתפלל עלי, שיסורו ממני כאבי המעיים הנוראים הללו, כבר אינני יכול לשאת את הסבל, ורק הקב"ה יכול לעזור לי!

הלך הרב, והורה שיאמרו בבית הכנסת פרקי תהלים על ראש הקהל החולה. תמהו האנשים ואמרו: על הכופר ההוא אומרים פרקי תהלים? אדרבה, שימות, כמ"ש [משלי יא י]: 'ובאבוד רשעים רנה'. הוא סובל? לא נורא, עד עכשיו אכן דמיתי – כמותכם – שהוא כופר, עכשיו נודעתי שרק קצת כאב מעיים היה חסר לו...

זכותם תגן עלינו

ידידי חביבי

ללימודים בישיבות חזרו הילדים והבחורים
חדשים וגם ישנים במגנת אב נשענים
מר"ח בשופר תוקעים – ולדוד ה' אורי וישעי
אומרים
זה הזמן שכולם חוזרים בתשובה על כל
המעשים
ונזכה שזכות אבותינו לנו יהיו מסייעים
ונתברך כולנו בברכת השנים
לישועות ורפואות אשר אנו נזקקים
ולהשמיד את האויבים אשר למפלתם אנו
מתפללים
ונראה נחת מכל הצאצאים

א גיטען שבת

ידידכם אוהבכם